

DE NATURA RERUM LIBER.

PRÆFATIO.

Naturas rerum varias, labentis et ævi

▪ Perstrinxi titulis, tempora lata, citis,
Beda Dei famulus; tu fixa, obsecro, perennem,
Qui legis astra, super mente tuere diem.

CAPUT PRIMUM.

De quadrifario Dei opere.

Operatio divina, quæ sæcula creavit et gubernat, quadriformi ratione distinguitur: primo, quod hæc

VARIANTES LECTIONES.

A, B, C, Codices designant Mstos qui in *Bibliotheca Nation. Paris.* servantur. Ii numerantur in *Catalogo Sorb.* 1827, S. Germ. 589, et 5259.

¹ B. omittit. ² C., *Perstrinxit.* ³ A., *testante.*

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

PRÆFATIO.

INC RTI AUCT. GLOSSÆ. — Glossa, Græca interpretatione, linguæ sortitur nomen. Hanc philosophi *adverbium* dicunt, quæ vocem illam, de cuius proprietate requiritur, uno et singulari verbo designat. Quid enim illud sit, in uno verbo positum declarat, ut: *Conticescere est tacere*; item: *Latus haurit apertum. Haurit, percutit*; item cum terminum dicimus *finem*, aut *populatas* interpretamur esse *vastatas*; et omnino cum unius verbi rem verbo uno manifestamus.

Versus Bedæ presbyteri. — Nominatus versus ab eo quod fluat, se-eque ipse circumbeat. Versus proprie dicitur a vertendo, quia converti potest, id est, ut id quod habet in fine, habeat in medio, et e contra, ut est: *Cornua velatarum, vertimus antemnarum, cornua velatarum.* Vel ideo dicitur versus, quia a fine manus scribentis, ad initium convertitur:

Arma vicumque cano, Trojæ qui primus ab oris.

Naturas rerum varias labentis et ævi. Quidquid est sive visibile, sive invisibile, sensibile seu intelligibile, creans sive creatum, natura dicitur. Ergo generale nomen est natura omnium rerum, et earum quæ sunt, et earum quæ non sunt. Illa autem non esse dicuntur, quæ nec sentiri nec intelligi possunt, sed quod ita sunt, ut omnem cognitionem corporis et mentis transcendant. Duobus namque modis natura dicitur. Deus itaque natura dicitur, quod cuncta nasci faciat. Omnis etiam creatura natura vocatur, eo quod nascatur. *Rerum*, id est, causarum creaturarum, visibilium scilicet et invisibilium. *Varias*, id est, diversas et multiplices, ac dissimiles, veluti in mundo habentur. *Labentis*, id est, decurrentis et deficientis. *Ævi*, αἰών Græce, Latine sæculum; hinc ævum dicitur sæculum.

Perstrinxi, id est, breviter scripsi. Perstringere proprie est, strictim narrando abbreviare. *Titulis*. Titulus autem dicitur a Titane, id est, sole, quia sicut sol sua præsentia mundum illuminat, ita et titulus sequentem paginam illustrat; nam si titulum frontis eraseris, muta pagina remanebit, ut ait quidam. «Titulum frontis erade, ut muta sit pagina.» *Tempora lata*, id est, ampla. *Citis*, id est, brevibus. *Titulis*, id est, præfationibus ita inchoantibus: *De quadrifario Dei opere*, etc.

Beda. Subauditur Ego. *Dei famulus*, id est, servus.

Qui legis, scilicet meum librum. Per apostrophem alloquitur lectorem. *Obsecro*, scilicet te, o lector. *Tuere*, id est, contemplare. *Perennem diem*, id est, perpetuam lucem, Deum videlicet, qui est dies æternus ante omnem diem, et omni sole lucidior. *Mente*,

A in Verbi Dei dispensatione non facta, sed æterna sunt: qui nos, apostolo³ teste, ante tempora sæcularia prædestinavit in regnum; secundo, quod in materia informi pariter elementa mundi facta sint, ubi qui vivit in æternum creavit omnia simul; tertio, quod eadem materies, secundum causas simul creatas non jam simul, sed distinctione sex primorum dierum in cœlestem terrestremque creaturam formatur; quarto, quod ex ejusdem creaturæ semini-

id est, intellectus ratione et discretione. *Fixa*, scilicet illa mente. *Super astra*, id est, super cœlos, ubi astra sunt, de quibus in hoc opusculo Deo auxiliante disputabimus.

JOANNIS NOV. SCHOLIA. — *Naturas rerum*. Distichon hoc in exemplari scripto et satis veteri usque ad tetrastichon productum fuit, adjectis his duobus:

Beda Dei famulus, tu fixa, obsecro, perennem,
Qui legis ista, super mente tuere diem.

Quæ ab alio quopiam adjecta videntur; fuit enim Beda versificator tolerabilis, ut planum fecit in opere quod hexametris versibus composuit de Vita Gutberti.

CAPUT PRIMUM.

BRIDEFERTI GLOSSÆ. — *Operatio divina, quæ sæcula creavit et gubernat*. Duobus modis dicitur Deus gubernare sæcula, vel conservando facta, vel per successiones reparando.

Dispensatione non facta. Dispensatio et consilium Dei, et ars ipse Deus est, quia in eo præter seipsum nihil esse potest.

Æterna sunt. Proinde omnia, quæ ab ipso facta sunt per dispositionem æterna sunt, sicut et ille æternus est et tunc Deus sunt. Ut enim beatus Augustinus dicit: *Aliter sunt ea quæ sub eo facta sunt, aliter ea quæ in Deo sunt, Deus videlicet in dispositione existendo, unde omnia quæ sunt, Deus sunt.*

Pater usque nunc. Quis explicet verbis quomodo Deus et quietus operetur, et operans quiescat, in eo, quod Deus die septimo requievit: ipsum Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui hæc loquebatur, et dicebat: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor, matrem sacramentum significavit, quia et Dominus Jesus utique Deus. Ipse est enim verbum Domini, quia in principio erat verbum, et non qualecunque verbum; sed Deus erat verbum, et omnia per ipsum facta. Operatus est Pater lucem, sed dixit ut fieret lux. Si dixit, verbo operatus est. Verbum ejus ego eram, ego sum. Per me factus est mundus in illis operibus; per me regitur mundus in istis operibus. Pater meus et tunc operatus est, cum fecit mundum, et usque nunc operatur cum regit. Operatur ergo Deus non nova creando, sed creata gubernando. Fuerunt quidem in præsentia Dei, antequam fuissent creata; sed æterna sunt, ante omne videlicet tempus, et ante aliquam creationem. Ante mundi creationem quidem tempus fuit, sed non tale quale nunc est, quia nulla tunc erat vicissitudo diei et noctis.*

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Operatio divina, quæ sæcula creavit et gubernat*. Duobus modis dicitur Deus

bus et primordialibus causis totius sæculi tempus naturali cursu peragitur, ubi Pater usque nunc operatur et Filius, ubi etiam corvos pascit, et lilia vestit Deus.

CAPUT II.

De mundi formatione.

In ipso quidem principio conditionis facta sunt

¹ A, B, C, *carne quidem.*

gubernare sæcula, vel conservando facta, vel per successiones reparando. Quadriformi ratione, id est, quadripartito intellectu. *In Verbi*, id est, Filii Dei dispensatione, id est, dispositione et providentia. *Non facta*, id est, non temporalia sunt. Fuerunt quidem in præsentia Dei antequam fuissent creata: *sed æterna sunt*, ante omne videlicet tempus, et ante aliquam creationem. Ante mundi creationem tempus quidem fuit, sed non tale, quale nunc est: quia nullaviciissitudo diei et noctis. *Ante sæcularia tempora*, id est, ante constitutionem mundi. *Informi materia*, id est, confusa, ubi cælum et terra necdum habebant formas et species suas. *Elementa mundi*, id est terra et aqua, ignis et aer.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Operatio divina.* Orditur Bēda a mundi generatione; jam enim in confesso est mundum esse a Deo creatum, ut primo Geneseos scriptum est: In principio creavit Deus cælum et terram. Verum in theologicis disceptationibus quæri solet de temporis duratione, id est, quantum temporis Deus occupatus in producendo fuerit; nam ex Geneseos principio modo momentaneum fuisse intelligitur, id est, facta esse omnia uno temporis momento, modo creationis duratio dicitur fuisse ἐξάμπερος. Ne igitur videatur pugna esse in sacris, enumerat hic Bēda quatuor species operationis, quibus mundus dicitur esse factus. Prima quidem est quam Deus ab æterno (ut sic dicam) concepit. Nam theologi aiunt hæreticum esse statuere in Deo novum aliquod faciendi consilium; si enim quod optimum est posterius concepisset, nescivisse eum id ante, aut noluisse sequeretur, quorum in Deum neutrum cadere potest, aut optima quæ sint non videre, aut nolle facere; itaque a principio sæculorum, id est, ab æterno, creatio mundi in mente divina fuit. De hoc conceptu loquitur Joannes in exordio Evangelii sui: *In principio erat Verbum*, etc.; et Apostolus ad Ephesios: *Qui nos ante tempora prædestinavit in regnum.* Secunda creatio qua Deus (cum jamjam orbis nasciturus erat) uno momento ex nihilo creavit materiam informem, id est, silvam quamdam omnium rerum, quæ postea per formarum applicationem formarentur: hanc informem materiam, in qua adhuc nullius rei, nec arboris, nec hominis species fuit, gentiles philosophi negabant esse factam, sed fuisse ab æterno putabant, vocabantque silvam hujusmodi Chaos, quod rerum omnium confusam materiam significat. De hac creatione sic scriptum est: *Qui vivit in æternum creavit omnia simul*, id est, rerum omnium materiam. Tertia creatio est qua Deus ex illo Chaos formas et facies rerum inchoabat atque produxit, ut cæli, terrarum, marium, arborum, animalium, quæ operatio temporalis fuit, et, attestante Scriptura, sex dierum. Quarta operatio, qua Deus quotidie mundum conservat, vivificat et gubernat; falsa enim quorundam philosophorum sententia est, existimantium hunc temere et nulla potestate Dei conservari et regi: ex hac operatione animalia alia ex aliis nascuntur, terra ex se produxit arbores, semina in agris condita cum fenore redeunt; producit igitur Deus quotidie novas ejusdem generis res. De hac conscriptum est in psalmo CXLVI: *Qui operit cælum nubibus, et parat terræ pluviam. Qui producit in montibus fenum et*

A cælum, terra, angeli, aer, et aqua de nihilo. Die autem primo lux facta est, et ipsa de nihilo; secundo, firmamentum in medio aquarum; tertio, species maris et terræ, cum eis quæ terræ radicitus inhærent; quarto, luminaria cæli de lumine primo die facta; quinto, natatilia et volatilia de aquis; sexto, reliqua animalia de terra, et homo ¹ quidem carne

VARIANTES LECTIONES.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

herbam, et qui dat jumentis escam suam, et pullis corvorum invocantibus se. Prima igitur creatio facta est ab æterno; secunda momento; tertia spatio sex dierum; quarta est quotidiana durans usque ad consummationem sæculi. Disputantur hæc quæstiones passim a sacris interpretibus, et a beato Augustino, libro IX de Civitate Dei, a Petro Lombardo II Sentent., distinct. 41, a divo Thoma et aliis.

Ante tempora sæcularia. Tempus sæculare, quod ex cæli ac stellarum circumactu observatur; aliud est tempus ante sæculare sine ulla permutatione sempiterna duratio; id vocant philosophi a sempiternitate αἰώνια. Vide Aristotelem, de cælo, vol. I, c. 9.

CAPUT II.

BRID. GLOSSÆ. — *In ipso quidem principio.* In ipso quidem principio, xx Kalendarum Aprilium, in prima parte Arietis, quia Aries triginta partes habet. In sex enim primis partibus ipsius, totus mundus factus est. Sed quæritur qualis lux erat, antequam factus esset sol. Sic dicunt: Sine calore erat, id est, blanda, pertingens ab Oriente ad Occasum, ab Aquilone ad Austrum, quæ lux postea conversa est in lucem solis.

Cælum, terra, angeli. Cælum hic spiritale intelligere debemus, quo continentur angeli, quod utique in principio factum est de nihilo ante omnem diem. Hoc autem cælum, quod est firmamentum, secundo die de aquis factum est; superius autem cælum ideo spiritale vocatur, quia spirituales continet creaturas, de quo tantum legimus, quod factum sit vel est.

Lux facta est. Lux quæ primo die facta est, non adeo clara erat, sicut nunc ista est, quia aquis omnia repleta erant, quamvis minus densis et subtilissimis; et ipsa lux de nihilo, id est, de nulla materia; non enim secundum causam, sed secundum materiam: nam quod ex Deo est, ex nihilo non est. Non enim materiam habuit Deus aliam, nisi seipsum, et ideo ex nihilo esse non possunt.

Firmamentum. Firmamentum est, ubi signa videmus. Sustinet enim superiores aquas; et est frigidæ naturæ, quia quantum distat sol a terris, tantum distat firmamentum a sole, et ideo glacialis naturæ est.

In medio aquarum. In medio aquarum dicit, quia ex omni parte firmamenti aquæ, sursum scilicet et deorsum. Has aquas superiores multi dicunt cecidisse ad diluvium faciendum. Sed Augustinus interrogat quid erat factum de isto aere. Nam quantum elongatur aer a terra, tantum elongatum fuit diluvium usque ad lunam, id est, centum viginti quinque milia stadiorum; atque inde facilius intelligitur secundum Augustinum de lumine, quod factum est in principio. Quod lumen non erat tantæ claritatis sicut post creationem solis et lunæ, sed speciem auroræ habebat, sicut ante solis ortum, quia dicit istum aerem conversum fuisse in aquam, et iterum post annum aqua conversa est in aerem. Nam aer et aqua simul fieri non possunt, nec habuit aer locum, in quo fuisset, quandiu diluvium erat, et nulla aqua vel tempestas supra lunam potest fieri, sed infra lunam sicut semper.

Anima vero. Quando angeli creati sunt, tunc et anima secundum quosdam. Beatus autem Augustinus

de terra, anima vero de nihilo creatus; qui in paradiso, quem Dominus a principio plantaverat, constituitur; septimo Dominus requievit, non a creaturæ gubernatione, cum in ipso vivamus, ¹ moveamur, et simus, sed a novæ substantiæ creatione.

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, C, et moveamur.

² A, omnis creaturæ.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

et Hieronymus nihil temere de animâ affirmare conati sunt, sed ingeniose se ignorare dixerunt unde fiat vel quando ad corpus veniat, utrum tempore conceptionis, an alio quolibet tempore. Philosophi tamen *πυλινγενεσιάν* dicebant fieri, id est, iteratam generationem, illud sentire volentes, quod ab alio in alium transiret, vel quod anima ex anima, veluti caro ex carne, descendat. Horum nonnulli dicebant eam præparatam esse, eamque in ipsa conceptione dari, vel alio quolibet tempore. Nos vero veraciter de nihilo esse credere debemus, quanquam tempus destinationis illius ignoremus, hoc solum Deo relinquentes. Quæritur utrum anima una creata est in sexto die, an multæ; sed aperta quæstio est. Si enim unus homo creatus est, quare non et una anima? Et sicut omnia corpora hominum ab illo uno homine deducta sunt, ut Scriptura dicit, in quo omnes peccavimus; quare non et animæ deducuntur similiter ab ipsa una anima? Ex hoc intelligitur etiam illud semen, quando immittitur, animam habere. Anima nostra ad imaginem Dei creata est, in qua non exigua nostri portio, sed totius universitatis substantia est, quæ procul dubio libera est, et diffusis cogitationibus atque consiliis huc atque illuc vagatur, et considerando spectat omnia. Est igitur ad imaginem Dei, quæ non corporea æstimatur, sed mentis vigore absentes videt, trans maria abit, transcurrit appetitu, ærutatur occulta, huc atque illuc uno momento sensus suos per totius orbis lines et mundi secreta circumfert: quæ Deo jungitur, Christo adhæret, descendit in infernum, atque ascendit. In hac enim anima totus homo es, sine qua nihil es, sed terra, et in terram resolveris. Aliter Hieronymus in loco ubi dicit: «Pulvis revertitur in terram suam unde sumptus est, et spiritus redeat ad Dominum.» Satis irridendi sunt qui putant animas cum corporibus seri, et non a Deo, sed a corporum parentibus generari. Cum enim revertatur caro in terram, et spiritus redeat ad Dominum, qui dedit illum, manifestum est Deum Patrem animarum esse, non homines.

Gubernatione. Creatoris potentia, atque omnipotentis et omnitenentis virtus causa subsistendi omni creaturæ. Neque enim sicut constructor ædium, cum fabricaverit, abscedit, atque illo cessante et abscedente stat opus ejus, ita mundus icu oculi stare poterit, si ei Deus regimen sui subtraxerit.

Simus. Non tanquam substantia ejus, sic in illo sumus; sed utique cum alio sumus quam ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quod continet et disponit omnia, per quam dispositionem in illo vivimus, moveamur et sumus. Unde colligitur quia si subtraxerit se, nec vivemus, nec movebimur, nec erimus.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *In ipso quidem.* Distributio creationis per senos dies, quam curiosissime explicuit Hexameron Basilii Magni, cujus supplementum scripsit frater ejus Gregorius Nicenus, quod inscribitur:

Περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως, et versum a Dionysio Romano, cognomento Exiguo: hoc mensibus aliquot abhinc typis antea non excusum in lucem emisimus.

Et homo, carne quidem de terra. Homo natus est postremo, rebus omnibus productis, cujus gratia (quod theologi et philosophi gentiles scripserunt) omnia condita sunt: estque maxime secundum naturam, ut destinata operi ante opus parentur; est enim, quod philosophi dicunt, finis intentione primum, sed productione postremum.

CAPUT III.

Quid sit mundus.

Mundus est universitas ² omnis, quæ constat ex cælo et terra, quatuor elementis in speciem orbis absoluti globata: igne, quo sidera lucent; aere, quo

Qui in paradiso, quem Dominus a principio plantaverat, constituitur. Natus est homo in agro Damasceno, unde translatus est in paradysum. Ait autem Beda, Dominum ante hominem condidisse paradysum, qui horti erant voluptatis, destinati humanis rebus: ubi autem paradysus sit, disputatur a theologis per varias sententias; plerique autem discedunt in illam sententiam, ut existiment universum locum de paradiso ænigmaticis intelligendum, nec esse aliud quam hunc mundum. Quemadmodum enim gentiles appellant mundum domicilium et templum quoddam decorum, ab inexplicabili pulchritudine summæ venerationis opificium; ita in sacris intelligendum locum voluptatis hunc mundum, cujus absoluta elegantia, qua nihil ornatius excogitari potest, in quo ornatu mens hominis naturæ varietatem admirans, voluptate expleri nequit. Nam fontem illum ex quo fluunt quatuor flumina interpretantur Oceanum, unde ut Homero etiam placuit, omnium annuum et fontium cursus vim et initium sumunt. Nam quomodo intelligi possit ex paradysi fonte Nilum et Euphratem et Gangem venire, nisi per paradysum intelligamus hunc mundum, fontem illum mare, quod occultis meatibus subterraneis longe lateque infusum omnibus fluminibus humorem suppeditat. Hæc quoniam obiter mihi in mentem veniunt sic posui, non ut certum in rebus extra meam professionem positis, aliquid definiam, sed ut ab his disputandi eruditis super hac questione materia relinquatur.

Septimo Dominus quievit non a creaturæ gubernatione. Ultimi diei describitur actio, quem diem Judæi Sabbatum vocant, ut quidam a *sabe*, quod eorum lingua *septem* sonat; alii interpretantur quietem; quidam deducunt a Græco *σεβειν*, quod est sacrificare. Ridiculi sunt homines, qui hanc vacationem ad planetarum magisterium retulerunt, quod videlicet propterea Sabbato jussi sunt feriari, quia Saturnus, qui tunc temporis est dominus, diem illum rebus agendis reddat ineptum: e tenim sidus inauspicatum. Quorum sententia reprehenditur docte a Pico Mirandulano in libris quos adversus astrologos scripsit.

CAPUT III.

BRID. RAMES. GLOSSÆ. — *Cælo et terra.* Cælum tam pro ipso quam omnibus quæ in eo sunt, similiter terram pro ipso elemento, et pro his quæ in ea continentur, posuit.

Absoluti globata. Illa rotunditas absoluta, id est, perfecta est, cui tantum in longitudine, quantum in latitudine, et quæ a suo centro undique æquali spatio distat. Absoluta res dicitur, quæ nulla re dependet vel fulcitur. Unde nos non sumus absoluti, quoniam terra fulcimur.

Ignem quo sidera. Descensionis ordo est. Ignis enim superior est, et superiorem obtinet locum in omni creatura: post ignem aer, deinde aqua, post quam terra inimum obtinet locum.

Cingendo et penetrando. Cingit enim aqua undique secus terram et penetrat in terra, quæ est sicca, fatiscat in pulverem. Sunt enim venæ quædam in terris per quas latenter manent aquæ, et flumina crescunt; et ideo etiam mare redundare non potest, quia venæ terrarum, quæ evomunt, iterum absorbent.

Media atque ima. Quæritur id quoque, quod est medium, potest esse imum; aut id, quod est imum, potest esse medium? Nam hoc videtur in his verbis. Ita ergo intelligitur: Medium est, quoties mundus

sancta viventia spirant; aquis, quæ terram cingendo et penetrando communiunt; atque ipsa terra, quæ mundi media atque ima, librata volubili circa eam universitate pendet immobilis. Verum mundi no-

mine etiam cælum a perfecta absolutaque elegantia vocatur; nam et apud Græcos ab ornatu κόσμος appellatur.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

sic volvitur. et sic est circa terram, ut æquale sit spatium semper a terra ad cælum, sive sub terra, sive supra terram; et semper necesse est ut media pars totius mundi sit infra, et media sit supra; ima autem, quia in ordine quatuor elementorum, quibus constat mundus, ultimum obtinet locum. Et quod excellentius est, melius est. Melior est enim ignis quam aer, aer quam aqua, aqua quam terra, quia corpulentiora sunt quæ sunt juxta terram. Unde et terra immobilis manens, una sede semper hæret, complexa medium mundi locum.

κόσμος appellatur. κόσμος verbum Græcum est, quod nos Latini quasi usui habemus, a quo cælum Græce οὐρανός dicitur, quo nomine apud illos quoque est, quando mundus vocatur. Multo magis enim debet dici ab ornatu, quod pulchrior est quam sint elementa, quæ mundi nomine vocantur.

INC. AUCT. GLOS. Æ.—Mundus est universitas omnis, quæ constat ex cælo et terra, quatuor elementis, in speciem orbis absoluti globata. Quatuor sunt principalia elementa: ignis, aer, aqua, terra, ex quibus novissimum mediumque elementum terra est. In circuitu terræ aqua, quæ est Oceanus; in circuitu aquæ, aer, unde cælum vocatur aereum; in circuitu aeris æther, quod est ignis, unde cælum vocatur æthereum. Quæ scilicet universitas globata, id est rotunda, coadunata. Cælum tam pro ipso quam pro omnibus quæ in eo sunt, similiter terram pro ipso elemento, et pro his quæ in ea continentur, posuit. In speciem, id est, formam orbis, id est, rotunditatis alicujus. Illa rotunditas perfecta est, cui tantum est in longitudine, quantum in latitudine, et quæ a suo centro undique æquali spatio distat. Absoluti scilicet orbis, id est, distincti et perfecti, propriam habet formam. Absoluta res dicitur, quæ nulla re pendet vel fulcitur. Unde et nos non sumus absoluti, quia terra fulcimur. Item globata, id est, coadunata ipsa universitas, igne scilicet et aere vel sole, quia sole omnia illuminantur. Queritur quomodo id quod est medium potest esse imum, aut quod est imum potest esse medium, nam hoc videtur in his verbis. Ita ergo intelligitur: Medium est, quia totus mundus sic volvitur, et sic est circa terram, ut æquale spatium sit semper a terra ad cælum, sive sub terra, sive supra terram; et semper necesse est ut media pars totius mundi sit infra, et media supra; ima autem, quia in ordine quatuor elementorum quibus constat mundus, ultimum obtinet locum. Et quod excellentius est, melius est. Melior est ignis quam aer, aer quam aqua, et aqua quam terra, quia corpulentiora sunt quæ sunt juxta terram. Unde et terra immobilis manens, una sede semper hæret complexa medium mundi locum. Librata scilicet ipsa terra, id est, suspensa, vel æquata, quia æqualis pars est semper per omnia a terris ad cælum. Universitas scilicet elementorum, vel firmamenti. Supremum et primum locum in elementis ignis tenet, secundum aer, tertium aqua, quartum et ultimum terra. Pendet immobilis, scilicet quia a nulla creatura sustinetur.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—Mundus est universitas, etc. Continet caput hoc mundi definitionem, tum partium quæ in eo sunt enumerationem, postremo nominis rationem. Definitio autem ex Aristotelis libro de Mundo ad Alexandrum assumpta videtur, sic enim habet: κόσμος ἐστὶ σύσσημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, hoc est: «Mundus est compages ex cælo et terra.» Adjecit autem quod sequitur: «Atque eis naturis quæ intra hæc continentur, igne, videlicet, aere, et humore;» deinde: «Illis quoque, quæ ex his per naturam sunt composita.» Tradunt namque physici omnia ex igne, seu calido

spiritu, humore ac terreno, coalescere; itaque quatuor illa elementa dicuntur; quemadmodum enim ex viginti tribus elementis omnes dictiones et voces continentur, sic hæc quatuor, simplices partes omnium rerum sunt materia, ob id mundi elementa recte dicuntur.

In speciem orbis absoluti globata. Ad eundem modum Plinius, cap. 2 libri II, de forma ejus. Porro mundi figuram esse spheram non argumenta modo docent, sed et hominum consensus, orbem appellationi a rotunditate. Multis probationibus hoc convincit Aristoteles, lib. II de Cælo.

Ignem quo sidera lucent. Multi ac præclari auctores crediderunt cælum igneum esse, stellas ipsas sempiternos ignes, quod splendeant, calorem rebus affundant, ac perpetuo motu cieantur, quæ ignium sunt affectiones naturales; quapropter Anaxagoras Glazomenius cælum æthera dictum voluit ab ardendo: αἴθερα ardeo est. Sed Aristoteles hanc persuasionem usque contendit esse falsam, efferens in cælo nihil esse elementare; hujusmodi enim corrumpi potest per naturam, sed habere essentiam incorruptibilem ac sempiternam, diversam ab igneo, aereo, humido et terreno, quam quintam vocat Cicero naturam: hæc ex Aristotelis sententia æther dicitur a sempiterno cursu. Habet tamen hæc quæstio in utranque partem multos et magnos scriptores, quod nobis cursim annotasse visum est esse satis.

Verum mundi nomine etiam cælum a perfecta absolutaque elegantia vocatur. Cælum ex Aristotelis sententia plura significat; universus namque mundus cælum dicitur, veluti apud Græcos κόσμος et οὐρανός. Sic apud Plinium, cap. 1, mundus, et hoc quod alio nomine cælum appellare libuit, cujus circumflexu omnia teguntur, alias significat universum æthera, id est, totam compagem rerum cælestium, a luna videlicet usque ad ambitum mundi; hoc plerique secundum cælum vocant, et secundum mundum. Primus enim mundus, seu cælum, quatuor elementorum est comprehensio, qui corruptibilis est et spheræ activorum et passivorum a philosophis recentioribus dicitur. Tertium cælum continet res immortales ac divinas, quod a claritate divini luminis ἐμπύρεον cognominatur. Ex hac distinctione quidam interpretantur locum Apostoli de raptu in tertium cælum. Significat præterea cælum cujusque planetæ suum orbem, veluti apud Ciceronem luna infimum cælorum obtinet. Postremo significat peculiariter cælum octavum a luna, quod Græci ἀμπαράνας, Latini firmamentum vocant, continet enim stellas fixas; hoc M. Varro, quod cælatum sit, stellatis signis, scilicet, cælum dictum arbitratur. Verum hic Bedæ locus inconcinnitate non caret; nam mundus et cosmos ab elegantia absolutaque pulchritudine ac ordine nomen habet. Cælum quidem, ut jam dictum est, et οὐρανός, ut Plato scribit, quod sit superiorum terminus, id est, ὄρος ὄνω; cui et Cleomedes assentitur in Meteoris. Mundi vero nomen magno consensu ab ornatu nomen accepit, quem Aristoteles in ordine maxime situm esse existimat. Universum ipsum commodius κόσμον, inquit, nominaveris, id est, compagem rerum compositam concinnoque ordine digestam, quam ἀνοσμίαν id est, congeriem confusam ac inconditam. Alii ornatum quoque colligunt ex figura et colore, et astrorum collucentium flammis, quos Plinius oculos mundi vocat; huc enim pertinet fabula Argus, quem Juno occidit. Junonem enim physici æra intelligunt; hic densatus in nubes solem ac stellas e conspectu nostrō aufert, hoc est, Argo centum oculos eruit

CAPUT IV.

De elementis.

Elementa sibimet sicut natura, sic ¹, et situ differunt. Terra enim, ut gravissima, et quæ ab alia natura sufferri non possit, imum in creaturis obtinet locum. Aqua vero quanto levior terra, tanto est aere gravior. Qui si forte aquis in vase aliquo subdatur, statim ad superiora, ut levior, evadit. Ignis quoque materialiter accensus, continuo naturalem sui sedem

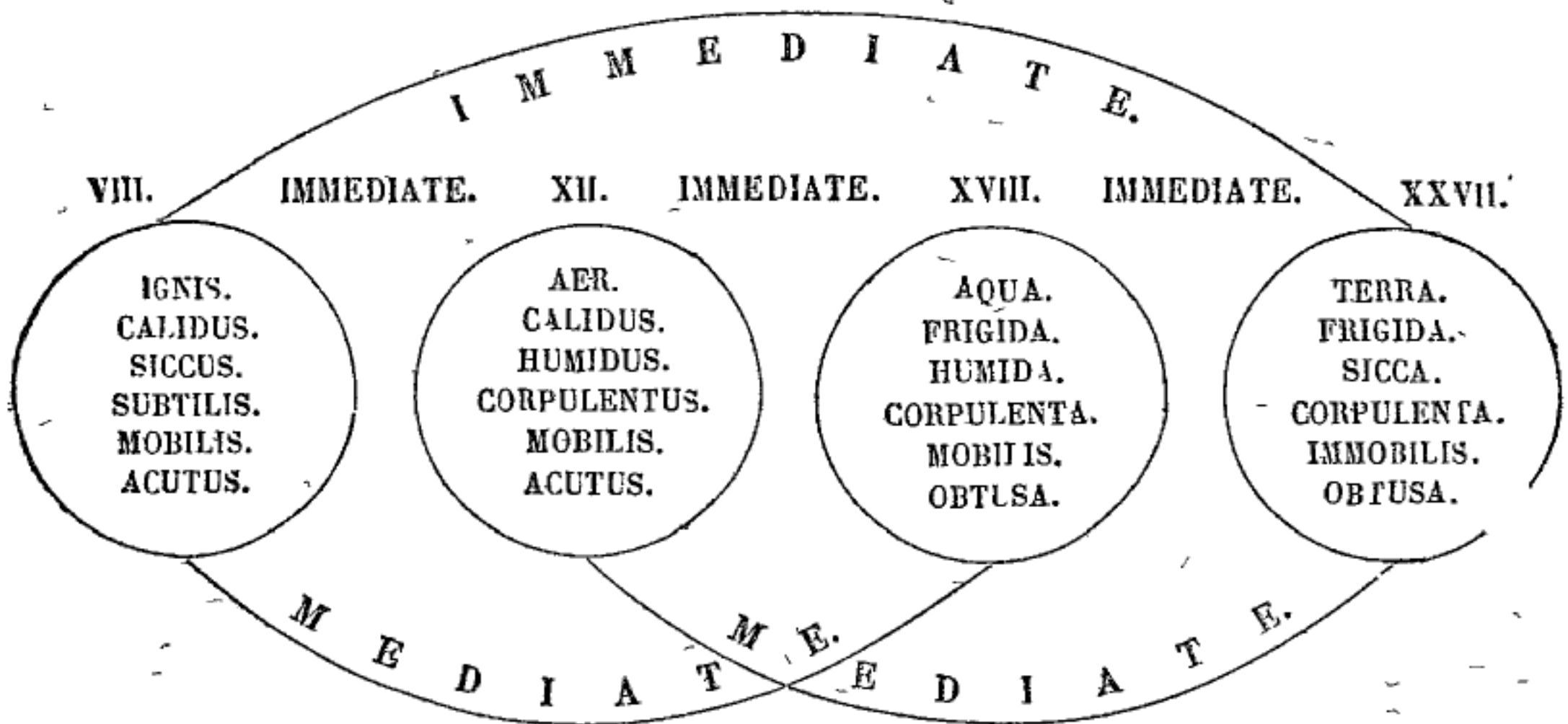
A super aera quærit; sed ne illuc ² proveniat, in mollem aera, cujus circumfusione deprimitur, evanescit. Quæ tamen quadam naturæ propinquitate sibimet ita commiscetur, ut terra quidem arida et frigida frigida aquæ, aqua vero frigida et humida humido aeri, porro aer humidus et calidus calido igni, ignis quoque calidus et aridus terræ societur arida. Unde et ignem in terris, et in aere nubila terrenaque corpora videmus.

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, C, etiam.² A, B, C, perveniant.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

CAPUT IV.

BRID. GLOSSÆ. — *Elementa sibimet sicut natura.* Natura elementorum est ipsa qualitas, ut ignis calidus est et siccus; terra autem frigida et sicca. Dicimus autem elementa, et elementa, et hylementa. *Elementa*, quasi elevamenta, eo quod ex elementis omnia constant. *Elementa* ab elimo, id est, formo, quia inde cuncta sunt formata. *Hylementa*, ab hyle, id est, informi materia, de qua facta sunt omnia in species suas. Elementa autem quatuor sunt: cœlum, ignis, aqua et terra, quæ in omnibus sibi mixta sunt. Si quidem et in terra ignem reperies, qui ex lapidibus et serio frequenter excutitur; et in cœlo cum sit ignitum, et micans fulgentibus stellis, polus aqua esse intelligi potest.

Commiscetur. De Syzygiis, id est, conjunctionibus elementorum pauca dicit. Omne namque corporeum quatuor sæpe dictis constat elementis, quorum unumquodque duas habet qualitates: unam propriam, alteram vero alterius elementi, sicut in terra frigiditas et ariditas. Ariditas ergo propria est terræ qualitas, frigiditas non propria terræ, sed aquæ; sic et de cæteris. Nam frigiditas propria est aquæ qualitas, humiditas vero ab aere illi venit. Sic aeris humiditas propria, at caliditas ex igne descendit. Similiter et ignis propria est caliditas, sed ariditatem de terra sumit. Sex igitur qualitatibus syzygiæ fiunt. Quarum quatuor dicuntur immediatæ et nexæ, non egentes medietate, qua conjungantur. Ignis enim caliditas cum terrena frigiditate conjungitur in siccitate. Rursus aquæ humiditas copulatur cum terrena siccitate in frigiditate. Caliditas vero aeris cum frigiditate aquæ conjungitur in humiditate; aeris vero humiditas cum ignea siccitate conjungitur in caliditate. Hæ sunt quatuor quæ dicuntur immediatæ et nexæ. Restant duæ, quæ dicuntur mediatæ et dissonæ, quia non possunt sibi conjungi sine medio, obstante qualitatum diversitate. Ignis enim calidus et siccus cum aqua humida et frigida conjungi non potest sine

B medio, id est, sine terra. Rursus aer humidus et calidus cum terra, quæ frigida est et sicca, conjungi non potest sine medio, id est, aqua, quæ locum tenet medietatis, et conjungit utrumque.

Nubila terrenaque. Nubila pro spissis accipe nubibus, quæ semper habent aquas. Inter nubila et nubes hoc interest, quod nubila dicimus spissas et densissimas nubes, nubes vero et spissas et raras.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Elementa sibimet sicut natura, sic etiam situ differunt.* Natura elementorum est ipsa qualitas, ut ignis calidus et siccus, terra sicca et frigida. Elementa, et elementa, et hylementa dicimus. *Elementa*, quasi elevamenta, eo quod ex elementis omnia constant. *Elementa* ab elimo, id est, formo, quia inde cuncta sunt formata. *Hylementa* ab hyle, id est, informi materia, de qua facta sunt omnia in species. *Situ*, id est, loco, vel positione et ordine locorum. *Differt*, id est, distat. *Elementum*, secundum Isidorum, Græcum est, et sonat Latine *materies*; hyle enim Græce, Latine informis materies. Secundum Ambrosium vero Latinum nomen est, et derivatur ab eo quod est elimo, id est, formo, et quod nos elementum dicimus, Græci στοιχείον.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Qui si forte aquis in vase.* Gleba et quælibet terræ pars per aquam inferius cadit, quo signo constat terram aqua esse graviolem, gravia enim sunt quæ naturaliter deorsum cadunt.

Ignis quoque materialiter accensus. Ignium plura sunt genera, quæ hic obiter recensebo. Primus est cœlestis ille lucifus, cuncta lovens, servans ac vivificans; secundus est qui lunæ statim subjectus est usque ad loca nubium, non lucens quidem; est enim veluti aer torridus, qualis est in caldariis, prunis ac flamma extinctis, qui quidem non lucet, nisi materiam sortiatur, in quam caloris vim exerceat: hinc incenduntur sub cœlo ignes repentini, quos alii vocant deciduos, alii volantes; tertius est quo humanum genus ad varios usus et necessarios utitur;

CAPUT V.

De firmamento.

Cœlum subtilis igneæque naturæ, rotundumque, et a centro terræ æquâ spâtiis undique collectum.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

quartus quem summo artificio natura rebus animabilibus pariter et inanimatis afflavit, nihil namque caloris est expers.

Quæ tamen quodam naturæ propinquitate sibimet ita commiscentur. Elementa mundi, quæ loco ac situ conjunguntur symbola sunt, id est, altera qualitate consentientia, ut aqua et terra frigiditate, cum aqua aer mobilitate ac humiditate asymbola intervallo discreta sunt, ut aqua, ignis, intermedio aere.

CAPUT V.

BRID. GLOSSÆ. — *Cœlum subtilis.* Non in modum pilæ rotundum est cœlum, sed a parte polorum in longitudine porrectum.

Ignæque naturæ. Ignæ naturæ dixit, propter sidera igneam naturam habentia, quæ in eo collocata sunt.

Centro terræ. Quantum ab hoc loco terræ ad cœlum, tantum ex utraque terræ parte spatium ad cœlum protenditur, et hoc est a centro terræ undique collectum. Nam terra in medio locum obtinet puncti, circa quam cœlum vertitur in modum circini, propterea non amplius quam mediætas ejus videri potest, quæ semper super terram est.

Planetarum occusu moderatur. Planetæ contra mundum feruntur, et ideo mundus temperatur et retinetur.

Argumento siderum. Argumentum est, quod rei dubiæ facit fidem; et dictum est *argumentum*, quasi *argute inventum*. Argumento siderum in cœlo fixorum volubilitas cœli circa terram a sapientibus deprehensa est.

Septentrionalibus breviores. Septentrionalia signa

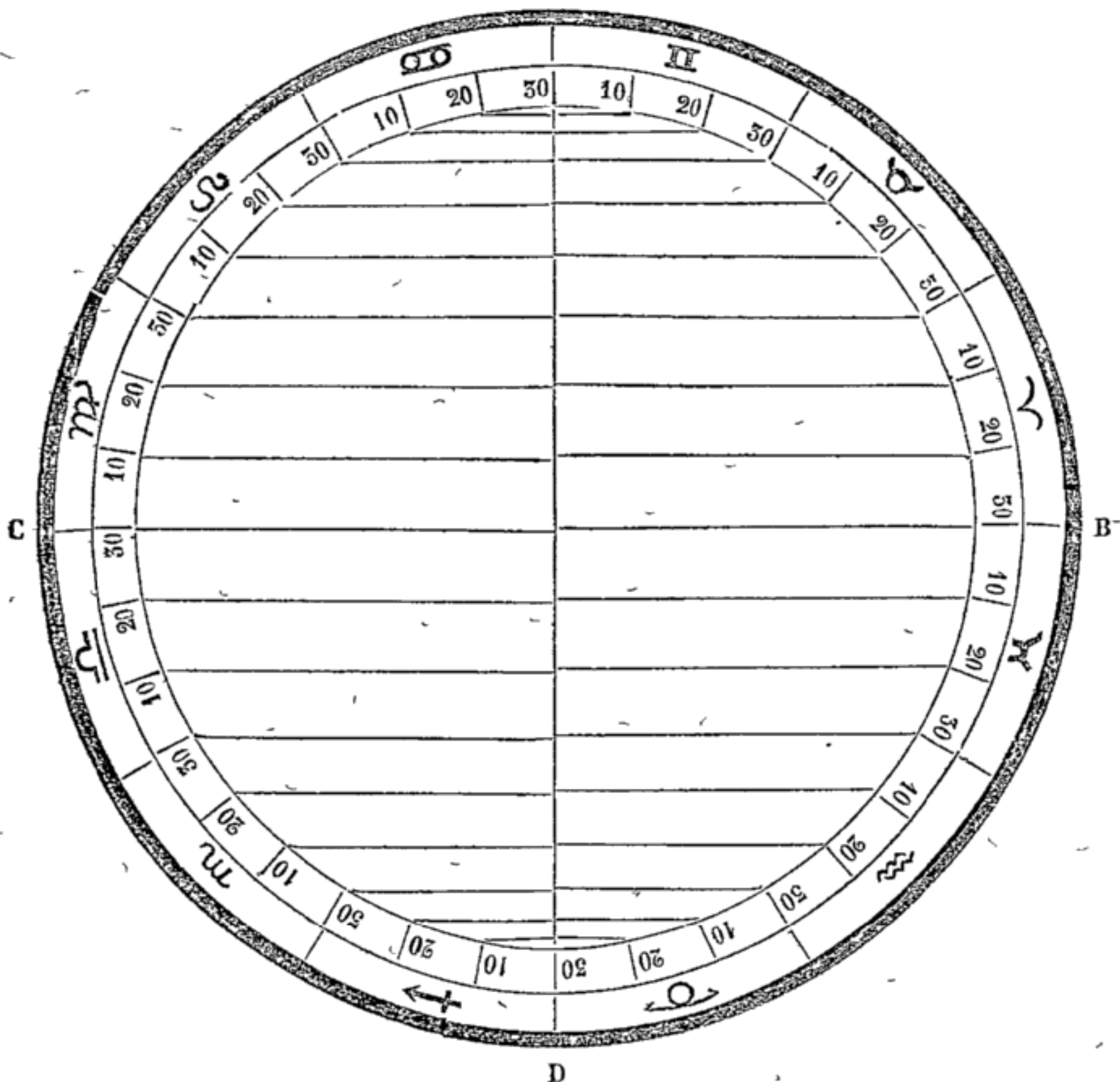
A Unde et convexum mediumque, quacunque cernatur, inenarrabili celeritate quotidie circumagi sapientes mundi dixerunt, ita ut rueret, si non planetarum occursu moderaretur: argumento siderum nitentes,

breviores habent circulos, scilicet propter acutiorem polum, qui ibi est, et nunquam occidunt. At ubi cœlum spatiatur et in majorem rotunditatem dilatatur, majores circulos agunt.

Polos nuncupant. Polus brevissima stella est in vertice septentrionalis circuli, a qua tota illa pars polus vocatur; et sicut sidera septentrionalis poli semper a nobis videntur, quia super nos sunt, ita quoque australis poli nunquam nobis apparent, quia sub terra sunt.

B *Boreas.* Boreas semper a nobis videtur, nec unquam nobis occidit, aut sub terris vadit. Trahit autem nomen poli, id est, septentrionalis borei, a vento Borea dicto, qui est flans a septentrionali parte, qui etiam Aquilonaris dicitur.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Inenarrabili velocitate quotidie circumagi.* Hoc est spatio viginti quatuor horarum. Celeritatis ratio ex partibus cœli deprehendi potest; nam sol totus exoritur brevi temporis momento, atqui vel triplex major est toto terrarum ambitu, proinde ex hac collatione animadvertitur nihil sub cœlo, neque ventos, neque avium volatus, neque missilium jactus tam perniciousiter rapi posse, ut cum illa incredibile velocitate conferri queat. Quod autem, ex Plini auctoritate, dicunt scriptores quamlibet gravissimi, casurum cœlum, id est, motus rationem egressurum, qui quadam successione partium perficitur, nisi adverso cursu planetarum (qui fit a dextris partibus in sinistras) temperetur, lepide sane dictum est magis quam physice.

quæ fixo semper cursu circumvolant, septentrionalibus breviores gyros circa cardinem peragentibus; cujus vertices extremos, circa quos sphaera cœli volvitur, polos nuncupant, glaciali rigore tabentes. Horum unus ad septentrionalem plagam consurgens Boreas; alter devexus in Austros, terræque oppositus, Australis vocatur, quem *interiora Austri* Scriptura sancta nominat.

CAPUT VI.

De varia altitudine cœli.

Non autem ita mundus hoc polo excelsiore se attollit, ut undique cernantur hæc sidera; verum eadem quibusque proximis sublimiora creduntur,

VARANTES LECTIONES.

¹ A, noctibus.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Septentrionalibus breviores gyros circa cardinem peragentibus Ex mundi circumactu unaquæque nota in cœlo circulum, qui animo tantum concipitur, describit; mathematici enim singulos transitus punctorum singulas aiunt efficere lineas. Sphaera itaque circumacta super cardine immobili, noxæ quæ sunt vicinæ utriusque cardinis extremitati angustiores describunt circulorum ambitus; quæ vero in medio sphaeræ, maximos circulos efficiunt, quod apud Euclidem demonstratur in conversionibus sphaeræ. Sit namque in subjecto schemate [pag. præced.] sphaera ABCD, axis vero quem circumvertitur AD; circumacta itaque) sphaera super linea AD, circuli qui describuntur a partibus signorum, quo sunt viciniore termino A aut D, eo continuo evadunt angustiores, maximus vero omnium is est, qui describitur ex B versus C.

Cujus vertices extremos, quos circa sphaera cœli volvitur, polos nuncupant. Extremitates axis Græci *ποδους* vocant, Latini *vertices*, ut apud Ciceronem; in Arato: « Alter de cardine vertex, dicitur esse polus, » et apud Virgilium, libro primo Georgicorum:

Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Dicuntur autem Græce et Latine a vertendo, quod circa has extremitates cœlum vertatur, puncto ipso manente immobili; quare astra vicina polis angustos describunt circulos, veluti, in orbe nostro, Septentrio et Cynosura totis noctibus sine occasu circa polum angusto ambitu feruntur, et stella ipsa vicina polo, quam Polarem vocant, in extremitate Cynosuræ, brevissimo circumactu tota nocte in eadem parte cœli sine ulla inclinatione cernitur.

Glaciali rigore tabentes. Sol per medium sphaeræ vertitur: extrema igitur, quia ad hæc nunquam accedit loca, semper frigora occupant.

CAPUT VI.

BRID. GLOSSÆ. — *Sidera.* Sidera circa cardinem errantia, vel rotantia, septentrionalia, videlicet, id est arcturi, et alia, quia cœlum non se in erectam altitudinem elevat, sed parum ascendit in modum cochleæ devexæ; et inde fit ut sidera quæ nobis in Septentrione positæ videntur sublimia, in vicinio austri constitutis, propter oppositionem terræ, videantur humilia.

Globo terrarum. Globo terrarum dicit, quia terra sphaeroides, id est, rotunda est.

JOAN NOV. SCHOLIA. — *Non autem ita mundus.* Poli altitudo non in omnibus regionibus eadem permanet; nam ex quolibet loco versus Septentrionem digressis sexaginta stadia, polus septentrionalis una parte (quales sunt in circulo maximo 560) sublimior fit; si vero ad Austrum vergatur, idem polus una parte per totidem stadia fit humilior, et quantum unus polorum fit sublimior, tantum alter ex adverso subterit fit humilior: evenit igitur ut sidera quæ sub

A eademque demersa longinquis, utque nunc sublimis in dejectu positæ videtur hic vertex, sic in illa terræ devexitate transgressis illa se attollunt, residentibus quæ hic excelsa fuerant, opponente se contra medios visus globo terrarum, adeo ut septentriones, quæ nobis a vertice pendent, in quibusdam Indiæ locis quindecim tantum in anno¹ diebus appareant.

CAPUT VII.

De cœlo superiore.

Cœlum superioris circuli proprio discretum termino, et æqualibus undique spatiis collocatum virtutes continet angelicas; quæ ad nos exeuntes, ætherea sibi corpora sumunt, ut possint hominibus etiam

B hoc cœlo nobis totis noctibus cernuntur, transgressis ad Austrum aliqua noctis parte non cernantur, veluti Lyra Orphei in Germania non occidit: verum in Italiæ plerisque locis duabus horis sub horizonte occultatur, priusquam emerget.

In quibusdam Indiæ locis xv tantum in anno diebus appareant. Similia sunt quæ habet Plinius de lunæ effluxionibus in Taprobana, et alia pleraque, quæ Beda in hoc opere pro confessis habet; verum si hæc ad certam sphaeræ et circuli, cuius ratio indubitata est, descriptionem accommodentur, hoc certe de septentrionibus consistere nequit; sed hæc isto loco discutere non putavimus esse opportunum.

CAPUT VII.

BRID. GLOSSÆ. — *Cœlum superioris circuli.* Primum cœlum est ab aqua usque ad lunam, quod est aer; secundum a luna usque ad firmamentum, quod est æthereum; tertium et quartum a firmamento usque ad infinitum, quod est superius cœlum. In his tamen septem sunt spatia circa æquinoctium, quia procul sunt ipsa loca a polo, et ideo ibi non semper, ut hic nobiscum; sed aliquando apparent.

Æqualibus spatiis. Sicut firmamentum æquali spatio a terra undique elongatur, ita illud superius cœlum, ubi angeli sunt, ab inferiori æqualiter distat.

Ætherea corpora. Angelica virtus ad nos destinata, quia subtilitas ejus carnalibus non potest videri aspectibus, corpus sibi assumit æthereum, nec solum æthereum, sed etiam aereum. Dæmones vero ex isto aere corpus assumunt.

Hoc Deus. Contra Augustinum loquitur. Augustinus enim dicit quatuor elementa fieri intra firmamentum, et aqua semper juxta terram locum suum tenet, ignis vero superiorem locum possidet. Ergo qua ratione cogimur discere glaciales aquas fieri super firmamentum, cum nulla terra ibi sit et est superior illo locus, ubi solus ignis est? Ita ergo intelligitur quod dicitur, aquas quæ super cœlos sunt angelos significare.

D *Inferiora elementa.* Hac igitur ratione colligunt, illud superius cœlum igneum esse, quia ignis superiorem locum in omnibus creaturis possidet. Si ergo illud cœlum superius est, necesse est ut igneum fiat.

Uniformi. Non uniformi, dicit, quia non convertuntur species ejus in una parte, sed in diversis partibus. Nam firmamentum in dexteram partem ab oriente ad occidentem semper volvitur, contra quod sol semper in partem sinistram ad orientem volvitur, sicut planetæ reliquæ; diverso tamen modo cursus suos peragunt, quorum multiplici motu solidatur firmamentum, ne nimia celeritate sui, secundum philosophos, labatur. Firmamentum non propter stationem, sed propter firmitatem, aut propter intransgressibilem terminum superiorum et inferiorum aquarum vocatum intelligere debemus

in edendo similari, eade.nque ibi reversæ depo-
nunt. Hoc Deus aquis glacialibus temperavit, ne
inferiora succen'teret clementa. Dehinc inferius
cælum non uniformi, sed multiplici motu so'idavit,
nuncupans illud firmamentum, propter sus.entiatio-
nem superiorum aquarum.

CAPUT VIII.

De aquis cælestibus.

Aquas, ¹ firmamento impositas, cælis quidem spiri-
tualibus humiliores, sed tamen omni creatura corpo-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, C, *super firmamentum.*

CAPUT VIII.

BRID. GLOSSÆ. — *Firmamentum.* Firmamentum in
crystalli modum ex aquis congelatis factum est. Est
tamen igneæ qualitatis propter sidera in se collocata,
quæ ignea sunt. Sicut terrarum ponderibus et aer et
aqua cedunt, ut ad terram perveniant, sic aquarum
ponderibus et ipse aer cedit, ut vel ad terram vel ad
aquam perveniat. Aeris quoque particulam si quis
in spatiis illis sublimibus cæli posset demittere, pon-
dere suo caderet, donec ad aëria subter spatia perve-
niret. Hujusmodi argumentis colligunt philosophi,
aquas super æthereum cælum esse non posse, quibus
ita respondetur: Si potest aqua, sicut videmus, ad
tantas guttarum minutias pervenire, ut super itum
aerem vaporaliter feratur, quoniam ita levior est a quis,
cur non potest et super illud levius cælum minutiore-
bus guttis et levioribus ferri vaporibus? Quomodo
autem et qualeslibet aquæ ibi sint, esse eas ibi mi-
nime dubitamus. Major est quippe Scripturæ sa-
ctæ auctoritas, quam omnis humani ingenii capa-
citas.

Ignem siderum. Sidera tam igneæ nature sunt, ut
consumerentur, nisi ab aquis temperarentur. Sicut
consumeretur ista terra igne solis, nisi aqua interius
et exterius fuisset in ea, sic consu neretur firmamen-
tum eodem igne solis, et igne signorum quæ in eo sunt,
nisi haberet aquas super se.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Aquas super firmamentum
positas, cælis quidem spiritualibus humiliores.* De
aquis quæ super cælos sunt, hæc est beati Ambrosii
sententia: Aquas super cælos sapientes mundi aiunt
esse non posse, dicentes igneum esse cælum, nec
posse concordari cum eo naturam aquarum; ad-
dunt quoque dicentes rotundum ac volubilem
atque ardentem esse orbem cæli, et in illo volubili
circuitu aquas stare nequaquam posse. Nam necesse
est ut defluant et labentur, cum de superioribus ad
inferiora orbis ille detorquetur, ac per hoc nequa-
quam eas stare posse aiunt, cum axis cæli, concito
se motu torquens, eas volvendo effunderet. Sed hi
tantum insanire desinant, atque confusi cognoscant,
quia qui cuncta potuit creare ex nihilo, potuit et illam
aquarum naturam glaciali soliditate stabilire in cælo.
Nam cum et ipsi dicant volvi cæli orbem, stellis ar-
dentibus resurgentem, nonne divina Providentia pro-
spexit ut intra orbem cæli et supra orbem redun-
daret aqua, quæ illa ferventis axis incendia tempe-
rare?

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Alii vero rectius ad ignem
siderum temperandum.* Vide Isidorum Hispalensem
episcopum, in libro de Natura rerum, ubi harum
aquarum meminit. Nata est, opinor, disputatio hæc ex
canticum trium puerorum: *Benedicite, aquæ quæ super
cælos sunt.* Datum est hinc negotium doctis
indagandi harum aquarum qualitatem.

CAPUT IX.

BRID. GLOSSÆ. — *Circulis.* Circuli de quibus hic lo-
quitur, sicut terram, sic etiam cælum continent.

Sidera nobis. Non mirum quod sidera quæ super

rali superiores, quidam ad inundationem diluvii
servatas, alii vero rectius ad ignem siderum tempe-
randum suspensas affirmant.

CAPUT IX.

De quinque circulis mundi.

Quinque circulis mundus dividitur, quorum di-
tinctionibus quædam partes temperie sua incoluntur,
quædam immanitate frigoris aut caloris inhabitabiles
existunt. Primus est septentrionalis, frigore inhabita-
bilis, cujus sidera nobis nunquam occidunt. Se un-

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

B nos sunt nunquam nobis occidunt, quia cum sint co-
rum circuli brevissimi, eo quod in angustiore cæli
parte sunt positi, eos ex omni parte videmus scilicet
oriendo et occidendo.

Excelsissima. Cancer et capricornus tropica, id est,
convertibilia signa vocantur; ex quibus Cancer ex-
celsissima pars signi est. Convertibilia autem
dicuntur, quia convertitur sol vel superius, vel infe-
rius. Est vero ejus domicilium in Cancro xv Kalend.
Julii quando ipse, solstitialem circulum percurrens,
facit solstitium xii Kalendarum supradicti mensis; in
Capricorno vero xv Kal. Jan. moratur. quando, bru-
malem cursum explens, xii Kalend. ipsius mensis
aliud facit solstitium, a quo superiores repetit cursus.
Solstitium autem dictum quasi *solis statium*, non
quia ibi sol stet, sed quia ibi finit cursum suum.

Æquinoctialis. Æquinoctialis circulus ideo vocatur,
quoniam dum per eum sol transit, semper fit æqui-
noctium. Mense quidem septembri, xii Kal. Octob.
in signo Libræ; mense vero Martio, xii Kal. Aprilis,
in signo Arietis. Sive æquinoctialis dicitur, eo quod
ibi sit nox et dies æqualis omni mundo. Dum enim
oritur sol in medio mundo, omnes vident, similiter
dum occidit; non sic quando ad nos venit, vel quando
ad Australes vadit, tunc enim variantur dies no-
ctesque.

Inhabitabilis. Quia per totum illum circulum et per
medium illius sol discurrit, ideo nimio calore est
inhabitabilis; in superiori autem circulo solstitiali
jam dicto, sol neque per medium, neque per totum
currit, sed ex una parte tantummodo illum tangit,
atque ideo temperatus est.

Brumalis. Brumalis dicitur a brevitate dierum, vel
a remeatu solis. Quantum enim ad nos pertinet, breve
spatium est ab ortu hiemalis diei usque ad occasum.
Bruma autem Græce, edacitas Latine; maxime enim
in hieme consumunt homines, quidquid laboratum est.

Australis. Quintus Australis circulus dicitur a vento
qui inde flat. Sicut autem notissimum signum est
Septentrio in Septentrionali, sic Canopus in Au-
trali; et sicut nobis polus nunquam occidit, sic nec Ægyptus
Canopus.

Inæqualitates. Inæqualia tempora dicit, quia aliud
est calidum, aliud frigidum; aliud habet longos dies,
aliud breves; vel ideo, quia quando sol in solstitiali
circulo est, dies longi, noctesque breves sunt; quando
autem in æquinoctiali, dies et noctes pene æquales;
sicut in duodecimo Kalendarum Aprilium, et in duo-
decimo Kalendarum Octobrium; in his enim sunt
æquinoctia. Quando autem in brumali circulo, noctes
longæ et dies breves sunt, eo quod longe a nobis sit
sol, quod fit xii Kal. Jan., ibi enim est brumale
solstitium.

Thyle. A Britannia usque ad Thyle novissimam
omnium insularum, novem dierum iter habetur, a
qua unius diei navigatione ad mare congelatura
pervenitur. Hujus insulæ habitatores dicit Plinius
hiemi lacte vesci, æstate vero inter sua pecora her-
bas ore carpere.

us solstitialis, a parte signiferi excelsissima, nobis ad septentrionalem plagam versus temperatus, ¹ habitabilis. Tertius æquinoctialis, medio aræbitu signiferi orbis incedens, torridus, inhabitabilis. Quartus brumalis, a parte humillima signiferi ad Austrinum polum versus, temperatus, habitabilis. Quintus Australis, circa vericem Austrinum, qui terra tegitur, frigore inhabitabilis. Tres autem medii circuli ² inæqualitates temporum distinguunt, cum sol hunc sol-

stitio, illum æquinoctio, tertium bruma teneat. Extremi enim semper sole carent. Unde et a Thule insula unius diei navigatione ad Aquilonem mare congelatum invenitur.

CAPUT X.

De plagis mundi.

Climata, id est, plagæ mundi, sunt quatuor: Orientalis ab exortu solstitiali ad brumalem; Australis inde ad occasum brumalem; Occidentalis ex hinc

VARIANTES LECTIONES.

¹ A. add. et. ² A, inæqualitate.... distinguuntur. B.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Quinque circulis mundus dividitur. Agitur hoc capite de circulis parallelis,

quorum intervallis distinguuntur in cælo ac terra quinque zonæ, quarum passim scriptores memine-

SEPTENTRIO.

MÉRIDIUS.

runt. Sunt vero paralleli circuli, qui mundi circumactu describuntur: nam alii sunt in cælo non paralleli, ut horizon, meridianus, coluri, quos motus cæli non efficit. Parallelorum itaque, seu æquidistantium circulorum tres sunt, qui describuntur a sole. Æquinoctialis, quem sol describit bis in anno, mense Martio ac Septembri, in primis partibus Virginis et Libræ: estque hic circulus æquidistantium omnium maximus, ducitur enim per medium sphaeræ. Reliqui duo Tropici dicuntur, Græci τροπῆς vocant: horum unus describitur die solstitiali, sole existente in prima parte Cancræ, alter die brumali, dum sol primam partem Capricorni ingressus est. Hi duo solis limites sunt, extra quos ad extrema mundi longius non progreditur: duo reliqui sunt, quorum hic continet astra semper apparentia, ille perpetuo sub horizonte demersa habet. Verum hi duo postremi hoc a superioribus differunt, quod horum magnitudo non in qualibet regione est eadem: abeuntibus enim ad Septentriones continuo sunt majores, ut in Græcia describitur a pede posteriore Ursæ majoris, at in Germania a stella, quæ in Lyra maxime lucet. Sit autem in supra posito schemate *abcd*, sphaera et ejus axis *ab*: conversa igitur sphaera super axe *ab*, in media sphaera describitur parallelus ex *c*, versus *d* æquinoctialis, deinde ab *m* versus *n*, tropicus æstivalis: ab

k versus *l*, tropicus alter, scilicet Capricorni; deinde ab *e* versus *f*, circulus antarcticus sidera continens, nunquam sub nostrum conspectum venientia: postremo ex *g* versus *i*, continens non occumbentia astra circulos arcticus. Spatium vero comprehensum inter lineam *mk* ac rursus inter lineam *nl*, per quod transversa ducitur linea *ml*, torrida zona est: nam huic cælo quod in terris est subjectum, vehementia caloris solis ægre habitatur. Similiter extremæ partes, videlicet *gai* et *ebf* inhabitabiles e frigore: ad has namque partes radii solis non penetrant: præter hæc duæ sunt habitabiles, quarum una nostra est, videlicet *gimn* reliqua antichthonum scilicet, *klef*.

CAPUT X.

BRIDER. GLOSSÆ. — Orientalis Orientem ideo januam cæli vocant, quia in ea parte cælum aperni videtur, oriente mane sole. Hinc Virgilius:

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Occidentem vero ideo, quia in ea plaga quodammodo a mundo fit ejus exitus, et intra cæli secreta receptio. Vel ideo januæ cæli dicuntur, quia ibi oriuntur omnia signa, et per occidentem vadunt. Ab australi vero parte vel septentrionali, nullum signum oritur nec occidit, et ideo non januæ, sed latera cæli dicuntur.

usque ad solstitialem; porro Septentrionalis ab oc-
casu solstitiali usque ad exortum ejusdem partis
contingens. Ex quibus orientalem et occidentalem
januas cœli nominant. Hæc in medio tantum terræ
positis habentur æqualia. Nam sub Aquilone degen-
tibus brumalis dies brevior, et solstitialis prolixior,
crtum occasumque dilatans, alias plagas angustat.
Item apud Australes utraque præfata dies moderatior,
supradictam diversitatem immutat, licet ubique

solstitiali exortui brumalis occasus ex eadem linea
respondeat. Nam et cunctis exortibus solis eodem
modo post sex semper menses congruit occasus.

CAPUT XI.

De stellis.

Stellæ lumen a sole mutuantes, cum mundo verti,
utpote in uno loco fixæ, et non stante mundo, vagæ
ferri dicuntur, exceptis iis quæ planetæ, id est er-
rantes, vocantur, easque diei adventu celari; nec

VARIANTES LECTIONES.

A om. solis.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Hæc in medio tantum terræ. In Jerusalem, quæ est
in Judæa civitate, vel in Asia constitutis, pene tan-
tumdem diei est tempore æstatis, quantum et hie-
mis, quia cum sint circa umbilicum, id est, medie-
tatem terræ, ortus non apud illos dilatatur, nec oc-
casus.

Ortum occasumque. Ortum suum dilatat solstia-
lis dies ab ortu brumali usque ad ortum solstia-
lem. Similiter occasum dilatat ab occasu brumali,
usque ad occasum solstitialem; et hoc apud nos fit,
qui in septentrione sumus, circa quos et oriens et oc-
cidens sol apparet, sed alias plagas angustat, hoc
est, australem et septentrionalem. Nam quando no-
bis sol æstate media oritur, non statim videtur ab
illis qui in meridie sunt, usquequo superiores sui
circuli partes petat. Similiter cum occidit, non ab
illis videtur; quia a septentrione nobis ubi occidit,
longe illi sunt. Septentrionalem plagam similiter an-
gustat, quia ortus citissimus, et occasu tardissimo
eam tenet; et quo occidit modo in septentrione, eo
etiam prope et oritur. Denique apud Britanniam in-
sulam septentrionalem, decem et octo dies sunt con-
tinui, singulis annis sine nocte tempore æstatis.
Hinc Horatius *divitem lucis* eam esse dicit; et Juve-
nalis:

Minima contentos nocte Britannos.

In hieme quoque totidem noctes sunt illis sine die.
Sic enim nobis videtur ortus et occasus solstitialis,
qui et æstivalis diei, ut in septentrionali fiant tan-
tum, atque ideo angustam partem cernimus ibi inter
occasum et ortum. Ab ortu autem æstivalis diei
usque ad brumalem ortum magnum spatium vide-
mus. Iterum ortus brumalis diei, et occasus in au-
strali tantum parte cernuntur, et ideo angustat. Par-
vum enim spatium ibi est. Item a brumali occasu
usque ad æstivalem occasum magnum spatium cer-
nitur esse, et ideo dixit: Ortum occasumque dila-
tans, et reliqua. Itaque brumalis etiam dies solstitii
dilatatur, quia tarde oritur, et tres plagas con-
tinet ipsa nov. Similiter dilatatur occasus, quia cito
occidit in eadem plaga in qua oritur.

Item apud australes. Nam quod nobis longum est,
illis breve est; et quod nobis breve est, illis lon-
gum est. Æstivales enim dies nobis sunt longi, bru-
males vero breves. E contra æstivales dies illis sunt
breves, brumales vero longi, quamvis non eodem
modo. Non enim sic abbreviatur illis noster dies
æstivalis, sicut nobis illorum brumalis, atque ideo
dixit: Moderatior. Sed hæc quamvis circulorum ra-
tione fiant, divina tamen dispositione fieri credun-
tur. Neque enim australes sufferre possent ardorem
solis, pene semper sibi vicinum si tam longi dies
apud illos essent quantum apud nos sunt, nam etiam
terra exureretur.

Brumalis occasus. Non dicit solem occasum bru-
malem habere quando solstitiali parte oritur; quia
nec unquam hoc contingit, sed mensium transacto
spatio in hunc occasum labitur ad quem linea a sol-
stitiali parte deducta pervenit. Ergo quod dicit:

« Licet ubique solstitiali exortui brumalis occasus ex
eadem linea respondeat, » tale est ac si diceret:
« Quamvis habeamus varietatem in longitudine die-
rum et nocturni, non habemus tamen in lineis. » Nam
semper ortus solstitialis in una linea est, et occasus
brumalis.

Post sex semper menses. Sol namque per sex men-
ses ascendet, per alios sex retrogradens per eandem
lineam, in occasum recurrit. Ilud igitur signum,
quod hodie occidit, post sex menses erit in ortu.
Verbigratia: Si Cancer est hodie mane in ortu, post
sex in initio noctis erit in occasu, et Capricornus
mane erit in ortu.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Climata, id est, plagæ mundi
sunt quatuor.* Climata pro plagis improprie accipiunt.
Climata namque in agris significat quod quoquo-
verum patet LX pedes, in mundo autem climata
sunt spatia terrarum, quæ distinguunt duo paralleli
distantes dimidiatis partibus horarum: hujusmodi
spatii terrarum globus est divisus ab æquinoctiali,
sub quo dies longissimus non est major duodecim
horis, usque ad eum locum ubi dies solstitialis con-
tinet horas æquinoctiales XVI. Cum igitur climata
distent horarum semissibus, fit ut climata sint octo.
Plaga autem est, finitore per quatuor limites, diviso,
unaquælibet ejus pars, sic enim a Plinio accipiuntur,
alii vocant cœli cardines, astrologi centra, et angulos
vulgo appellamus: sunt autem ex his meridies et
septentrio stabiles, ortus vero et occasus, quia sol
propter flexum signiferi non semper ex eodem loco
exortitur, variant. Fecerunt itaque studiosi exortus
tres, et totidem occasus: unum scilicet, ex quo sol
oritur, dum primam partem Cancris est ingressus,
quod fit die solstitiali, estque hic prope septentrio-
nem; alius unde oritur sol brumalis sub nonas De-
cembres, qui est juxta meridiem. Inter hos medius est,
unde oritur diebus æquinoctialibus, sole existente in
primis partibus Arietis et Libræ: hic exortus verus
est, similiter in occidentia parte cœli totidem sunt oc-
casus, quorum latitudo versus septentrionem profi-
ciscenti crescit, versus meridiem vero decrescit;
quemadmodum etiam ex sphaericis manifestum est.

Ex quibus orientalem et occidentalem. Quemad-
modum enim mundus ab exortu aperitur, sic ab oc-
casu clauditur, quapropter utraque pars janua est.
In sacris quoque fit hujusmodi januæ mentio, ut
psalmo LXXVII *januas cœli aperuisse* dicitur.

CAPUT XI.

BRIDET. RAM. GLOSSÆ.—*Stellæ lumen a sole mu-
tuantes.* Stellæ omnes et luna a sole lumen accipiunt.
Licet enim igneæ sint naturæ, et ex eadem luce factæ
sint qua sol, tamen quia tenuis et subtilis eorum ignis
est, non tantæ virtutis sunt, ut perfecte possint sine sole
lucere. Illuminantur itaque radiis solis, qui majoris
pote-tatis ignem habet. Exhibetur hoc autem in fi-
gura Christi et sanctorum ejus, qui quod virtutis ha-
bent ab ipso accipiunt. Stellæ quoque secundum
mysticum intellectum sancti viri intelliguntur, de
quibus dictum est: *Qui numerat multitudinem stel-
la-*

unquam cœlo ¹ decidere, fulgor plenilunii, et solis probat deliquium. Quamvis videamus igniculos ex æthere lapsos portari ventis, vagique lumen sideris imitari, trucibus cito ² coorientibus ventis. Sidera autem alia ³ sunt in liquorem soluti humoris secunda⁴, alia concreti in pruinas, ⁵ aut coacti in nives, aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis, alia vaporis, alia roris, alia frigoris. Nec solum errantia, ut Saturnus, cujus transitus imbriferi fiunt, sed et quædam fixa polo, cum errantium fuerint accessu vel radiis

A impulsa, ut Succulæ in fronte Tauri, quas ob id Græci pluvio nomine Hyadas appellant. Quin et sua sponte quædam, ⁶ statutisque temporibus, ut hædo exortus et arcturi qui per idus Septembres cum procellosa grandine surgit, et ut nimbosus Orion, et canicula, quæ nimium fervens, ⁷ xv Kalendas Augusti emergit.

CAPUT XII.

De cursu planetarum.

Inter cœlum terramque septem sidera pendent,

VARIANTES LÉCTIONES.

¹ A, decedere.² A, B, orientibus.³ A, dicuntur.⁴ A add. esse⁵ Pro aut.... aut, A alia.... alia ponit.⁶ A, statutis, omittens que. ⁷ A, quindecimo die.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

rum. Sicut autem omnes stellæ a solē illuminantur, ita sancti a Christo gloria cœlestis regni clarificantur. Et sicut præ fulgore solis et vi maxima luminis ejus obtunduntur: ita et splendor sanctorum in comparatione gloriæ Christi quodammodo obscuratur. Et quemadmodum stellæ sibi differunt claritate, ita diversitas justorum meritorum discretione.

Plenilunii. Plenilunium Græce πονσέηνος dicitur, quod est in luna xv, cujus fulgore circumpositæ sibi stellæ obcurantur. S. m. di. etiam ratione probatur solem in die ipsas stellæ obscurare: et hoc tunc maxime manifestatur, quando fit eclipsis solis, qui etiamsi media die fiat, videntur stellæ in cœlo. Ad superiora hæc pertinet loca, ubi dicitur stellæ fixas esse in firmamento.

Igniculos ex æthere lapsos. Quamvis igniculos ex æthere videamus labi, quod vulgus videns putat cadere stellæ a firmamento: sed non ita sit, sed dum ventus aera pervolat, æthere n. etiam tangit, et inde scintillas in modum stellarum radiantes secum auferit.

Sidera autem alia. Stelle et sidera inter se differunt. Nam stella est quælibet singularis a stando dicta, quia semper in cœlo fixa stat: sidera vero sunt stellis plurimis facta, ut Hyades et Pleiades. Astra autem stellæ sunt grandes, ut Orion, Bootes. Sed hæc nomina scriptores confundunt, dum et astra pro stellis, et stellæ pro sideribus ponunt.

Succulæ in fronte Tauri. Succulæ stellæ dicuntur, quasi sub oculis. Sunt enim in fronte Tauri: vel a succo, quod succum ministrant. Unde et Hyadæ Græce, id est aquaticæ, appellantur. Græce enim ἵδωρ, aqua dicitur. Vel Hyadæ dicitur, ἀπὸ τοῦ ἵττω, id est, a succo. Hæc alio nomine Vergiliæ dicuntur, quod verno tempore orientur.

Quia et sua sponte. Hactenus de planetis et de signiferis signis per quæ planetæ currunt, nunc autem de signis per quæ non currunt planetæ dicit; atque ideo sua sponte dicit, vel nulla planetarum cogente.

Hædorum exortus. Hæduli in signo Agitato is sunt, quando oriuntur. Agitator autem vel Auraga ipse est Erichthonius, signum est aquilonale, in cuius dorso est una stella quæ vocatur Capra, et duos hædos ante se agit, de quo ortu vel quibus nunc loquitur. Unumquodque enim signum quatuor ortus habet, id est, matutinum, meridianum, vespertinum, et mediæ noctis. Ex quibus duo pleni sunt, matutinus videlicet et vespertinus. Sed modo de matutino ortu loquitur. Cùm enim sol oritur ab oriente mane, et ex illius latere orientur ista, tunc pluvie vel grandis et cætera fiunt.

Et Arcturi. Non dicit de illo arcturo qui quotidie cernitur. Arcturus stella est in præcordiis Bootis. Signum Bootis est quod Græce Arctophylax, id est, custos planetarum dicitur. Nam Græce phylax, custos Latine.

Nimbosus Orion. Hucusque dixit de signis quæ

B sunt a septentrionali parte signiferi, nunc autem de illis quæ in australi parte sunt.

Canicula. Canicula est stella in ore Canis, quæ mense Julio oriens, xv Kal. Aug. nimio calore morbos excitat et tempestates: quæ alio nomine vocatur Lingua Sirii, id est Canis. Unde et illi dies caniculares dicuntur.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Stellæ lumen a sole mutantes.* Plinius Junior de laudibus solis: *Hic suum lumen cæteris quoque sideribus fecerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi litterarum Homero placuisse in uno eo video.*

Exceptis iis quæ planetæ, id est, errantes vocantur. Errantes non dicuntur, quod quiescentibus orbibus in quibus sunt vagi dissolutique vagentur, seu quod non stabiles cursus, neque spatia certis intervallis definient, sed quod inter se et cum illis intransitibus non paria locorum interstitia custodiant, tum quod juxta signiferi inclinationem modo humiles sint, aliàs sublatis ad verticem mundi.

C *Quamvis videamus igniculos ex æthere lapsos.* Sub cœlo ac supra nubes, ignes quidam ex motu repentinum fiunt, quorum alii ad terram trudentur, alii in diversum directo motu aguntur, quos quidam volantia sidera appellant.

Sidera autem alia sunt in liquorem soluti humoris secunda. Hæc ad planetarum ac stellarum fixarum significationes atque effectiones pertinent, de quibus vide Pontanum lib. iii de Rebus cœlestibus.

Ut succulæ in fronte Tauri. Has stellæ imperite Romani succulas vocavere, quasi Græce dicantur ὑδρες ἀπὸ τῶν ὑδῶν, hoc est, per diminutionem a subus, et non potius ἀπὸ τοῦ ἕειν, id est, a pluendo: vide Aulum Gellium in Noctibus Atticis.

Ut hædorum exortus et arcturi. Exortum intelliges hebacum, id est, dum a sole recedunt. Sunt autem hædi in humeris Nemochi. Arcturus Septentriones proxime sequitur: de significat opulus, vide primum d. Georgicon.

D *Nimbosus Orion et Canicula.* Orion tempestuosum sidus est occumbens et oriens, est enim stellarum magnitudine ac multitudine maximum: vide Aristotelem lib. ii Μετεωρῶν. Canicula stella est fixarum omnium maxima in ore Canis majoris, quam Græci vocant σελπιον a siccitate, alii Canicula volunt significari Canem minorem, quem Græci vocant προκύονα. Cicero vertit antecanem in Arato:

An ec nis, -οκκυον Γραίο qui nomine fertur.

CAPUT XIII.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ:—*Inter cœlum terrasque, etc.* Pythagoras sagacissimus Græcorum philosophus, spatium quo distat cœlum a terra geometrici mensura collegit, dicens a terra ad lunam spatium esse cxxxv stadiorum, a luna ad solem duplum, inde ad firmamentum triplum. Quæ etiam spatia musicis vocabulis appellavit: a terra ad lunam dicens tonum; inde ad Mercurium semitonium: a Jove ad Satur-

¹ Erravit glossator vel librarius. ἀρκτηφύλαξ enim custos URSI, non PLANETARUM, interpretatur. EDIT.

certis discreta spaciis, quæ vocantur *errantia*, con-
trarium mundo agentia cursum, id est, lævum, illo

A semper in dextram præcipiti. Et quamvis assidua
conversione immensæ celeritatis atollantur ab eo, ra-

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

num semitonium, a Saturno ad firmamentum tria se-
mitonia. Simul omnes toni sex fiunt quibus diapa-
son harmonia perficitur. Tonus igitur habet millaria
xvdcxxv. Semitonium vero habet millaria viidcccxi
et semissem. A luna ad solem sunt toni duo, id est,
millaria xxx et iccl. Inde ad Saturnum toni sunt
duo, id est, millia totidem : inde ad signiferum toni
duo, et semissis, id est, xxxixlxxii et semissis. Sunt
in summa quæ continentur in his septem tonis sta-
dia dcccclxxv, id est, millaria cixccclxxv.

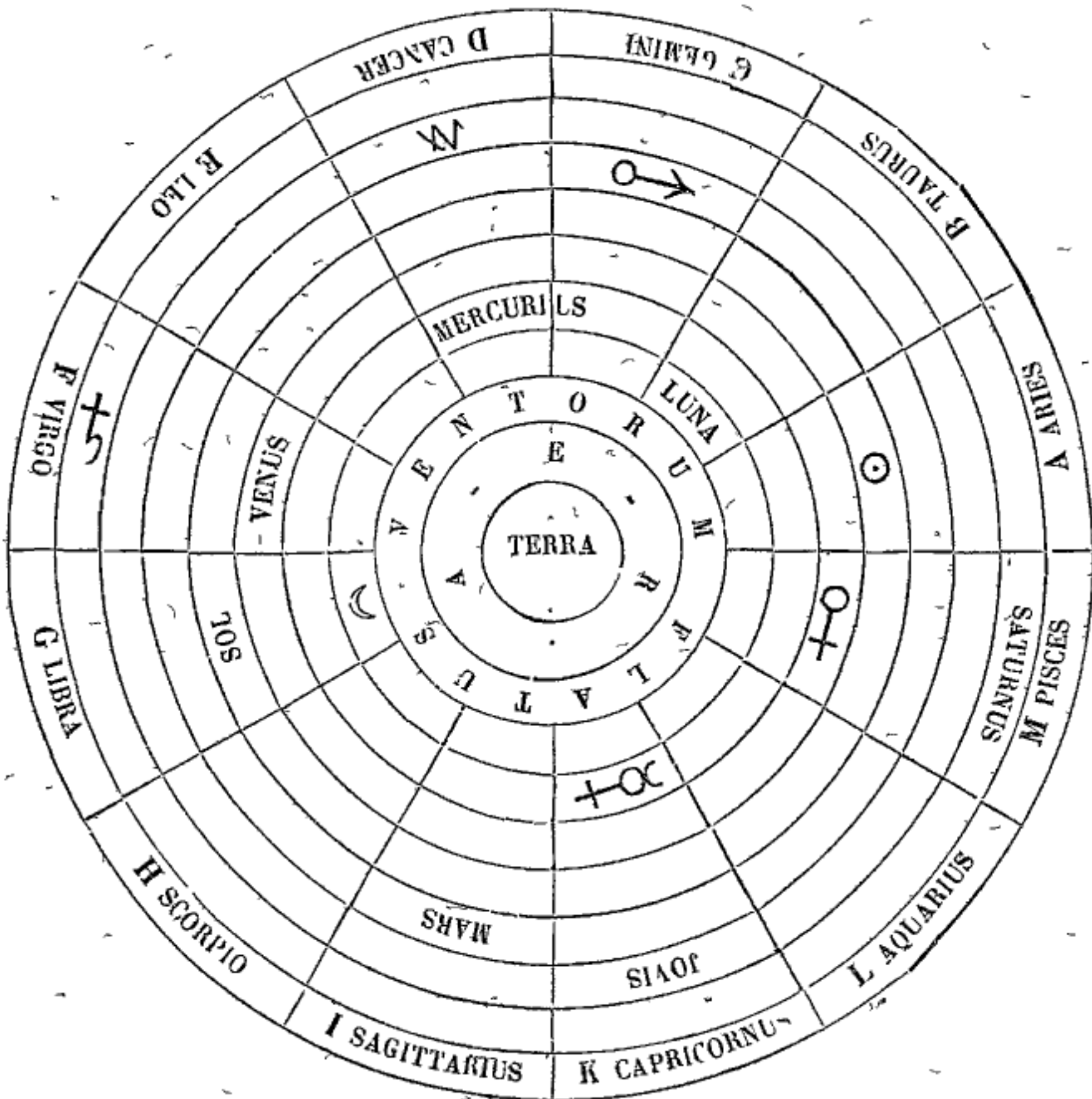
Illo semper in dextra præcipiti. Cælum in dextrum
ab oriente in occidentem flectitur, planetæ vero e re-
gione ab occidente in orientem in lævum volvuntur:
quamvis agilitas cælestis spheræ tanta sit, ut cursum
præpediât planetarum, illasque cursu suo rapiat, at-
que ideo videntur nobis currere ad occidentem, cum
tamen semper ferantur ad orientem. Nam nunquam
cursum suum amittunt, licet ad cursum cælestis
spheræ videantur ferri. Illud autem quod dicit pla-
netas in lævum ferri, et mundum in dexteram, varie
intelligitur. Primum enim sic : Cum homo convertit
faciem suam ad solis occasum, sinistra pars illius de
australi parte erit, contra quam omnes planetæ cur-
runt ab occasu ad ortum. Vel etiam terra, quæ vo-
catur mundus, sic fertur, sicut homo supinus, cu-
jus caput ad orientem est, pedes vero ad occasum.
Contra cujus sinistram manum omnes planetæ cur-
runt, vel etiam omne quod contrarium est lævum
dicitur. Quia ergo contra mundum currunt, ideo in
lævum currere dicuntur.

Radiis autem solis. Tanta virtus est solis, ut ra-
diis illis reliqua errantia sidera percussa, modo

fiant anomala. modo retrograda, modo autem statio-
naria, id est, nunc inæqualiter currunt, nunc retro
aguntur, nunc vero in loco uno consistunt. Anomala
autem dicuntur, quia tunc non possunt currere
propter solem. Nam non dimittit eam radius solis per
rectum iter in latitudine signiferi currere. Retrograda
dicuntur, quando retro trahit ea radius solis. Verbi
gratia : Si videris aliquam planetam ante solem fieri,
cogit eam radius solis, ut post solem cernatur. Statio-
naria vero, quando radius solis ea in altum jactat.
Nos enim, qui sumus in terra, quando aliquam pla-
netam sursum in cernimus, videtur nobis quasi
stare in uno loco, cum ipsa non stet, sed sursum
ascendat. Et hoc maxime in illis tribus fit quæ sunt
super solem, id est, in Saturno, in Jove et Marte.

B JAN. NOV. SCHOLIA.— *Contrarium mundo agentia
cursum, id est, lævum.* Quæ sint in cælo dextræ et
sinistræ partes, copiose disputatur ab Aristotele li-
bro ii de Cælo. Astrologi autem dextra rejiciunt ad
occasum, læva ad ortum. vertunt namque pectus
ad meridiem, ubi stellarum motus quas illa profes-
sio observat, celerrimus est ; ad hunc modum pla-
netæ a dextris ad sinistra progrediuntur, qui motus
est secundum naturam : facile autem est hunc mo-
tum oculis deprehendere primum in luna. Notetur
quippe qualibet nocte luna in cælo, et proxima illi
stella quæp am fixa, postridie vero magno intervallo
cæli luna eam stellam antevertisse clarum fiet. Porro
quis ordo sit planetarum, et quomodo signiferum
ambient, videatur ex subjecto schemate.

Sit Zodiacus circulus, cui descriptæ sunt A-B-C, etc.
usque ad M duodecimo loco positum. Sub hoc cir-

culo septem inferiora sidera perpetuo motu, inæquali
tamen ac dispari, inter se volvuntur, ociore quidem

ambitu, quæ sunt centro viciniora, de quo dicitur
capite sequenti.

pianturque in occasu, adverso tamen ire motu per suos quæque passus advertuntur, nunc inferius, nunc superius, propter obliquitatem signiferi vagantia. Radiis autem solis præpedita, anomala, vel retrograda, vel stationaria fiunt.

CAPUT XIII.

De ordine eorum.

Summum planetarum Saturni sidus est, natura gelidum, XXX annis signiferum peragens. Inde Jovis, temperatum, annis XII. Tertium Martis, fervidum, annis II. Medius sol, CCCLXV diebus, et qua-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A add. est.

² A, CCCXLVIII.

³ A, absistens in.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

CAPUT XIII.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ.—*Summum planetarum Saturni sidus est.* Saturni sidus superiorem locum tenet omnibus planetis. Dicitur autem Saturnus a saturitate, eo quod Italiam tempore famis suis opibus aluerit. Nam, secundum fabulam, a filio regno pulsus, venit ad Italiam, et a Jano rege Italiæ susceptus est, eique visum frumenti ostendit. Vel Saturnus appellatus est, quod saturetur annis. Ex se enim natos comedisse fingitur solitus; quia consumit ætas temporum spatia, annisque præteritis insaturabiliter expletur. Cujus sidus, videlicet Saturni, xxx annis peragit cursum suum; non quod reliquis planetis tardior sit, sed quia vicinior est firmamento, ideo cunctis latiore circulo peragens, plus ad eum explendum moratur. Natura autem est gelidum, id est frigidum, propter aquas supercoelestes, quibus vicinus est: unde et senex depingitur; vel quia est inter firmamenti temperamentum et calorem ætheris, sicut luna ab ære frigiditatem habet, ab æthere calorem.

Jovis. Jovis stella temperatur frigore Saturni supra se positi, et calore Martis infra se constituti. Est autem vel nominativus, vel genitivus. Ejus tamen nominativus est Jupiter. dictus Jupiter quasi *jūvans pater*, hoc est, omnibus præstans, vel quasi *jubarum pater*, quæ sunt comæ vel radii solis, vel Jupiter, quasi *Zetos pater*, id est pater ignis. Nam ignis apud Græcos *zetos*, vel *πῦρ* dicitur.

Martis. Mars dicitur quasi *maris*, Deus belli, quia est effector mortium. Unde et apud Græcos *Ares*, id est *virtus*, appellatur.

Medius sol. Medius sol dicitur esse, quia in medio planetarum est, tres supra se, et tres infra se habens planetas. Dicitur autem Sol eo quod, exortus solus luceat, obscuratis omnibus sideribus. Et quia medius est in planetis, Mese vocatur, a chorda quæ, similiter media in lyra, Mese vocatur.

Quadrante. Quadrans est quarta pars uniuscujusque rei. Dies ergo cum sua nocte viginti quatuor horis constat, cujus quadrans, id est, quarta pars sextæ horæ sunt: quod vero remanet sublato quadrante, dicitur dodrans, et est compositum. Nam dodrans dicitur quasi *dempto quadrante*.

Venus. Venus media nocte dicitur a venustate sui luminis, quæ Lucifer mane vocatur, quia lucem fert ante solis ortum; Vesper vero dicitur, quia vespere apparet post solis occasum. Habet ergo hoc proprium Venus quod sola stellarum umbram mittit.

A sole... sex et quadraginta longius. Hoc quod dicit, Venerem nunquam abesse partibus sex et quadraginta longius, sciendum quod pars dicitur hoc loco, quantum sol in die de quolibet signo excurrit. Ergo ante quadraginta et sex dies potest venire sol ad locum illius signi, in quo Venus modo est, sed nunquam potest Venus tantum anteire solem, ut non post quadraginta et sex dies veniat contra illum locum sol unde Venus modo egressa est. Nam Venus solem

drante. Infra solem Venus, quæ et Lucifer et Vesper dicitur, CCCXLVII diebus, a sole nunquam assistens partibus sex et quadraginta longius. Proximum illi Mercurii sidus, novem diebus ocioire ambitu, modo ante solis exortus, modo post occasus splendens, nunquam ab eo XXII partibus remotior. Novissima luna, XXVII diebus et tertia diei parte signiferum conficiens; dein, morata in coitu solis, biduo non comparere in cœlo; Saturni sidus et Martis cum plurimum diebus CLXX; Jovis XXXVI aut cum minimum denis detractis diebus; Veneris LXVIII aut

B autecedit, utpote infra illum circulum suum tenens angustiore. Verbi gratia, si modo sit sol in Ariete, Venus in Tauro, id est, in signo sequenti: post quadraginta et sex dies, et si non ante saltem, tunc veniet sol ad Taurum, ubi modo Venus est.

Mercurii. Mercurius sidus aliquando antecedit, aliquando subsequitur solem. Et quia non habet, ubi spatietur propter brevitatem sui circuli, semper vicinus est soli, ideo perustus depingitur. Unde etiam nuntius fertur esse deorum.

In coitu solis.—In coitu, id est, in comœatu, ac si diceret: Quando luna ix vel xxx est, non apparet, quia contra solem est posita, ejus claritate obscuratur, et id vocant calculatores coitum.

Occultantur, etc. Iestas occultationes bifariam intelligimus. Primum quando unaquæque planeta currit in regione alterius, sicut Mars in regione Saturni. Discerni enim non possunt, quia sic videtur quasi una stella. Altero modo in die occultantur: per tot enim dies in die semper oriuntur, et subtus terra per noctem circulos suos tenent, atque ideo ab hominibus non videntur. Dicitur est superius occultari planetas, cum subtus terram per noctem circulos suos tenent: modo vero rursus occultari dicuntur, cum solem comitantes, illius claritate latent. Sed ipsa occultatio fit, quandiu inter xi partes a sole fuerint. Nam postquam xi transierint, jam incipiunt videri.

JOAN. NOY. SCHOLIA.—*Occultantur vero meantes cum sole.* Hanc occultationem astrologi vocant occasum heliacum, id est, solarem; nam occasus quemadmodum exortus duplex est, verus scilicet et apparens: verus est, quem facit mundi circumactus, juxta quem intra quatuor et viginti horas omne astrum ex non semper apparentibus simul oritur et occidit; apparens autem est hæc siderum occultatio, qui occasus dicitur. Sol enim propter luminis majestatem astra omnia fixa obscurat, quæ non quoquoersum quindecim partibus, id est gradibus remota sunt. Planetas vero majores viciniores octonis partibus, minores den s partibus radiis tegit. Dicuntur autem hæc sidera, quandiu implicata radiis solis non cernuntur ab astrologis hypauga. Fiant hujusmodi exortus et occasus stellarum inerrantium statis temporibus: unde apud poetas et rei rusticæ scriptores temporum distinctio ab eis sumitur; errantes, propter motus varios, non faciunt certis diebus exortus et occasus heliacos.

Sunt hujus libri et sequentis loca quædam vetustis commentariis incerti auctoris explicata, quæ quæ a in vetusto exemplari capitibus hisce ascripta fuerant, tum propter vetustatem exemplaris quæ ex se habet aliquid venerationis, tum propter eruditionem quoque, ad verbum, quemadmodum ibi erant scripta, huc transtuli, ascripto titulo veteris commentarii, ut nostra ab illis essent divisa. Quod igitur sequitur respicit figuram modo antegressam.

VERUS COMMENTARIUS. Secundum ordinem hic dis-

cum minimum LH, Mercurii XIII aut cum pluri A¹ partibus nunquam amplius undenis, interdum vero minimum XVIII. Occultantur vero meantes cum sole et a septenis partibus erumpunt.

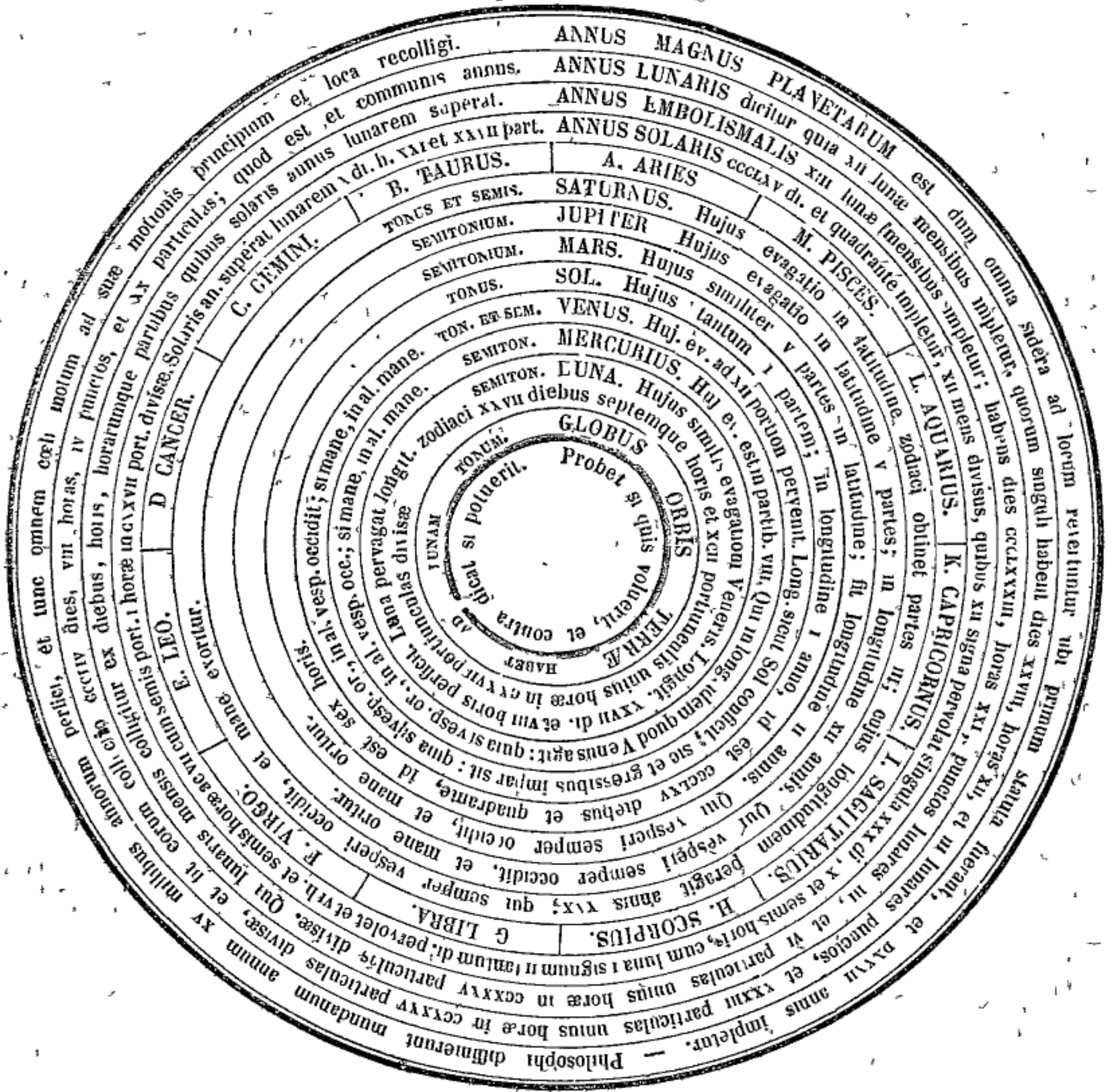
VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, in partibus.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

positi in figura alphabeti oriuntur duodecim signa zodiaci, quorum ab Ariete retrorsum, ordinem se-

quantur sol et luna : et ob hoc dicuntur ὑστεροδροπητικῶς, reliqui planetae ante et retro possunt mcedere.

Quadrata formula.

Horum duodecim signorum ortus qualibet diei vel noctis hora liquido deprehenditur, si a Kalend. Octobr. horæ dierum ac noctium usque ad eam quam sibi quis proposuit colligantur. Quarum summa per viginti quatuor metiatur, et quod excreverit dividat, sicut quadrata inferius instruit formula.

Quoniam ab oriente signo quolibet semper septimum occidit, et ab occidentem semper septimum oritur, utrumque medium, id est, quartum dicitur esse centrum.

Quibus signis Orientibus quæ occidant.

October. Si 1 aut 2 remanserint, oritur Libra.
November. Si 3 aut 4 remanserint, — Scorpium

December. Si 5 aut 6 remanserint, — Sagittar.
Januarius. Si 7 aut 8 remanserint, — Capricor.
Februar. Si 9 aut 10 remanserint, — Aquarius.
Martius. Si 11 aut 12 remanserint, — Pisces.
Aprilis. Si 13 aut 14 remanserint, — Aries.
Maius. Si 15 aut 16 remanserint, — Taurus.
Junius. Si 17 aut 18 remanserint, — Gemini.
Julius. Si 19 aut 20 remanserint, — Cancer.
Augustus. Si 21 aut 22 remanserint, — Leo.
Septemb. Si 23 aut 24 remanserint, — Virgo.

Libra. Horis 2 oriente, occidit Aries.
Scorpium. Horis 2 oriente, — Taurus.
Sagittarius. Horis 2 oriente, — Gemini.

CAPUT XIV.

De apsidibus eorum.

Sunt autem sui cuique planetarum circuli, quos

A Græci apsidas in stellis vocant, aliique quam mundo, quoniam terra a verticibus duobus, quos appellaverunt polos, centrum cœli, necnon et signiferi est

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Capricornus.	Horis 2 oriente,	—	Capricer.
Aquarius.	Horis 2 oriente,	—	Leo.
Pisces.	Horis 2 oriente,	—	Virgo.
Aries.	Horis 2 oriente,	—	Libra.
Taurus.	Horis 2 oriente,	—	Scorpius.
Gemini.	Horis 2 oriente,	—	Sagittarius.
Cancer.	Horis 2 oriente,	—	Capricornius.
Leo.	Horis 2 oriente,	—	Aquarius.
Virgo.	Horis 2 oriente,	—	Pisces.

CAPUT XIV.

BRIDF. RAM. GLOSÆ.—*Planetarum circuli.* Planetæ habent suos proprios circulos, præter quos mundus habet: et ideo alios, quia non solum nomine differunt circuli mundi, sicut paralleli et coluri, et signifer, et lacteus, et horizon. Isti enim æqualiter stant etiam positione. Namque circuli mundi, id est sphaeræ cœli, signifer, atque alii æquis spatiis semper volvuntur, ideoque semper est illis terra centrum, hoc est, in medio. Planetæ vero non semper rectum ordinem tenent, nec semper eodem modo volvuntur, sed sunt errabundæ. Aliquando enim appropinquant terræ, aliquando elongantur a terra sicut in sequentibus apparebit, atque ideo alii circuli illis sunt quam mundo.

Ratione circini. Circulos mundi ratione circini dicit constare quia unusquisque habet suum centrum, et circulum suum ita æqualem, quasi circino formatum, vel ratione circini: quamvis in positione dissimiles sint. Hac ratione colligitur, circulos mundi et circulos planetarum similitudinem habere et dissimilitudinem: similitudinem habent, quia omnes ratione circini constant; dissimilitudinem autem, quia circulis planetarum non æqualiter appropinquant terra sicut circuli mundi.

Apsides. Apsides Græco vocabulo circuli planetarum ideo vocantur, quia absis Græce, Latine circulus. Unde mansit ut hemicidia (sic), quæ in quibusdam ecclesiis sunt, ubi continentur altare, absides dicuntur: et hinc abusive nonnulli etiam appellant absidas ecclesiæ totum illud quod iuxta altare est. Hæc autem *apsidas* Græcus accusativus. Quidam tamen dicunt *absiden* esse latus, et inde volunt esse dictum *parapsiden*, a *paribus absidibus*. Sed alii repugnant, dicentes *absiden* Græcum non esse et terræ declinationis, ideoque non posse ablativum facere *absidis*. Hi ergo dicunt *parapsiden* vile vas, quasi *paropsiden*, ab *obsonium*, quod in eo omnes cibi administrantur.

Ad terræ centrum. Dum Saturnus fuerit in Scorpione, et Jupiter in Virgine, tunc sunt altius a terra: similiter cætera, dum in his signis sunt, altius sunt a terræ centro. Quapropter autem superius levantur ad cœlum, tanto inferius deprimuntur ad terram et hoc est quod dicitur, ad terræ centrum humillimæ atque proximæ.

Sicque fit, etc. Non tamen ita fit, sed uno eodemque motu immutabili citius breviorum suum, tardiusque transillum discurrent.

Singuli. Singuli, id est, indivisi. Nam in uno varietas fieri non potest.

Deductas. Deductas, id est procedentes a summa, id est, excellentissima parte circulorum. Absida enim proprie ædificij est latior conchula.

Lunæ maxime sublimitatibus. Quod supra positum est, lunæ maxime sublimitatibus dicit approbari: quia et in hoc alius dignoscitur signis, sed non tam perspicue. Extra hoc enim, quod luna in superioribus signis ostendit, in suo ipso circulo etiam altior ascendit. Nam sicut per latitudinem signiferi nunc illucque late vagatur; similiter etiam superius ascendendo vagatur, ac propterea minuitur quodam-

mode motus, cum ita evagando ascendit. Quod ita comprobatur: cum nos computamus lunam aliquando primam, non possumus adhuc eam videre: quid eam tunc detinet, nisi ipse ascensus, qui fit evagando in ipso suo circulo? Interdum etiam antequam primam computemus, solet videri: hoc quippe facit discursus per inferiora sui circuli.

INC. AUCT. GLOSSÆ.—*Sunt autem sui cuique planetarum circuli, quos Græci apsidas in stellis vocant.* Apsides Græco vocabulo circuli planetarum vocantur. Sed quia lunæ circulus (nunc enim propinqua cœlo, nunc contigua montibus) tum in regionem umbræ venit, eclipsin facit, tum autem in æthere ascendit, ultra umbram vadit: et ideo defectum non patitur, quia a sole illustratur. *Sicut in rotis radios idemque motus.* De formicis potest similitudo fieri, si in rotæ radiis canales incidantur, et ipsæ per eas discurrentes; licet eodem motu et eadem velocitate, non tamen cum una finierit cursum, vel non finierit, reliquæ similiter faciunt. *Motum autem augeri quoad in vicino sunt terræ,* quia celerius peragunt cum sum suum, quando iuxta terram sunt. *Lunæ:* scilicet, quæ tardior videtur, ut potius ascendere caperet. *Sublimitatibus,* id est, ascensionibus. *Maxime:* scilicet quamvis et in absis signis hoc dignoscitur. Extra hoc quod luna in superioribus signis ascendit, in suo ipso circulo etiam altior ascendit. Sicut per latitudinem signiferi huc illuc late vagatur, similiter etiam superius ascendendo evagatur, ac propterea minuitur quodammodo motus, cum ita evagando ascendit, quod ita comprobatur: cum nos enim computamus lunam aliquando primam, non possumus eam adhuc videre: quid eam tunc detinet, nisi ipse ascensus, qui fit evagando in ipso suo circulo? Interdum etiam antequam primam computamus, solet videri: hoc quippe facit discursus per inferiora sui circuli approbatus, qui tardior videtur, ut potius ascendere cœperit. *Excepimus,* id est, traximus.

JOAN NOV. SCHOLIA. *Sunt autem sui cuique planetarum circuli, quos Græci apsidas in stellis vocant.* Supra jam testati sumus, unumquemque planetarum suum habere orbem, cui infixus mundi motu ac sui orbis, hoc est, proprio, cursus suos definiat, ut luna suam habet orbem, cujus initium est in confinio mundi elementaris et ætheris finis, ubi Mercurii sphaera incipit. Advertendum autem est, præcipue ad intelligendum Plinii librum secundum, illius uniuscujusque planetæ sphaeram divisam esse in circulos, ut minimum tres, quorum supremus exteriori ambitu idem centrum habet cum mundo, interiori vero excentrus est; infimus contra interiorum circulum habet mundo concentrum, superiores excentrum. Communis horum circulorum est partium inæqualitas, ut ex lato paulatim in angustum desinant, inter quas medius orbis secundum circulum exteriorum et interiorum non habet idem centrum quod mundus. Omnino enim est excentrus, transitu tamen æquali. Hic orbis in omnibus planetarum sphaeris astrum medio loco infixum habet, qui dum ipse suo motu circumagitur, evenit ut planeta aliquando a terris sit altior, alias autem vicinior. Verbi gratia, luna est singulis mensibus semel in infima parte sui cœli, deinde in media postremo in summa, quæ res etiam visui manifesta est: alias namque major, alii minor apparet integra, proinde ut est in altiore aut humiliori loco orbis sui. Dicitur autem absis supremi superioris circuli curvatura, qua crassities in tenuitatem desinit, summa absis: nam semper a terra hæc curvatura est altissima; infimi vero circuli angustior pars, absis ima: terris enim hæc pars sem-

obliqui inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro apsides suæ exsurgunt, ideoque diversos ha-

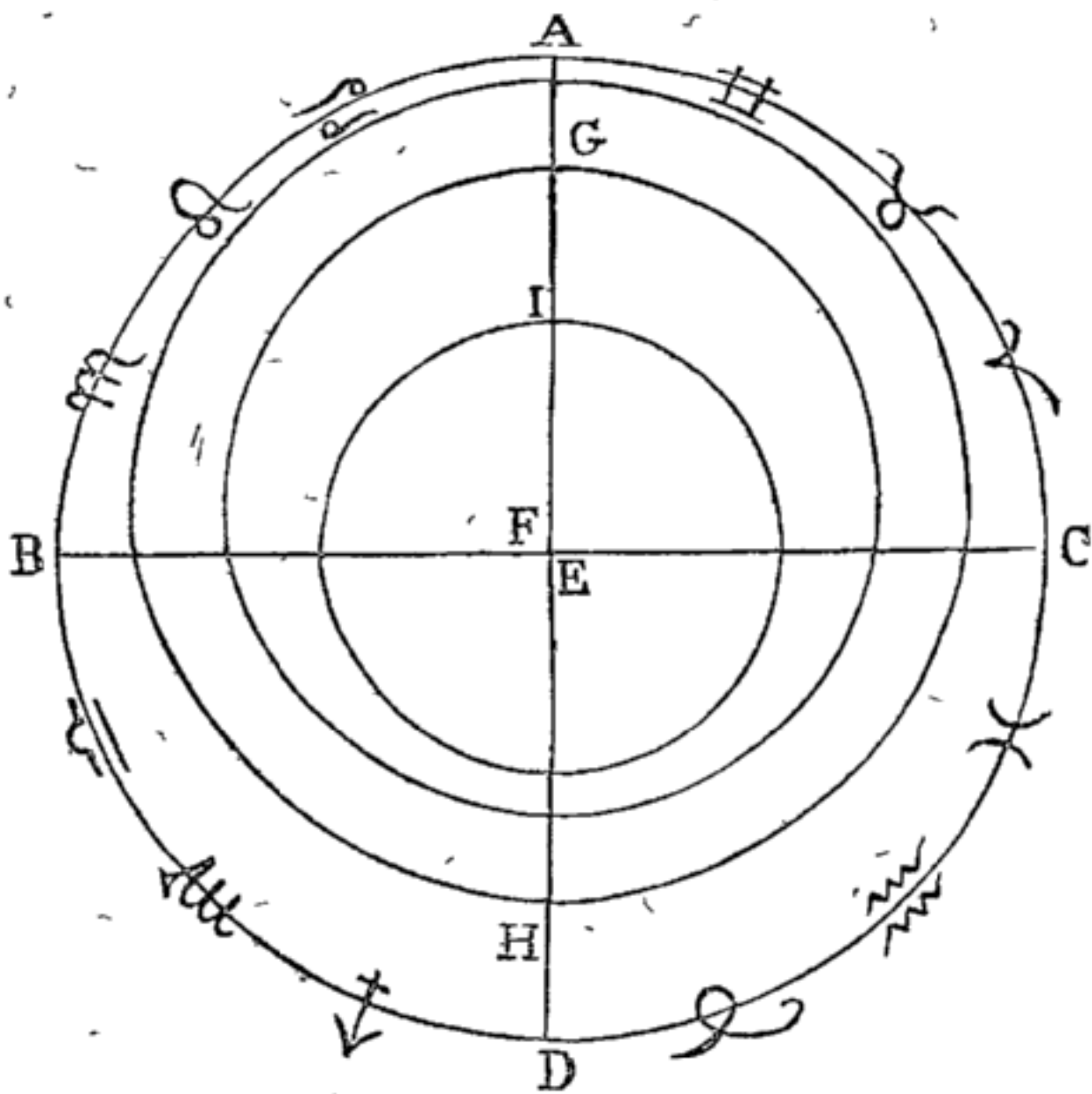
bent orbes, motusque dissimiles. Quoniam interiores apsidas necesse est breviores esse, igitur a terræ centro apsides altissimæ sunt, Saturno in

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

per proxima est. Absis significat hujusmodi circuli curvaturam, recentiores enim peregrina voce augam vocant absidem suam, et augis oppositum imam,

quod ut astrologiæ imperitis manifestum fieret grammaticam apodixin hic subjeci.

Sit cujuslibet planetæ ceu solis, sphaera A B C D E

secta in partes tres, quarum suprema G H exteriori ambitu, scilicet A B C D idem centrum habet cum mundo E, interior autem G H, aliud centrum a terra remotum, scilicet F. I. In fine vero pars I interiori centrum habet E, quod est mundi centrum, exterius autem centrum F: at medius circulus G, orbitæ quidem in circuitu æqualis, juxta exteriori et interiori circulo centrum habet F. Ex his tribus medius stellam sibi fixam transvehit juxta signorum ordinem, qui est ab Ariete per signa sequentia. Progrediente itaque hoc circulo ex A versus B, necesse est stellam huic orbi infixam, scilicet G, dum vicina fit a signo A terris esse altiore: viciniorum autem, dum percurso spatio A B, inde pervenit ad H.

Atique quam mundo. Ex Pliniana lectione hunc locum restitimus, unde fere ad verbum hoc caput desumptum est, sed libratorum incuria in multis locis depravatum. Sensus autem hujus periodi est iste: esse peculiares circulos planetarum, quorum suprema et ima non æquis intervallis distent a terra et a polis mundi, quorum terra quidem est centrum, sed non horum circulorum eccentricorum, Ergo his verbis continetur definitio circulorum, quos astrologi *differentes* vocant, quod ut clarius intelligatur, respice de novo schema superius descriptum, in quo poli quidem sunt, quos Plinius vertices vocat, unus A, alter B, et centrum E terra, quod cœli et signiferi est centrum, id est, octavi orbis et omnium inferiorum sphaerarum; circulus vero eccentricus G, aliud habet centrum, videlicet F, et alios polos. Nam poli erunt extremitates lineæ, quæ, ducta per centrum F, eccentricum dividit in quatuor æquales partes cum lineâ, A, D, quemadmodum lineâ C B exteriori ambitum cum lineâ AD, quoque dividit in quatuor partes, veluti suprapositum schema declarat.

Omnia autem hæc constant ratione circini semper

indubitata. Rejectio diuinationis prolixioris in demonstrationes lineares; neque enim hæc verbis explicari possunt, quæ circini delineationibus, quarum ratio certa est et evidens, oculis spectanda subjiciuntur: veluti in geometria principia, quæ dicuntur lemmata, sæpe ante descriptionem ambigua apud hujus disciplinæ imperitos, adhibita descriptione per lineas, omnem dubitationem deponunt.

Ergo ab alio cuique centro apsides suæ exsurgunt. Planetarum apsides neque omnes sunt sub ejusdem partibus signorum, neque sub eisdem perpetuo manent: ut solis, ætate Plinii, in mediis partibus Geminarum, nostra ætate in secunda parte Cancris: nam ex orbibus illis eccentricis crassitie inæqualis secundum signorum ordinem suo motu excedunt ex A versus B usque ad C D: ita fit, ut summa absis, quæ est sub tenuitate illa orbis supremi, non sit perpetuo sub eisdem partibus signiferi; quæ res demonstrationibus erit manifesta. Invenimus enim in hunc locum veterem commentarium cum multis descriptionibus, qui sane vetusti cujusdam videtur esse scriptoris, nescio etiam num alicujus Græci, etenim Græcis elementis res agitur: nos, ne exemplari et vetustati fieret fraus, ad litteram, ut invenimus, subjecimus.

VET. COMMENT.—Septem sphaeræ, in quibus septem discurrunt planetæ aplanæ, id est, cœlo, sunt subjectæ, exteriori quoque, quas interiori continet ambiente, longeque et a cœlo omnes, et a se singulæ recesserunt. Constat ergo unaquæque de vagis, quod licet in sideribus signorum zodiaci, mixta ferri videatur, nunquam tamen, ut alicui hærens miscetur, sed in illo signo dicitur, quod super verticem vagæ habetur.

Alii sphaeris eccentricis, id est, quæ terram intra se continent quidem, sed non ut punctum suum, veli

Scorpione, Jovi in Virgine, Marti in Leone, Soli in A
Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capri-

cornio; Lunæ in Tauro, mediis omnium partibus; et
e contrario ad terræ centrum humillimæ atque proxi-

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

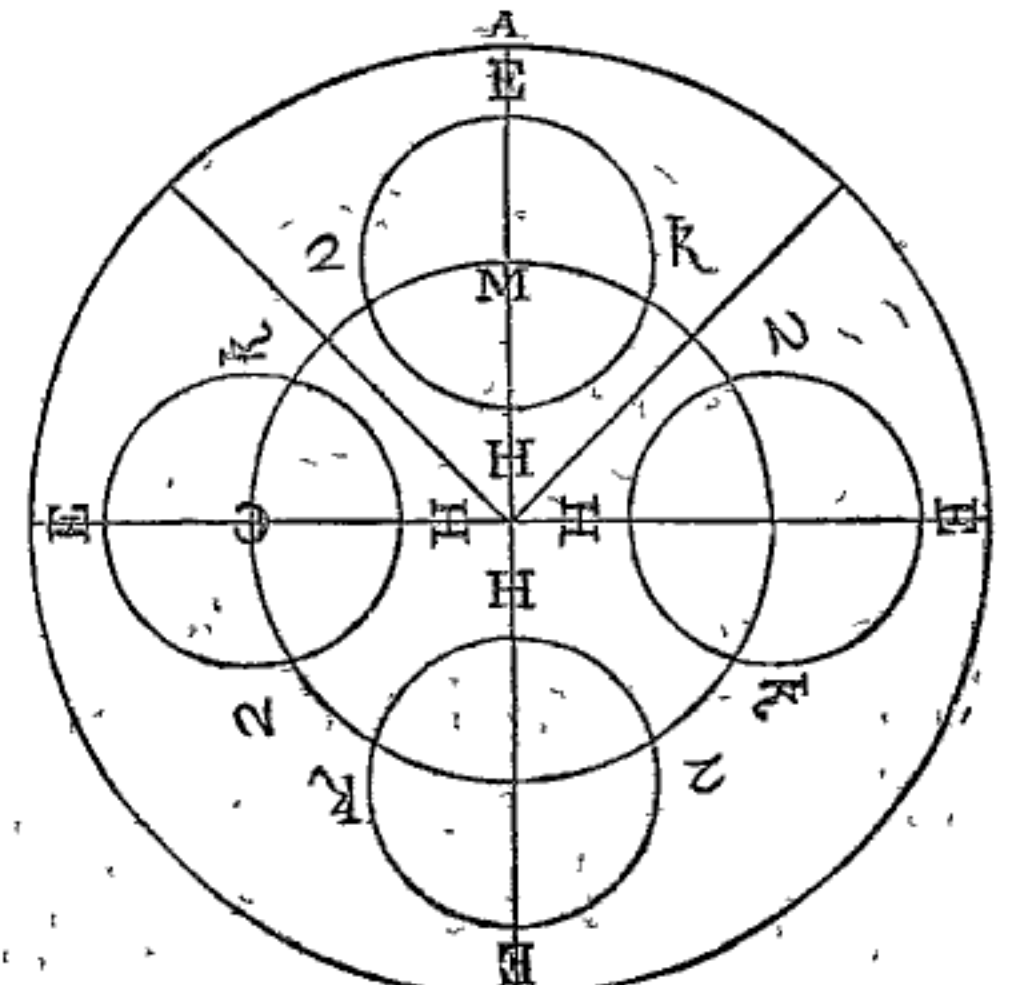
planetas asserunt. Alii epicyclis potius, hoc est, a
terra sepa atis, nec imminentibus ei globis. Sit igitur

Nam cum epicyclus ab M pervenerit ad O litteram,
quantam mundi partem obibat, et tunc sol ab E ad E
pergit. Erit ergo sol ubi et littera O: nobis tamen a
terra, id est, O spectantibus, directa visus acie, vi-
detur esse apud notam B, sique sit, ut cum rursus
epicyclus pergit a littera O ad N, pergat sol a K ad H,
licet videatur esse, ubi est Γ. Rursus idem epicyclus
transit ab N in E, et sol ab H in Z, cum nobis vi-
deatur esse in Δ. Residuum demum quadrantem idem
epicyclus obeat a E in M, et sol a Z representatus
in E: post annum loco suo videbitur esse ubi est A,
et putabitur zodiaci circuli transcurrisse semitam.
Qua ratione palam fit etiam secundum epicycli mo-
tum, ea quæ videntur nobis aliter quam reapse sunt
videri. Tardior enim et minor visu videtur sol, cum
velut in Geminis erit, maximus vero et incitatissimus,
cum velut in Sagittario. Est in solis circuitu maximum
intervallum a O ad E, id est, a terra ad summum
limitem solstitialis epicycli, minimum vero ad eju-
dem infimum limitem. Sequitur ut, quoniam planetæ
modo stant, modo progrediuntur, modo retrogra-
diantur per certa zodiaci signa, quæ causa sit, in-
vestigetur.

(Quod solaris circuli sit eccen'ron terra.)

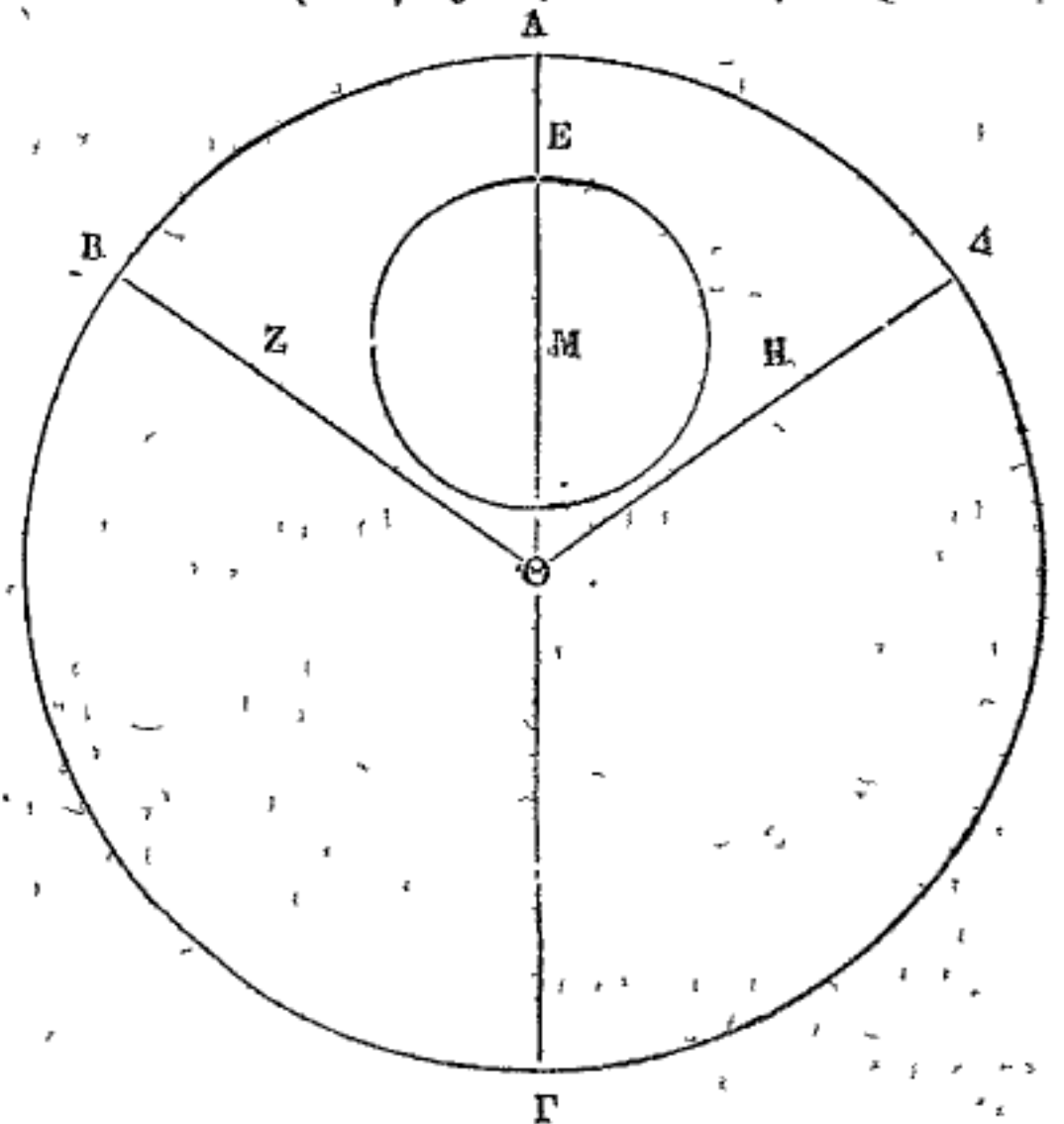
(De solis epicyclo.)

solstitialis eccentrus circulus $\Theta \Xi H K$, et habeat
punctum sub EZ, ambitum immediate scilicet, ubi
est M: hoc igitur circulo in CCCLXV partes, et parte
quarta unius portionis diviso, ad earundem partium
exæquationem, HK quidem ambitus xciv portio-
nib. continebitur: ZH xciv, HK LXXX et iv et horis in
K E xc partibus et horis iii. Necessè est itaque, ut
cum sol accedit ad E, nobis ex O, id est, terra, quasi
ex puncto intuentibus, super A, tunc ferri videatur,
cum illa regio non solstitialis circuli, sed zodiaci sit
multo altioris summitas, ad quam visus noster non
potest pervenire. Atque ita per EZ, ambitum meam
æquabiliter, qui ambitus tribus circulis major est
pluribus, ut necesse est diebus, majorem ambitum
conficiens, ubi ad Z pervenerit, ad B pervenisse vide-
bitur. Rursus ZH peragrato ambitu AB, ad Γ per-
venisse creditur. Eodem modo dum transit ab H in K,
videtur transire a Γ in A. Similiter dum K et E am-
bitum peragit a Δ in A transit, alienam scilicet zo-
diaci circuli summitatem. Quod si solstitialis eccentri
et zodiaci circuli duo puncta jungantur, id est, M O,
deinde per hæc exeat N E linea, quia EZHK me-
dietas est M, æquales erunt lineæ NM E. Major igitur
est NM linea, quam H O: multo ergo major N O,
quam O E. Cum ergo sol per N ferretur, A O, id est,
terra e longinquo minor et tardior nobis videtur:
cum vero per E proximus terræ, major putabitur et
velocior, quoniam illic in quinta et semis parte Ge-
minorum, hic in quinta et semis parte Sagittarii cre-
ditur.

Sit zodiacus circulus ABΓΔ, cujus punctus est O:
(De epicyclo planetarum.)

Si, ut quidam putant, per epicyclos globos sol
fertur, nihilominus moderatis eum gressibus tempe-
ratisque conficere annuos cursus, exposita epicy-
clorum formâ docebimus. Epicyclus enim dicitur
globus, qui per aliquem circulum fertur. Sit igitur
zodiacus circulus, quem limitant ABΓΔ solstitialis,
excludens zodiaci circuli punctum EΞHK, qui epi-
cyclus intelligatur habens proprium, punctum M; et
puncto quidem O, intervallo autem M, describatur
circulus MONE. Epicyclus ergo rapiatur cum mundo
ab oriente in occidentem raptatu quotidiano: feratur
tamen naturaliter contra mundi cursum, et sol in
eodem epicyclo constitutus, juxta totius mundi con-
versionem moveatur. Quapropter sol suo epicyclo
contrarium motum agens per descriptum MONE
circuitum, anni spatio utique suum conficit cursum.

inæ; ¹ sicque fit ut tardius moveri videantur, cum Δ altissimo ambitu feruntur, non quia accelerent tar-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, sic... fit.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

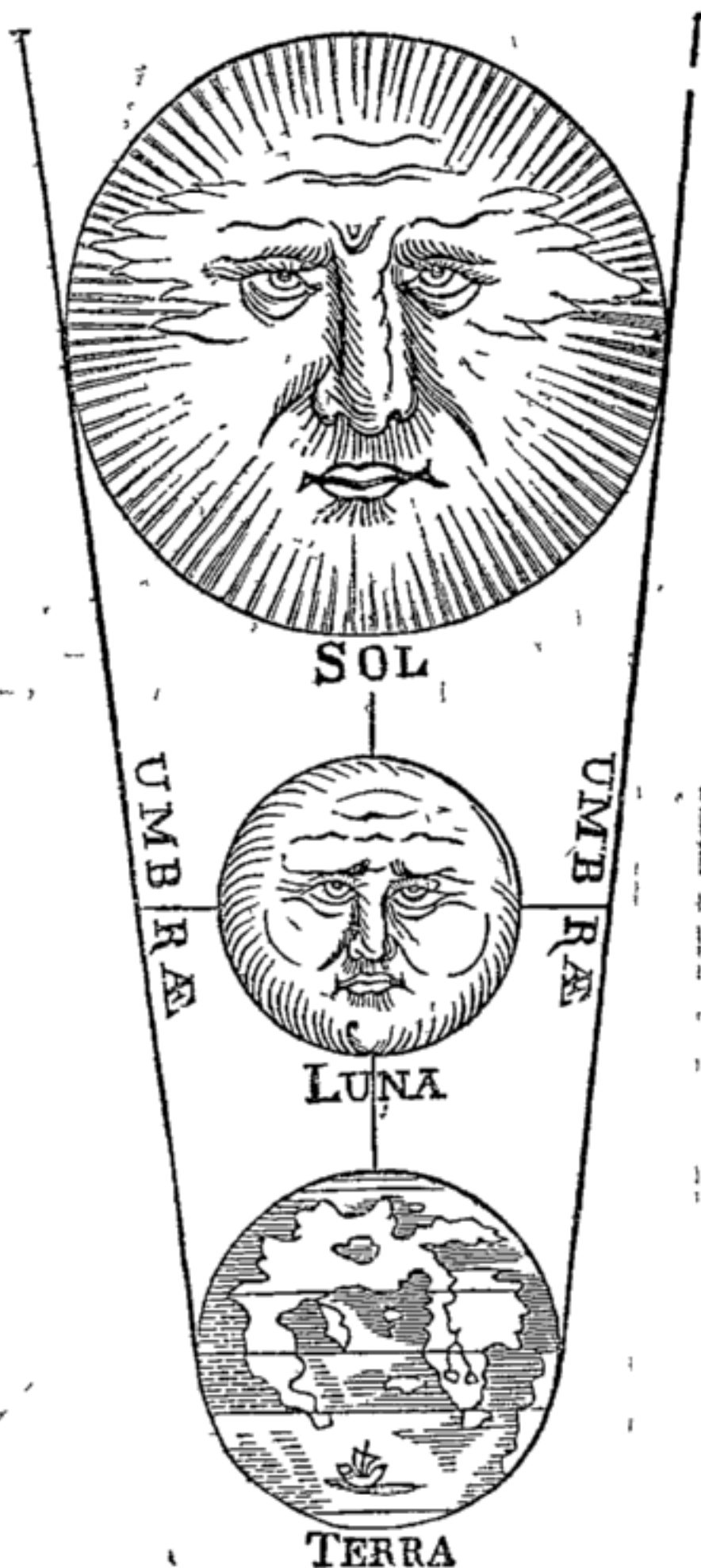
epicyclus autem erraticæ cujuslibet stellæ E Z H, cujus punctus sit M littera, per quam velut axem proprium feratur idem epicyclus cum stella in semet locata ab oriente in occidentem. Agantur etiam e regione Θ obliquæ duæ lineæ stringentes utrinque extremos ambitus epicycli $\Theta Z B$, et rursus $\Theta H \Delta$, perque M epicycli punctum ducatur in altum lineâ $\Theta M A$. Ergo stella cum erit in Z, putabitur esse in B: et cum fuerit in H, æstimabitur esse in Δ : et cum de Z progreditur ad E, putatur de B progressa esse ad A, ad præcedentia scilicet signa. Cumque enim multum spatii A Z. recedet tanquam in B, diu in eodem loco morari putatur. Sed mathematici mundum et stellas omnes uniformiter secundum naturam suam putant circumferri. Ergo stella cum erit in H, videbitur esse penes Δ , et cum H E lustraverit ambitum, Δ A zodiaci orbis ambitum obisse credetur juxta signorum sequentium ordinem. Sic stationum, præcessionum et regradationum visa patefiunt. His patefactis ad cœtus, id est, concursiones errantium veniamus.

Sphæra quæ aplanas dicitur, subter se septem

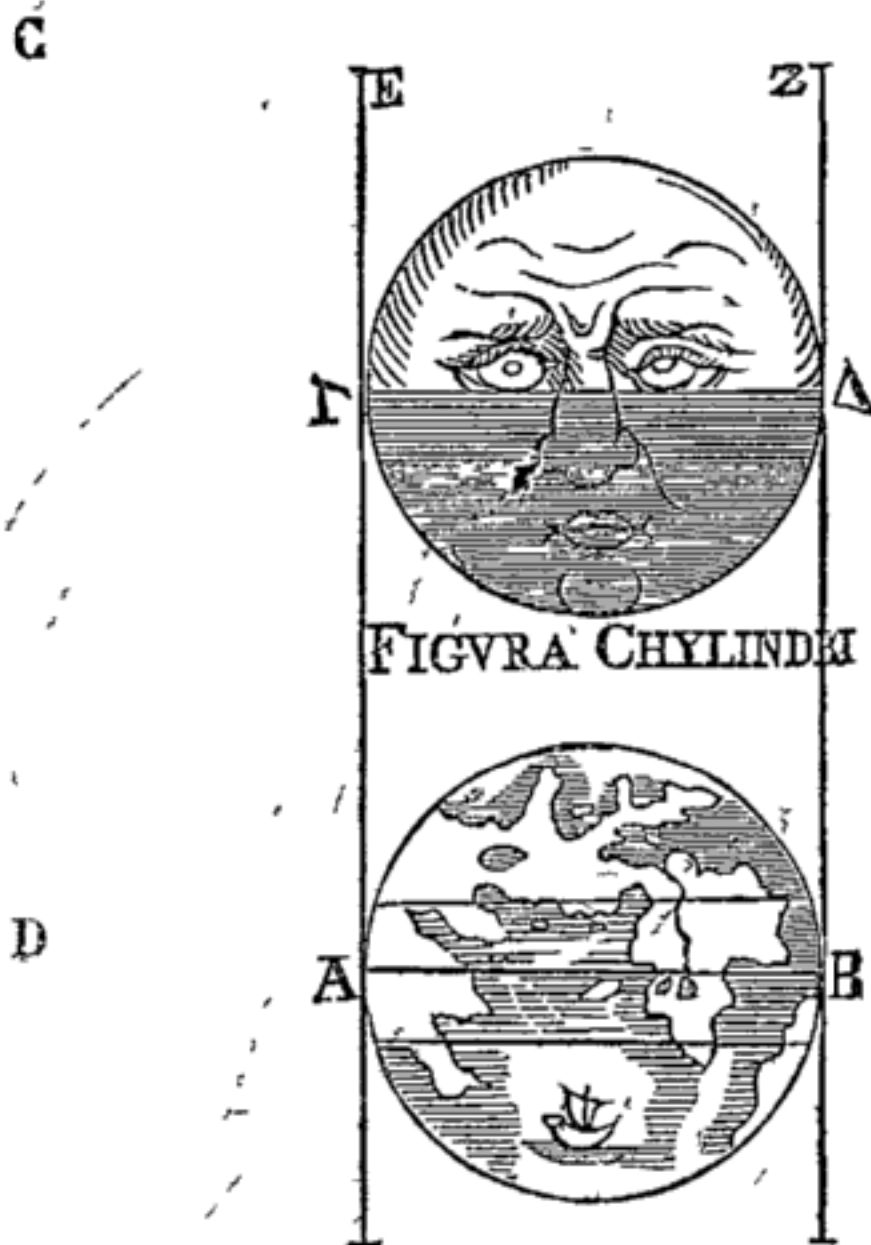
nobis viciniorum objectus fuerit visui nostro, qui naturaliter in directum porrigitur, ne videatur superiorum, fit ipsius superioris repentina obscuratio, et post, repentina effulsio. Denique hæc luna, nec ulla alia stella inferior superiori opposita, ad illam superiorem videndam visui nostro est pervia. Nec mirum, cum quidam planetarum non solum oppositione, sed etiam vicinitate quosdam obnubilent. Nam luna, quæ omnibus est inferior, non stella, sed terrena umbra diametro a sole distans, obscuratur: ita tam n utrosque orbes epipedos, id est, planos adversum se, tam solis, quam lunæ constituas, et ita directa positione, ut per centrum utriusque lineæ (quæ diametros dicitur) transeat, nunc solem oculis nostris, licet minor sit, luna subtrahit, nunc lux lunæ objectu terræ deficit, quæ si etiam dimidio momento declinet, sed a diametro in aquilonem vel austrum nunquam patitur defectum. Cur vero non fiat per totum orbem eclipis solis uno diei momento, hinc sumitur ratio, quia luna, utpote minor, illi objecta, si huic climati lucem ejus subtrahit, alteri nequit, sicut manifestat pictura.

Luna, ut quibusdam placet, minor est quam terra; ut quibusdam, major; ut quibusdam, æqualis. Sed cum ignis lucem præbens, æqualis erit in corpore, ex quo emicant umbræ, ipsæ umbræ nascentur in mo-

(De eclipsi solis figura utilis.)

(De eclipsi lunæ.)

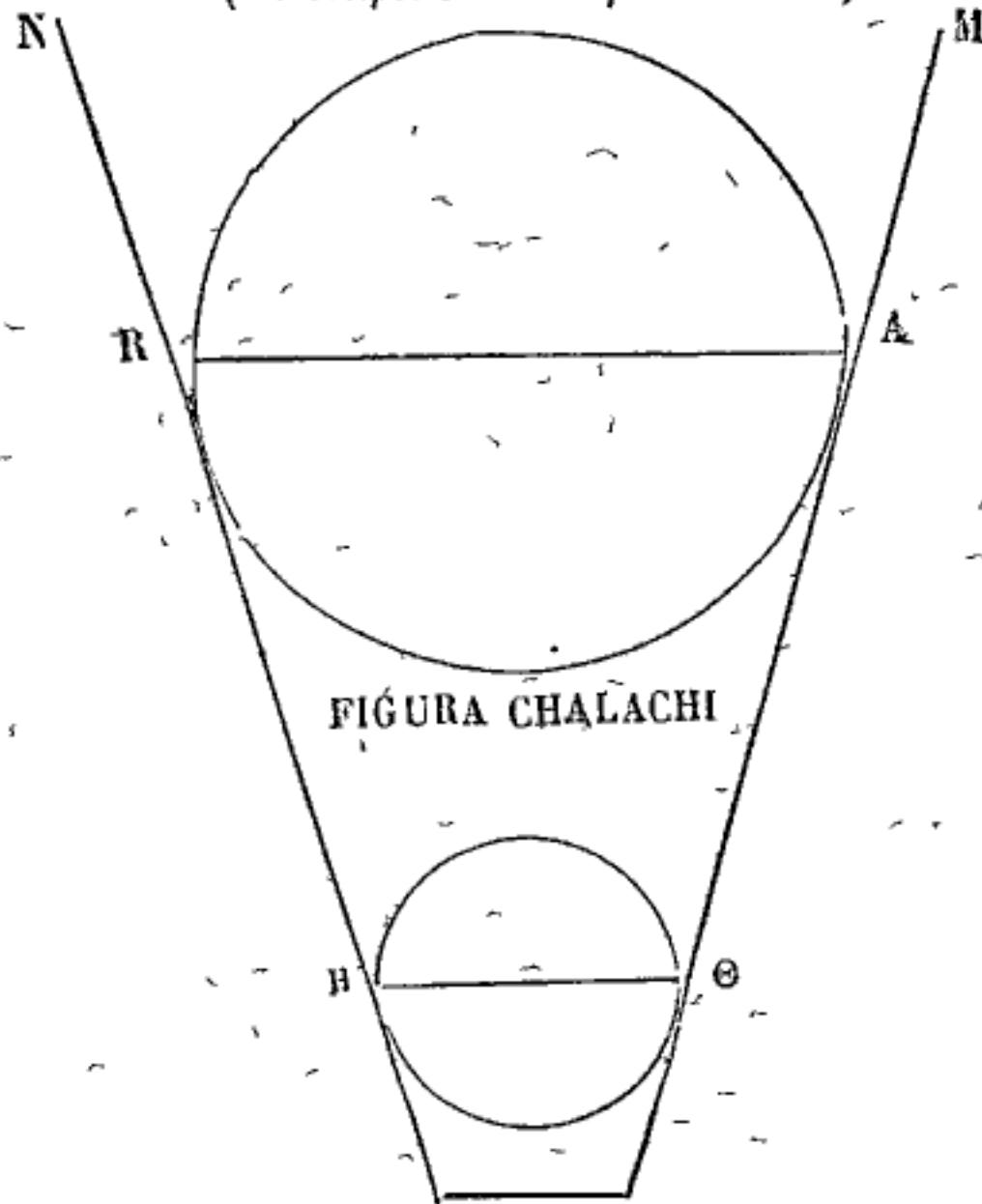

dum cylindri: ut pote sit lucem afferens A B: quod vero illuminatur $\Gamma \Delta$, hæc quoque æqualia sint et globosa utraque: perspicuum est radios unum $A \Gamma$, alterum $B \Delta$ indirectum, exaltatos juxta se esse positos æquali distantia merito, quia circuli A B, diametro visus æqualis est. Idem radii crescant in altum, erit $A \Gamma E$ radius, radio $B \Delta Z$ distans æquali rigore, hoc est, sine inclinatione; et quantumcunque crescant, nunquam eorum cacumina contigent, E scilicet et Z.

habet sphæras planetarum. Cumque aliquis eorum

dentve naturales motus, qui certi ac singuli sunt A illis, sed quia deductas a summa apside lineas coar-
GLOSSÆ ET SCHOLIA.

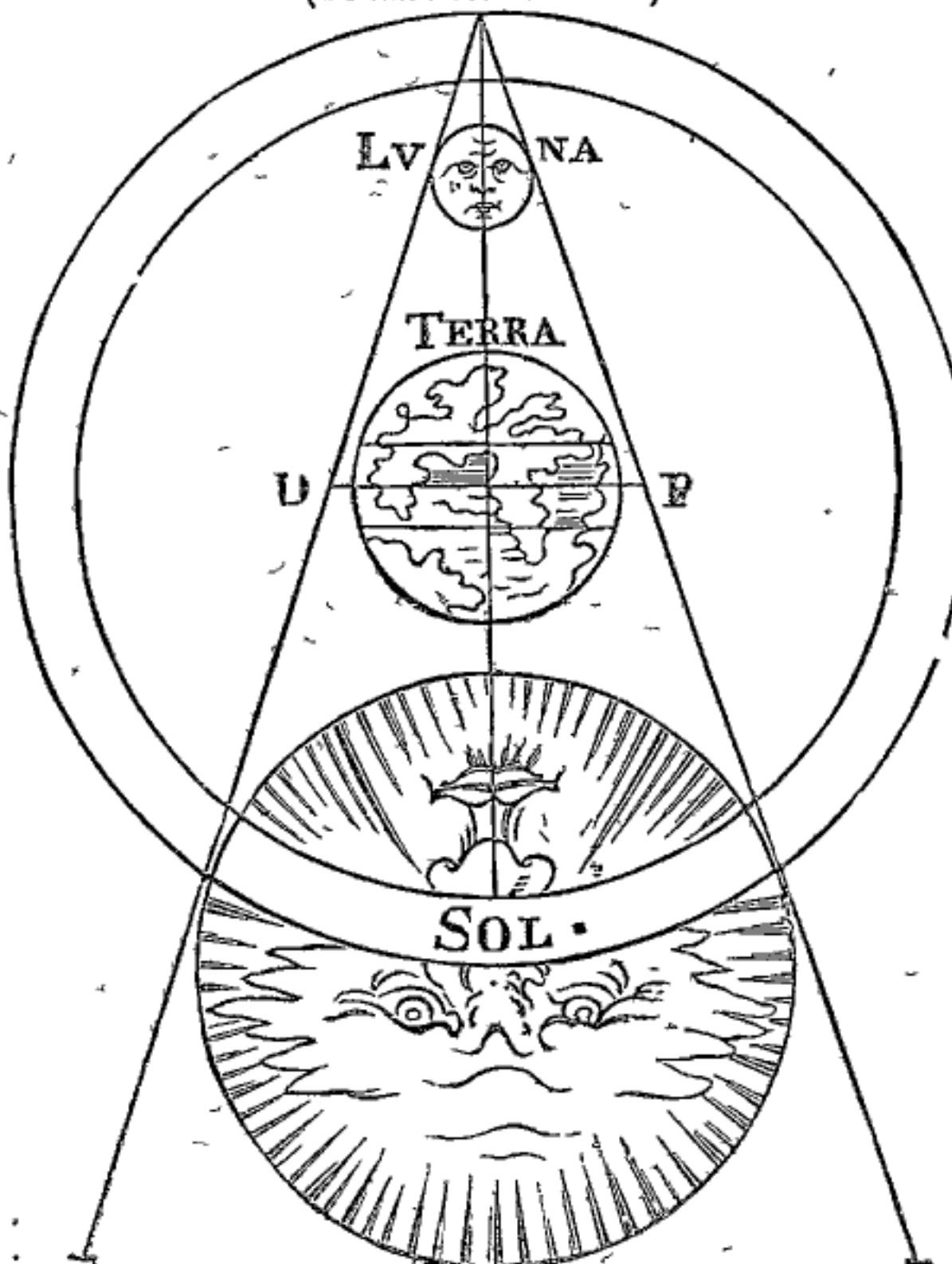
Sin quod illuminat minus, ut $\Pi \Theta$, quod illuminatur
(De eclipsi omnium planetarum.)

maius, ut KA, articuli $\Gamma\Delta$, diametro : manifestum est
unbram orbis KA quæ est KM et AN in formam
quidem effigiari calathi, cujus species crescet in
immensum. Nam cum sit major KA diametrus H Θ
diametro, profecto tam HKM radius quam ΘAN ,
in immensum porrecti, latiore, quo plus crescut,
effigiant opacitatem.

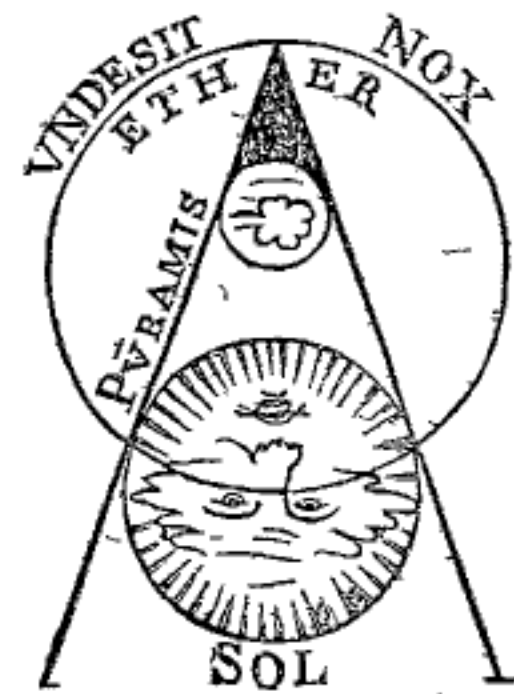
Sed oportet semper majorem esse illustrantem
globum his quæ illuminantur. Si itaque lucem ad-

(De luna sole et terra.)

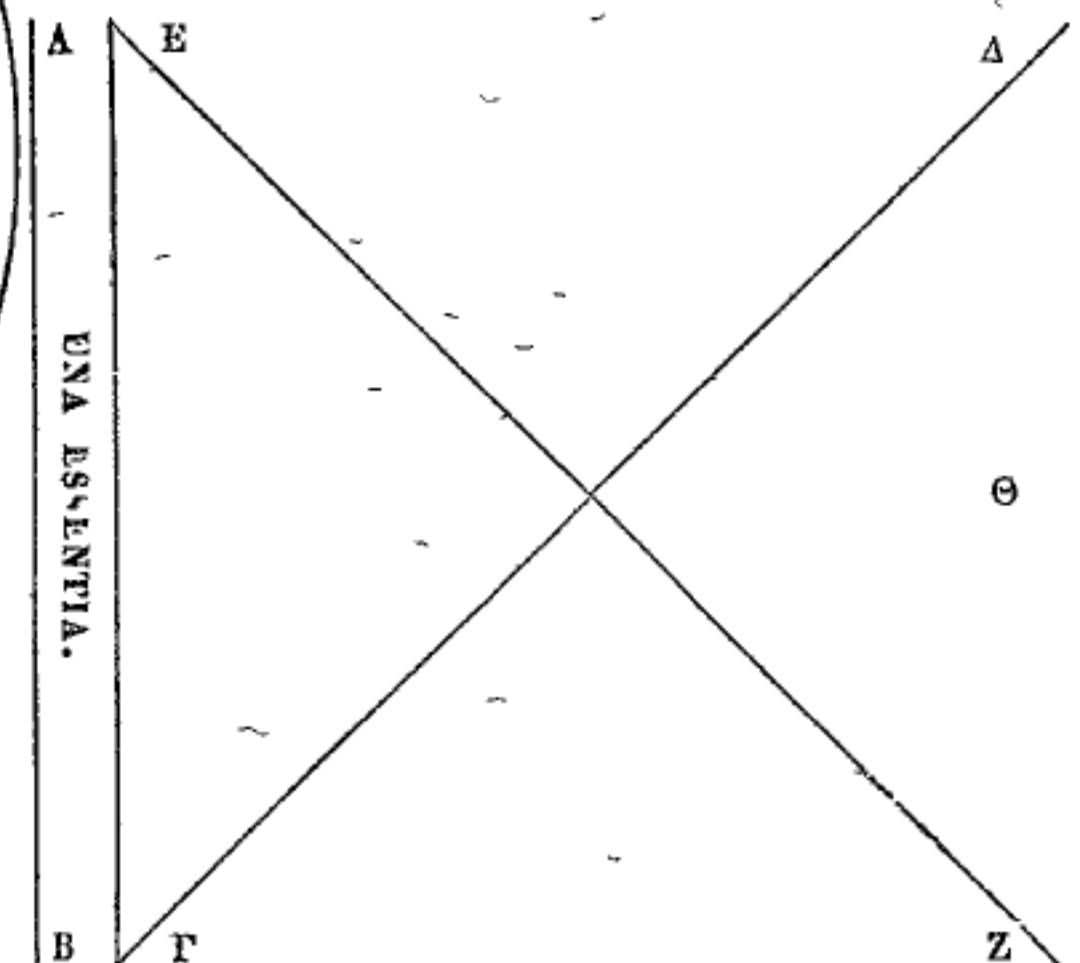
vehens præstabit magnitudine, ut ΞO , et sit minus
quod illustratur, ut ΠP , utraque autem globosa, in
modum conii desinens nascitur umbra in acumen,
radiisque porrectis $\Xi \Pi$, et $O P$ in altum, et contin-
gentibus se invicem apud notam C. Quod fit ex eo,
quia HP diametros minor est diametro ΞO propterea-
que umbræ species conoides erit. Quia igitur Hip-
parchus docet magnitudinem solis in $DCCLXXX$ par-
tibus, potiore esse quam terram : terram demum
 XXII potiore esse quam lunam, multoque solem
aliorem quam luna sit : apparet umbram terræ conii
similem effici. Quippe radii solis $\Xi \Pi$, et nunc $O P$
angustant se juxta diametrum terræ, ΠP , et dex-
tra lævaque omnia illuminant. Terra vero objecta lumini
solis, circumfluente se luminè, umbram efficit a dia-
metro sui latitudine in angustiam provectam, et usque
ad finem ultimum angustiarum attenuatam. Quam
cum incidit nocturna luna diametro a sole distans,

B

in tenebras conditur : porro cum non per centrum
solis et lunæ transit diametra linea, nullam patitur
obscurationem evadens terrenam umbram. Est au-
tem centrum punctus medius circuli æqualiter undi-
que differens circumductæ linæ spatiiis. Cumque in
eodem circulo ab una in alteram partem plures linæ
in transversum possint duci : nulla unquam dicitur
diametrus, nisi illa sola quæ circulum æqualiter di-
videns recta per medium centrum transit.

Essentiæ geminæ partes sunt, quam Plato vocat
seriem. Hanc enim non materiam neque corpus
secuit, inquit, Deus, ut si quis AB rectam lineam

in longo findat, et de segminibus duobus *chi* facia
 $\Gamma\Delta EZ$.

ctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios, A idemque motus alias major, alias minor centri pro-

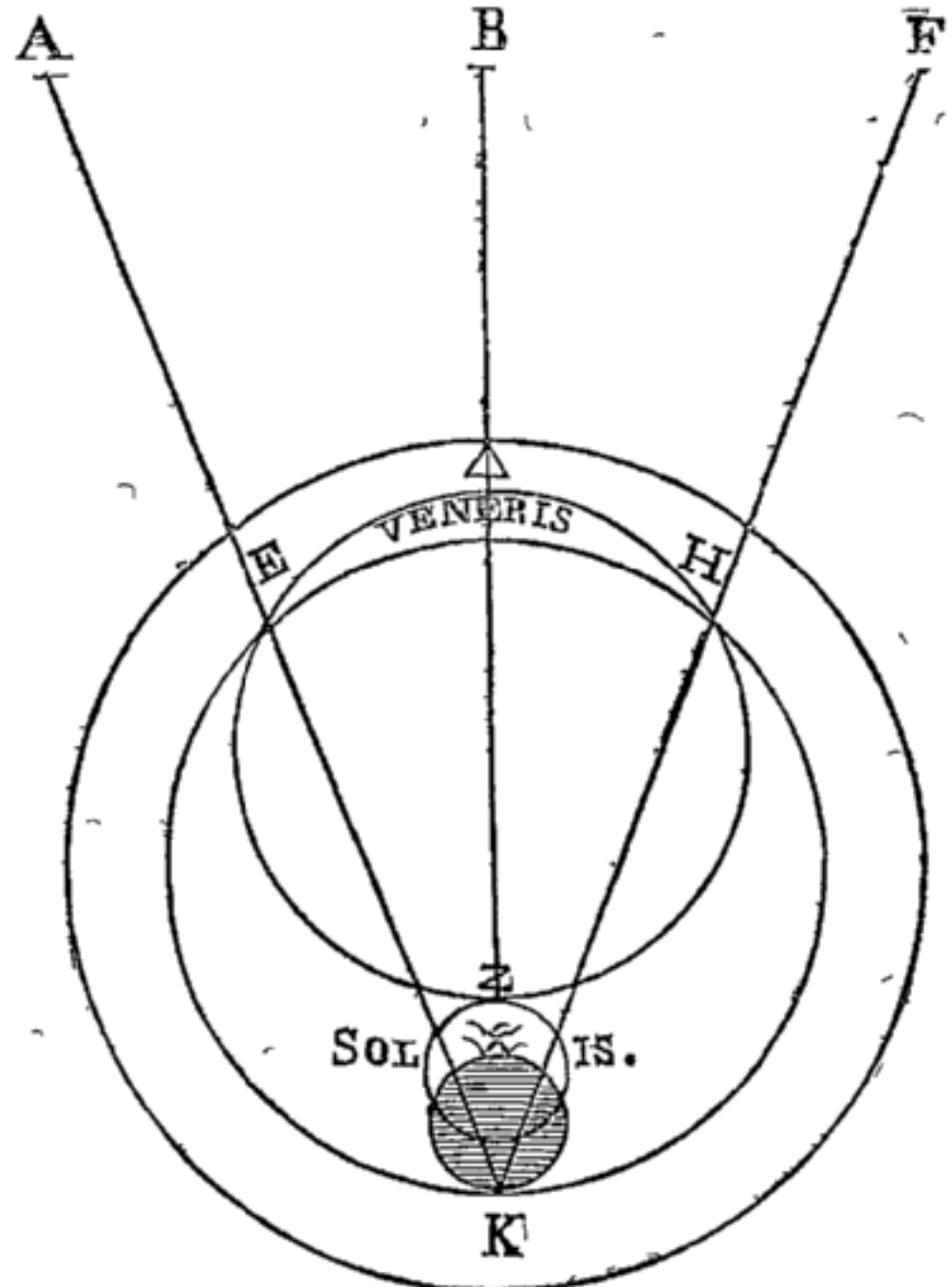
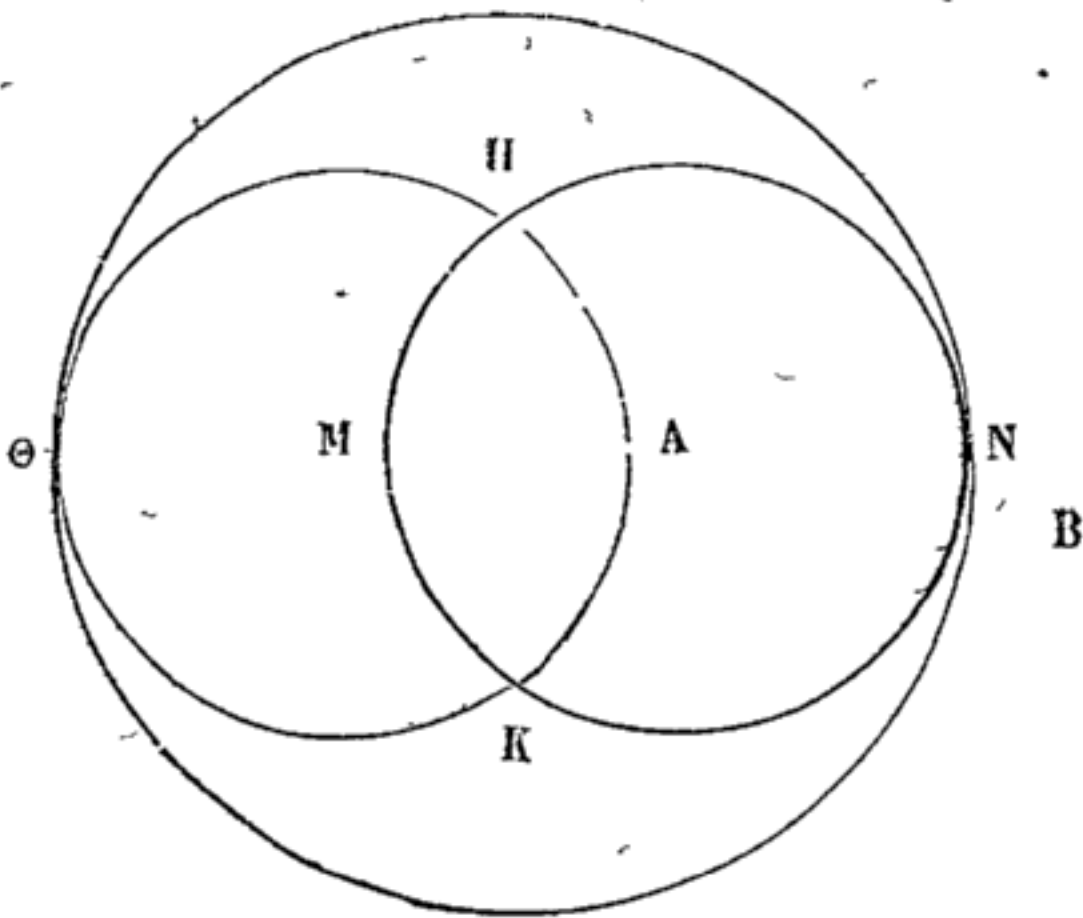
GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Ipsium incurvet demum, et duos innexos sibi in-

At vero Plato et alii, ali quanto quam solis est, cla-

(De una essentia innectuntur sibi duo circuli.)

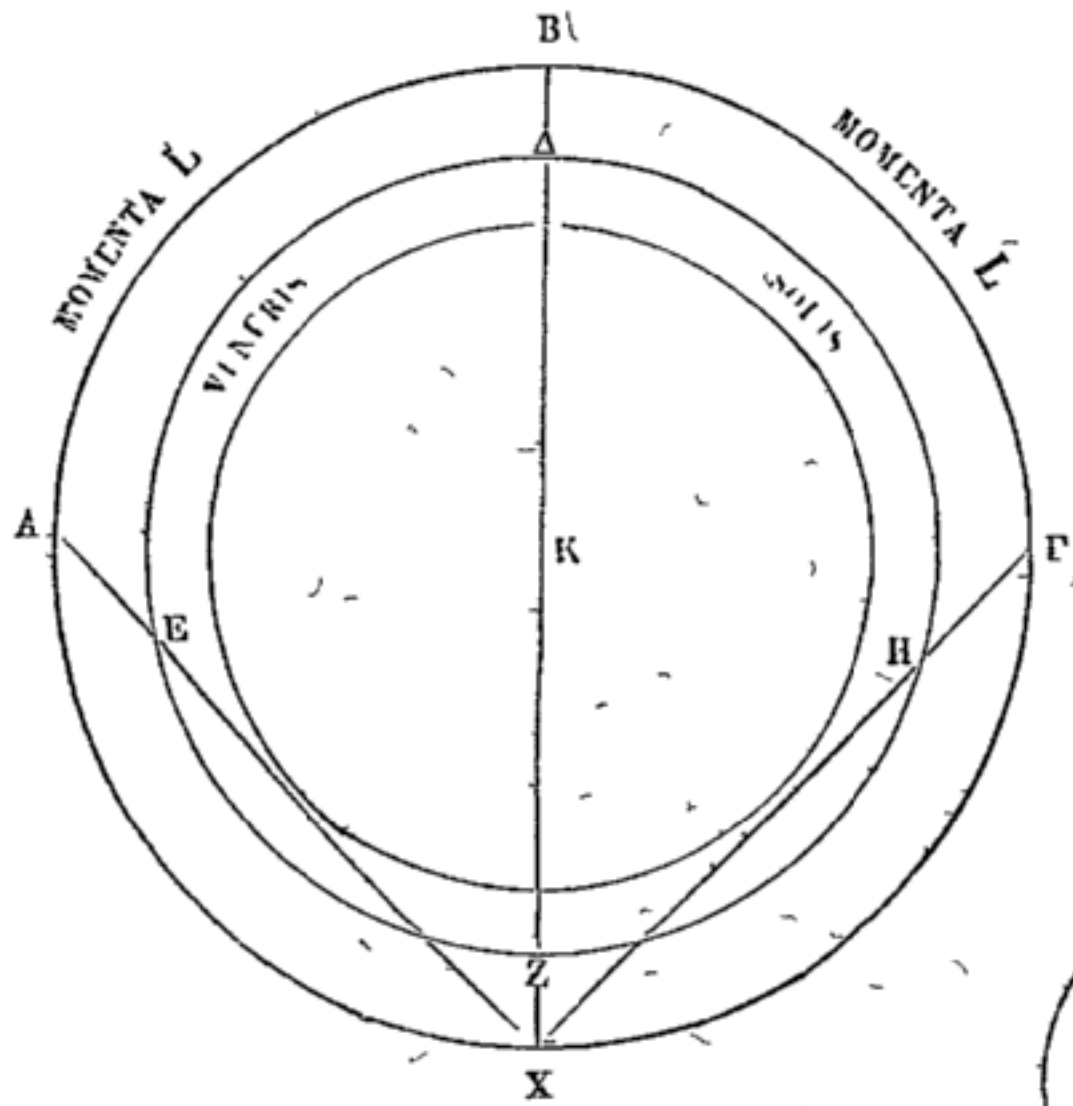
(Item de solē et venere.)

vicem circulos. faciat HΘKA et HMKN. Hosque ipsos exteriore alio circulo, cujus motus converso quidem semper et uniformis sit, circumliget, ut est aplani, qui a dextra mundi parte oriente, videlicet eodem modo agitur.

Ad solis et Veneris demonstrationem erit una linea

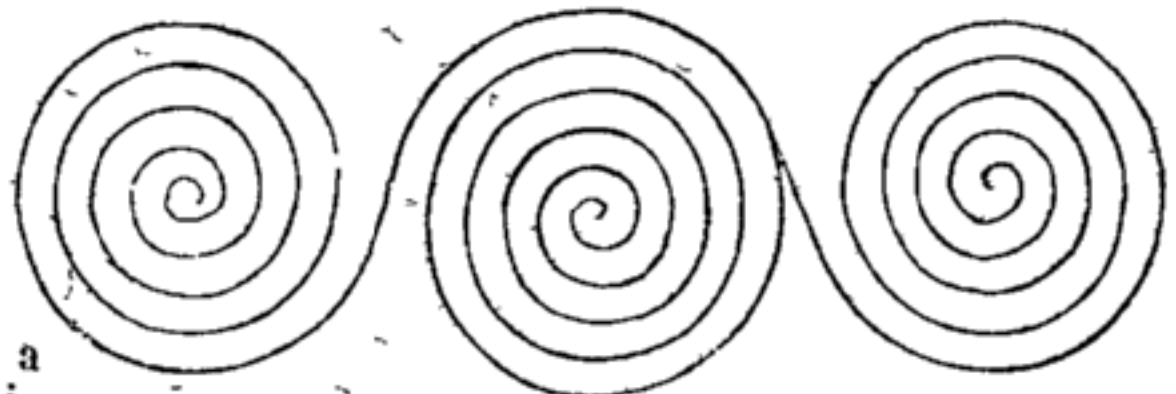
(De sole et venere.)

C tiorē Luciferi globum astruunt, qui limitatur Δ E Z H contingens, A quidem lineam per E litteram, K Γ vero per H. Cum ergo fuerit in E Lucifer, videbitur esse in A, et cum in H, putabitur esse in E. cum vero penes Δ, dubium non est proximum soli videri excelsiorem, et cum in Z, proximum terræ humilio rem. Jam illud observandum, quod sive ad orientem, sive ad occidentem Lucifer secesserit diebus fere DLXXXIV ad id, in quo fuerat remeare pridem, et H Δ E quidem peragrat diebus ccccxlvi ut majorem ambitum, minorem vero deī ressioremque reliquis diebus cxxxiii.

Cum fixo cardine circini casu vel etiam voluntate nostra oppresso aut relaxato circino, describuntur

(De heliacis gyris.)

directa ex terræ medietate, solem demonstrans a littera X, duæ vero aliæ dextera lævaque nihilominus directæ lineæ: a sole quidem distantes L momentis, a se autem invicem c, dextera quidem a parte orientis per X et A, læva vero ab occidente per X et Γ. Zodiacus quoque circulus sit A-B Γ quæ singulæ distant a se momentis L, et cum sol sit in B et per X B lineam, sit punctus solis in littera K, hæc, id est X Γ, linea prius occidit, et prius oritur quam sol: illa vero alia X A postorius occidit, et postorius oritur. Necesse est igitur, ut littera A demonstret Hesperum post solis occasum, Γ vero Luciferum ante solis ortum.

circuli tales, ut postremitas circumductæ lineæ non solum perveniat ad exordium, sed deflectens a competentī rigore, infra vel supra circumducta linea sæpius arctiores laxioresve circulos faciat, hoc genus circulorum spiram, vel acanthum, vel volumen vocamus. Igitur quia planetas sic aplanas rapit quotidiana vertigine, ut non patatur eos in eundem locum, et velut sedem, ex qua progressi fuerant, repræsen-

pinquitate sentitur. ¹ Motum autem augeri quandiu A in ² vicinia sunt terræ, cum abscedant in altitudi-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, Motus. ² A, vicino.

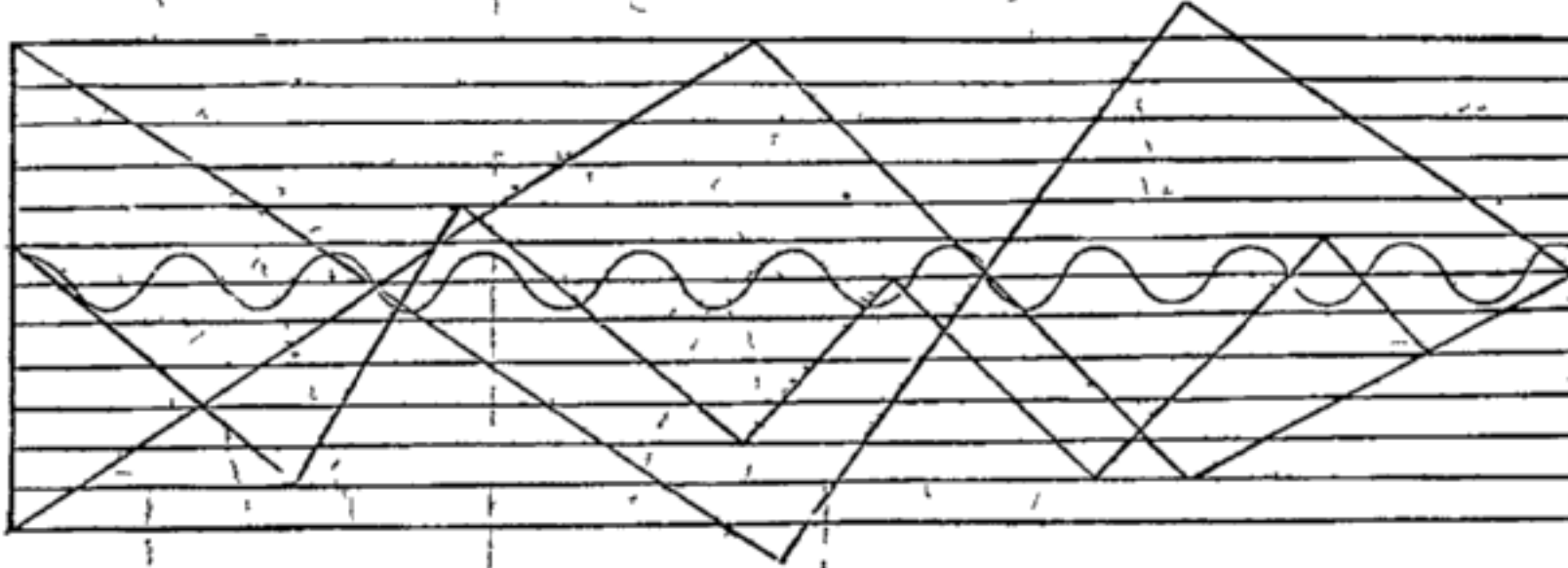
GLOSSÆ ET SCHOLIA.

tari : recte dicuntur in spiram, et velut sinuosum ac antivolumen rotari, ob inconstantem atque inæquabilem circumvectionem, ut si stella quælibet errans sit in signo Arietis, quæ ad præcedentia signa Piscem et Aquarium provehatur. Contra si remissior erit raptatio, ab Ariete ad sequentia signa Taurum,

Geminos et Canerum recedet, gyris deflectentibus ab exordio et convenienti rigore.

Hic est Zodiacus quem planetæ nunquam nisi præfixo modo percurreunt, hujus cccxv passus sunt longitudinis, et xii latitudinis, sicut et in inferiori rota conspici.

(Regulare ad inveniendum quo signo plane'æ sunt.)

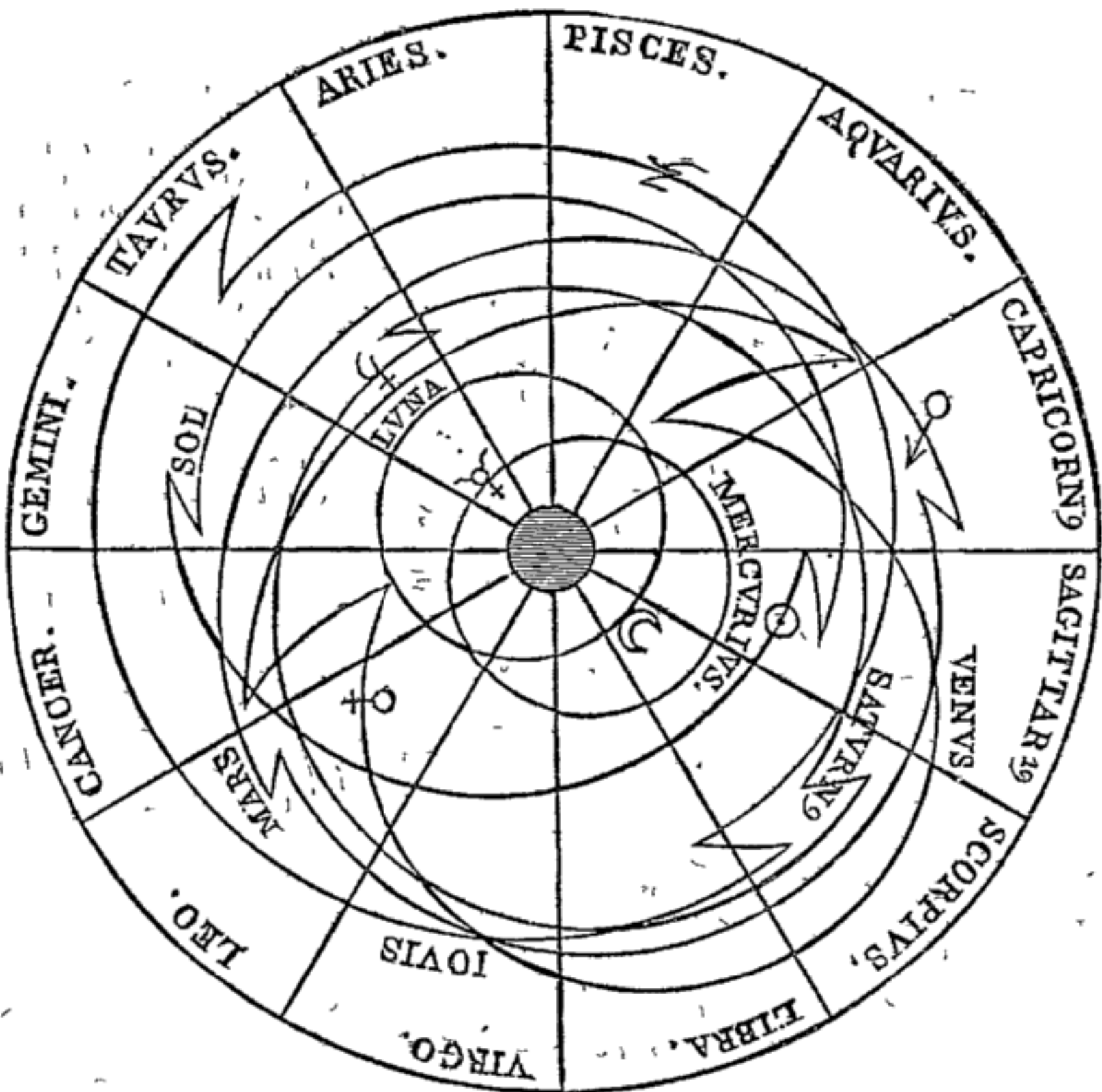

SCORP. MARS. VI
 SAGI. IVP. XVIII
 CAPRICOR. SA.
 TVRNVS. XXX.
 LIBRA. VENVS.
 XXIV
 VIRGO. MERCV.
 XII.

Quos quidem gyros Græci heliacos appellant, a sole, cujus potentia cedunt planetæ. Supersunt duæ

rotæ, quarum altera ostendit planetarum iniquos gyros post absides:

(De absidibus planetarum.)

nem minui, lunæ maxime sublimitatibus appro-
batur. De quibus si plēnius scire velis, lege Pli-
nium Secundum, ex quo et ista nos excerptimus.

CAPUT XV.

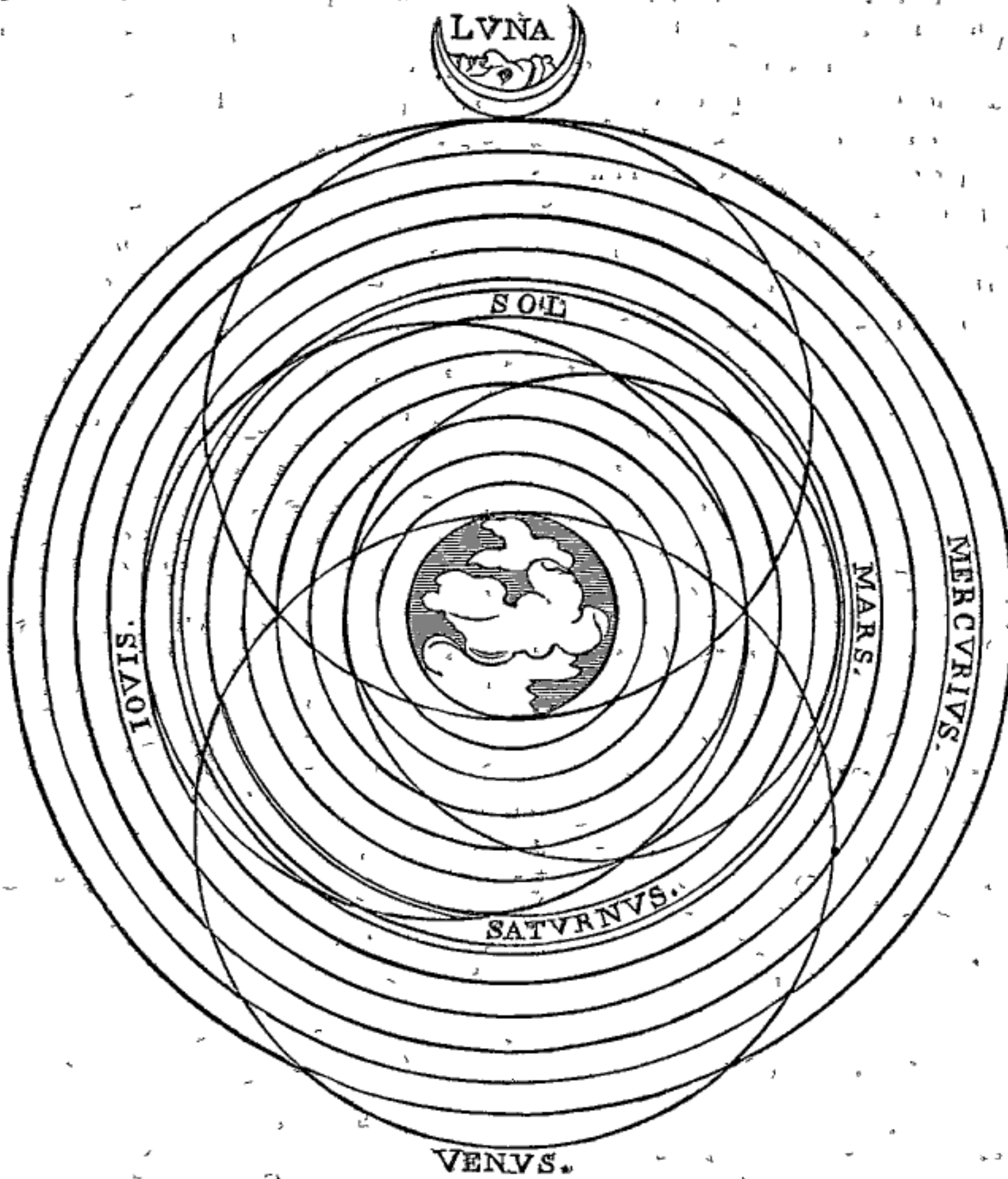
Quare mutentur colores.

Suus quidem cuique color est : Saturno candidus,

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

altera, quot partes tenent zodiaci vagantes.

(De discursu planetarum per zodiacum.)

CAPUT XV.

BRIDEP. RAM. GLOSSÆ. — Mercurio radians. Mer-

curii stella flammivota est, sicut dicit, quia etiã
pauci viderunt.

Jovi clarus, Marti igneus, Lucifero gaudens, Vespero A
refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum
oritur ardens; postea ¹ dies. Sed colores ratio altitudi-
dinum temperat, siquidem earum similitudinem tra-
hunt, in quarum ² aera venire subeundo, tingitque
appropinquantes utralibet alieni circuli meatus :
circulus frigidior in pallorem, ardentior in ruborem,
ventosus in horrorem, sol atque commissuræ absi-
dum, extremæque orbitæ atram in obscuritatem.

CAPUT XVI.

De zodiaco circulo.

Zodiacus, vel signifer, est circulus obliquus, XII
signis constans, per quem errantes stellæ feruntur ;
nec aliud habitat in terris, quam quod illi subjacet,
reliqua ³ polis squalent. Veneris tantum stella excedit B
eum binis partibus. Luna quoque per totam ⁴ latitudi-
nem ejus vagatur, sed omnino non excedens eum.
Ab iis Mercurii stella laxissime, ut tamen e duodenis
partibus, tot sunt enim latitudinis, non amplius octo-
nas pereret ; neque has æqualiter, sed duas in medio
ejus, ut supra quatuor, infra duas ; sol deinde medio
fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu
inæqualis ; Martis stella quatuor mediis, Jovis me-
dia, et supra eam duabus ; Saturni, duabus ut sol-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, dies fit.² C, ea.³ A, B, C, apolis.⁴ A, altitudinem.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

In quarum aera, etc. Ut si Jovis stella venerit in C
aere Saturni, dubium est utrum Jovis an Saturni sit :
sic et in reliquis planetis lit. Cum enim ascendunt
ad superiores circulos, mutant colores : quia cum
altiora sui circuli petunt, inferiores partes petunt signi
superioris. Hoc ipsum autem et de eorum descensu
sentiendum est.

Atram in obscuritatem. Solem dicit facere atram
obscuritatem, quia claritate illius reliquæ planetæ
lumine privantur ; commissuras quoque absidum, quas
Iove planetæ concurrunt, ubi circuli eorum conve-
niant, una ^{*} ex illis obcuratur et quasi una stella esse
videntur ; extremas etiam orbitas, id est, superiores
et novissimas partes circulorum : quia quo altiores
sunt, plus obscurantur. Itaque hæc tria faciunt atram
obscuritatem.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Lucifero gaudens.* Apud
Plinium legitur candens, quomodo et hic legendum
opinor.

Vespero splendens. Apud Plinium est, vesper
refulgens.

Postea refulgens. Sic quidem cum aliquo sensu
legitur ; apud Plinium autem : *Postea radians.*

In quarum aerea venire. Pro aerea suspicor legen-
dum aera : nam cælo cujlibet planetæ accipitur,
ut Jovis aer, et Saturni aer.

Sol atque commissuræ absidum. Commissuræ sunt
σταθιβαζων και ηραθιβαζων circuli, id est, caput, et
cauda draconis, in quibus sunt lunæ ac solis
eclipses.

CAPUT XVI

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *Zodiacus vel signifer.*
Zodiacus Græce, signifer Latine. Zoa enim animalia
dicuntur, quod vitalem habeant animam, quæ ζωή

CAPUT XVII.

De duodecim signis.

Signa duodecim vel a causis annalibus, vel a gen-
tilium fabulis nomina sumpserunt. Nam Arietem
Martio mensi propter Ammonem Jovem tribuunt ;
unde et in ejus simulacro arietis cornua fingunt ;
Taurum Aprili, propter eundem Jovem, quod in
bovem sit fabulose conversus ; Castorem et Pollucem
Maio, propter insigne virtutis ; porro Cancerum Junio,
quando sol ad inferiora redit, quia Cancer impulsus
retro cursum dirigere solet ; Leonem, quem occidit
Hercules, Julio, propter vim fervoris assignant ; Vir-
ginem Augusto, quod tunc exusta caloribus tellus
nihil pariat ; Libram Septembri, ob æqualitatem diei
et noctis ; Scorpionem et Sagittarium equinis curibus
deformatum, propter fulmina mensium ipsorum, Octo-
ber et Novembris accipiunt ; Capricornum December,
propter capram Jovis nutricem, cujus extrema pisci
similia pinguntur, quod hujus mensis ultima pluvialia
sint ; Aquarium Januario ; Februarius Pisces, ob men-
ses imbriferos tradunt. Singulis autem signis XXX
partes, ternæ vero decades deputantur, eo quod si
XXX diebus et decem semis horis illa perecurrat, a
medio mensis. id est, XV kalendarum die semper
incipiens.

C G æco nomine vocatur. Vel zodiacus dictus à signis,
eo quod signa animalium in eo esse videantur, quæ
zodia dicuntur. Dicitur vero ita secundum Ma-
crobium.

Nec aliud habitat, etc. Habitatio hominum tan-
tum sub Zodiaco est, quia non habitat aliquid in
mundo nisi subter illo. Unde Lucanus Æthiopiæ
dicit inhabitabilem esse, nisi exprorecto pede Tauri
tangeretur. Zodiacus autem contingit tres zonas,
solstitialem videlicet, æquinocetialem et brumalem :
quarum duæ, id est, solstitialis et brumalis, tempe-
ratione solis, qui per zodiacum currit, inhabi-
tantur.

Reliqua polis squalent. Duæ zonæ a polo videlicet
septentrionali, usque ad Zodiacum, et a polo australi
usque ad Zodiacum propter hunc inhabitabiles sunt,
et ideo squalent.

Veneris tantum stella. Veneris stella Zodiacum aut
per duas partes contra aquilonarem partem excedere
perhibetur, et per duas contra australem, aut per unam
contra aquilonem, et per unam contra australem.

Ab iis Mercurii stella. Præter Venerem et lunam
nulla alia planetarum tantum spatii occupat in Zodiaco
quantum Mercurius. Solus enim ipse alis infra nume-
rum octo partium in Zodiaco peregrinantibus, per octo
partes illius vagatur. Notandum autem quod illam
superiorem dicit, a qua luna cursus inchoans, lati-
tudinem Zodiaci errando percurret : inferiorem vero
illam, ubi Venus cursum suum aggrediens, tam supe-
rius quam inferius binis eum partibus excedit.

CAPUT XVII.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *Signa duodecim vel a cau-
sis annalibus.* Signa vocantur vel ex annalibus rebus,
quæ singulis annis naturaliter eveniunt, vel ex

* Quid hac phrasi significare voluerit glossator non video. Forte sc̄e corrigendus et distinguendus est hic locus :
conm q. abs. quando p anetæ concurrunt : ubi.... unus, etc. EDIT.

CAPUT XVIII.

De lacteo circulo.

Lacteus circulus est figura candidior per medium cœli verticem, quem vulgo dicunt ex splendore solis in eò currentis ita¹ fulgere; sed frustra, cum ab illo nunquam, nisi in parte Sagittarii et Geminorum, tangatur, in quibus candidum circulum signifer cingit.

¹ A, *lucere.*

fabulis, quas gentiles monumentis scripturæ tradiderunt, aut ex utrisque. Nam Aries, Taurus, Gemini, ex fabula tantum; Cancer et Virgo, ex utrisque; Pisces et Scorpius ex natura; cætera ex utrisque.

Arietem Martio mensi propter Hammonem Jovem tribuunt. Fabula talis est. Liber pater cum revertetur de Indico bello, cœpit populus sibi periclitari. Qui cum invocasset Jovem, statim apparuit eis aries, stans in arena: quem persequentes, subito non comparuit, et in ipso loco in quo apparuerat fontem repererunt; per quod intellexerunt eum Jovem fuisse, et Jovem Hammonem appellaverunt, quasi *arena-num*, eo quod in arena apparuerit. Hammonia namque Græce, Latine arena. Propter hoc etiam ejus simulacrum cornibus arietinis depingitur, vel ideo quia responsa illius incerta et obscurissima sunt. Alii Martio mensi arietem illum tribuunt, unde Phryx mare transivit.

Taurum Aprili. Taurus ideo Aprili tribuitur, quia Jupiter aliquando in taurum conversus est, scilicet propter quamdam puellam nomine Europam, pro cujus amo e in bovem conversus mare tranavit, eamque super dorsum suum secum attulit: vel propter illum taurum Agenoris, ad quem interficiendum missus est Hercules ab Aristæo rege.

Castorem et Pollucem Maio. Castor et Pollux Græce Dioscori vocantur. Erant autem, ut fertur, amantissimi inter se fratres, in tantum ut neque de principatu contenderent, neque ullam rem sine communi consilio facerent. Ex Læda enim filia Thesei nati fuerant fratres Helenæ, quam Paris rapuit, qui et Alexander dictus est, qui propter suam fortitudinem Maio deputantur, quando jam semina confortata erumpunt in folia: vel propterea quod illo tempore bella hiant, eo quod alter eorum fratris mortem sua redemerit.

Cancrum Junio. Cancer animal est sex pedum, tangenti se, ex utraque parte incedens. Congruit Junio, quod superiori cursu exacto inferiorem perat. Phnius dicit in Naturali Historia, circa solstitium æstivum, id est, sole illam partem Signiferi transiente, cancrum in scorpionem transire, et unde deserere, et terram petere. Hinc probabile videtur, ut illud signum in quo sol moratur quando cancer in scorpionem vertitur, merito Cancrini nomine appelletur. Sicut enim cancer aliqua causa impulsus retrograditur, sic sol cum superiora signiferi, id est, octavam partem, vel ut alii, quartam partem conscenderit, mox quasi quodam modo repulsus ad austrina redire videtur.

Leonem... Julio. Leo fervidum est animal, et Julio mense fervida æstas, et tunc terra acrius exsiccari dignoscitur.

Libram Septembri. Quia sicut libra pondera æquantur, ita mensis istius tempore æquales sunt noctes et dies.

Scorpium et Sagittarium... Octob. et Nov. accipiunt. Scorpio a posteriori parte percutit. Sagittarius etiam cum spiculo depingitur, et istis mensibus in Hispania et Italia fulmina cadunt. Sagittarius autem Chiron, filius Saturni et Philæe ipse est Centaurus. Cœunte namque Saturno cum Philæa ad adventum Opis uxoris suæ convertit se in equum:

A

CAPUT XIX.

De cursu et magnitudine solis.

Solis ignem dicunt aqua nutrir, multoque hunc luna amplioem; lunam vero terra esse majorem, unde et cunctis² unius magnitudinis apparet. Quod enim nobis quasi cubitalis videtur, nimie celsitudinis, distantia facit; alioqui major oriens Indis, et major

VARIANTES LECTIONES.

² A, *ejusdem.*

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

et inde natus est Centaurus, semihomo et semiquas.

Capricornum Decembri. Capricorni prima pars in commemoratione Oleniæ nutricis Jovis, in similitudine capræ depingitur: ultima autem pars in similitudine piscis, propter pluvialem qualitatem ipsius mensis. Sed et initium ejus in glaciem velut cornu duratur.

Singulis autem signis xxx partes. Triginta enim lineæ sunt in unoquoque signo de duodecim signis. Multiplica triginta duodecies, fiunt cccclx dies: item multiplica decem horas duodecies, fiunt cxx horæ. Partire per xiv, inde veniunt quinque dies. Iterum multiplica semis vel dimidium horæ duodecies, fiunt sex horæ, quæ perficiunt quartam partem diei, unde fit bissextus in quarto anno.

Partes. Pars est quotidianus progressus per xxiv horas. Una pars in cœlo, sunt stadia xl, minor, major vero septingenta.

Eo quod sol triginta diebus et decem semi horis in la percurat. Quod dicit triginta, non est hoc verum, sed verisimile: nam in singulis signis variis et diversis spatium moratur. Nam in Geminis triginta spatium diebus: et e contrario xvi diebus Sagittarium tranat. Similiter et in cæteris signis varie cursum suum peragit. Hinc est quod in nullo signo tali spatio, id est, triginta dierum et decem semi horarum moras facit: propterea vero verisimile est, quomodo si quis totius anni circulum vel cumulum, id est, trecentos sexaginta quinque dies, et sex horas in duodecim æquas partes secundum numerum signorum partitus fuerit, duodecimam partem inveniet, in triginta diebus et decem horis et dimidia parte unius horæ.

A medio mensis. Sed mense Jan. xv Kal. Febr. incipit currere et introire per eorum signa. Unumquodque enim signum medietatem unius mensis et alterius similiter medietatem mensis occupat, a medio semper mense incipiens.

CAPUT XVIII.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *Lacteus circulus.* Lacteus circulus Græce galactites. Hujus amplitudinem tantam dicunt, quantam zodiaci. Hercules cum fuisset appositus dormienti Junoni ad sumendum lac divinum, illa excitata intellexit non esse filium suum, et subtraxit se. Qua occasione guttæ lactis diffusæ per cœlum, lacteum circulum creaverunt. Macrobius ita: *Lacteus circulus zodiacum obliquo circumflexionis ambiendo circumplectitur, ut eum qua duo signa tropica Capricornus et Cancer servantur, intersecet. Sciendum tamen quia non in Cancro et Scorpione zodiacum intersecat, sed in Geminis et Sagittario tantum tangit.* Item Macrobius Theodosius in libris de Somno Scipionis dicit: *Lacteum circulum lucere ultra cæteras partes cœlestes, propter radios solares, primo quasi ad suam sedem naturalem ad signiferum venientes, et inde repercuti, repercussosque ad lacteum circulum pervenientes illum splendescere, atque præ cæteris illum fulgere confirmat.* Verbi gratia: Sicut radius solis superveniens ad superficiem aquæ in aliquo vase posite repercussus, ad aliquam partem ibi plenius atque splendidius fulget quam in ipsa aqua ad quam primo pervenerat: sic generaliter solares radii illuminant lacteum circulum, ad quem de signifero reper-

Britannis apparet occidens, qui dum natura sit igneus, A motu quoque nimio calorem adauget. Hic cursu variante dies et menses, tempora dividit et annos, ¹ aeris temperiem accedendo vel recedendo pro temporum ratione dispensat, ne si semper in iisdem moraretur locis, alia calor, alia frigus absumeret.

¹ A, B, C, aerisque

VARIANTES LECTIONES.

² A, nec.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

eussi perveniunt, quam ipsum signiferum ad quem primo de corpore solis egredientis venire contendunt. Hinc est quod idem lacteus circulus a philosophis signiferi refulsio vocatur.

Nisi in parte Sagittarii. Et in hoc falsitas quorundam deprehenditur, qui dicunt in Capricorno et Cancro lacteum circulum intersecare Zodiacum, B sicut paulo superius ostensum est.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Lacteus circulus est figura.* Descriptio circuli, quem Græci Galaxiam vocant a candore lacteo. Aristoteles primigenia dictione vocat γάλα. Circulus est vulgo etiam notus. solus namque ex his quæ sunt in sphaera sensu deprehenditur. Apud poetas via est per quam dii cælum sursum ac deorsum scandunt. Recensentur apud Aristotelem multæ opiniones de hujus circuli essentia, de quibus definire aliquid non est hujus loci: tantum subjiciam per quæ sidera ducatur: est enim hoc operæ pretium scire, nec injucundum. Ducitur igitur in sphaera a septentrione meridiem versus per medium Signiferum, principium ducens a Septentrionibus, in quo revertitur per signa et signorum partes, quæ sequuntur per mediam Cassiopeiam, per dextra Persei, per sinistra Erichthoni, et utrumque ejus pedem: deinde per cornua Tauri, per omnes pedes Geminarum, per dextram Orionis, per occiput Canis: deinde C per mediam navim Argo, per imos pedes Centauri, per Aram, per Scorpionis caudam atque arcum Sagittarii, per Aquilam et Telum: hinc per Cygnum et Cipei caput usque ad Cassiopeiam, unde sumus egressi.

CAPUT XIX.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *Solis ignem dicunt aqua nutrirî.* Dicunt poætæ solem diurno cursu fatigatum in Oceano mare mergi, ibique tota nocte morari, donec mane quasi reparatus et refectus clatior appareat. Post pluvias etiam splendidius lumen emittere videtur. — Propterea infinitus Oceanus sub æquinoctiali circulo est positus naturaliter, ut solem semper in æquinoctiali circulo, aut proxime hinc inde currentem, aquarum copia enutriet et pasceret, nimiumque fervorem compesceret gelida aquarum natura.

Multoque hunc luna ampliozem. Corpus solis triplo quantitatem lunæ superare dicunt, lunam vero majorem teria: unde a quibusdam quæritur quare terra D obscurare dicatur lunam, si triplo major est, cum umbram ipsius incidit, vel etiam ad devexiores partes illius descendit. Quod illa ratione contingit quia affirmatur umbram triplo majorem esse suo corpore.

Cursu variante. Dicunt etiam solem per se moveri, non cum mundo vergi. Si enim sol in cælo fixus maneret sicut stellæ, omnes dies et noctes æquales essent.

Aeris temperiem. Cum enim sol ad Cancrum ab æquinoctiali parte conscendit, æstatem præstat hominibus, qui sunt inter solstitialem et septentrionalem plagam: cum autem ab eodem Cancro in æquinoctialem libram descendit, autumnum facit. Cum vero ad brumalem lineam recedit, hiems habetur, propterea quia calore demoto torpor invadit. Rursus cum a Capricorno hiemali in æquinoctialem Arietem surgit, vernum tempus arridet, apparens hinc denuo in Cancro æstas torrida renovatur.

CAPUT XX.

De natura et situ lunæ.

Lunam ² non minui, nec crescere dicunt, sed a sole illustratam, a parte quam habet ad eum, paulatim vel ab eo recedendo, vel ei appropinquando, nobis candidam partem revolvere, vel atram. Et die qui-

Alia calor, etc. Verbi gratia: Si semper esset sol in austro, terra ejus calore exureretur, et Scythia frigore fatisceret. Propterea enim Deus soli diversos cursus instituit, et loca et tempora, ne dum semper in iisdem moraretur locis, quotidiano vapore citius consumeretur.

CAPUT XX.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *A sole illustratam.* Luna, Martiano attestante, non per se ipsam, sed a sole illuminatur: sicut speculum nihil splendoris neque imaginis a seipso habet, accipit tamen lumen et imaginem per res sibi extrinsecus oppositas. Quando autem luna a sole recedit, illustratur paulatim ab eo, tunc dicitur crescere: quando vero ei appropinquat post xv lunam, obscuratur paulatim, donec tota obnubiletur vicinitate solis: et tunc dicitur minui, cum tamen in suo corpore nunquam minuatur, nunquam crescat.

Supinam cerni. Quæritur cur crescente die, luna nova supina videatur, decrecente autem die non prona, sed erecta: cum debuerat, ut sicut supina in lucis incremento, sic prona in decremento apparere. Ita tamen solvitur. Crescente die naturaliter luna superior est sole, et propterea ipse sol superiorem lunam supra se positam illuminat, et supinam efficit. Dum autem dies decrecit naturali positione, ejusdem altitudinis sol et nova luna esse deprehenduntur: ac per hoc non infra se positam lunam accendit, sed ex latere suo positam, et propterea eam facit erectam.

Sublimem humili sole. Quando sol australes circulos qui sunt inferiores, circuit tempore hiemali, tunc luna septentrionales circulos, qui altiores suat, peragit, et tunc altior est sole, ideo supinatur, cornua sursum habens in modum navis: quia videlicet ab inferiore sui parte, qua solem respicit, accenditur. Rursus migrante sole septentrionales circulos luna petit australes. Et quia inferior tunc sole est, a superiori sui parte, qua solem respicit, illuminatur, obversa habens terræ cornua, et ad aquilonares circulos. Verbi gratia, xii Kalen. April. adhuc dies crescunt. Si fuerit luna in Ariete accensa, statim in Taurum cito transiens erit, quasi sol superior, quantum ad signiferum. Dodrans vocatur illud quod remanet de quacunque re, dempto quadrante et quarta parte. Hora autem constat duodecim unciis, et continet in se quadraginta momenta. De illis quadraginta momentis accipe triginta, quia dodrans est, et dimitte decem, quia quadrans est: iterum divide illa quadraginta momenta per duodecim, ut inde invenias præscriptas semuncias. Dodrantem enim intellexisti de prima divisione quaterna: quadraginta momenta per duodecim ter divisa, fiunt triginta sex, et remanent quatuor. Ex illis triginta sex, tria momenta accipe: quia duodecima illorum pars est, et de quatuor quæ remanserunt, recipe tertiam partem unius momenti. Si enim deduxeris ad duodecim unum, partem illorum quadraginta momentorum tria momenta fiunt. Unde et tertia pars unius momenti, quod est una uncia, quia pars duodecima illius numeri quadragenarii est. Iterum divide illam unciam per medium, quod sit unum momentum, et dimidium et sextans, id est, sexta pars unius momenti. Hæc est semuncia, de qua dixit Dodrantis

dem crescente, supinam cerni novam lunam, utpote A
superiorem sole, et ad Aquilonia subeuntem; decrescente vero erectam et dejectam in Austros, plenam autem soli semper adversam. Sublimem humili sole, humilemque sublimi, quam lucere, dodrantis semuncias horarum, a secunda adjicientem usque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem, intra tredecim autem partes solis semper occultam esse. Novissimam vero, primamque lunam, eadem die vel nocte nullo alio in signo quam ariete ¹ conspici. ² Si in ascensione erecta fuerit, in matutino exortu supina apparebit. Item, si in ascensione supina in modum navis fuerit visa, in matutino ortu erecta cernetur. Habet ergo tres status; id est, supina, erecta, prona, aliquando videtur.

CAPUT XXI.

Argumentum de cursu lune per signa.

Luna ³ zodiacum tredecies in duodecim suis conficit mensibus, duobus scilicet diebus, et sex horis, et bisse, id est, octo unciis unius horæ, per singula signa decurrens. Si ergo vis scire, in quo signo luna versetur, sume lunam quam volueris computare, utpote 12; multiplica per IV, fiunt XLVIII. Partire per novem, novies quini, ⁴ quadragies quinquies. Quinque ergo signis ex quo luna nata est exactis, quæ haud dubie in eodem quo sol est sidere semper accenditur, in sexto jam signo luna duodecima commoratur; quod si unum remanserit, sex horas signi sequentis noveris esse completas; si duo, duodecim; si tria, decem et octo; si quatuor, diem integrum; si octo, octies se-

VARIANTES LECTIONES.

¹ C, *conspicit.*² Hæc usque ad cap. 21 omnino omittunt A et B.³ Hic A *quidem* addit.⁴ A, B, C, *quadrais.*

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

semuncias auget luna quotidie vel minuit. Hoc spatium, quod a plenilunio juxta naturalem lune cursum ad liquidum et ad purum expressum est, propter facilitatem calculandi, Beda in suo argumento quatuor punctorum nomen et mensuram appellare curavit. Si quis vero vult dignoscere, quanta differentia sit inter dodrantes et semuncias, et spatium quatuor punctorum: sciat talem esse differentiam qualem inter triginta duo momenta, et triginta unum et bisse, id est, duabus partibus unius momenti. Hæc autem differentia invenitur in tertia unius momenti parte. Quatuor igitur puncti superant dodrantem et semunciam in tertia parte unius momenti. Nos in argumento quatuor punctos habemus propter facilitatem computandi; sed ista ratio est ad purum et liquidum comprehensa.

Intra tredecim, etc. Tredecim partes quotidie transit in Zodiaco, sed antequam extra tredecim partes perveniat, non videtur antequam in coitu solis. Tunc non videtur luna, quando vicina est soli, infra tredecim partes, hoc est, infra illud spatium quod agit sol in tredecim diebus: at mox ut in decimam quintam partem fuerit emersa, videri incipit. In hoc loco duplex sens fieri potest. Nam quod dixi infra tredecim partes solis semper occultam esse, potest semper intelligi, ut luna nova nunquam apparere possit, antequam tredecim partes vel a sole recedat, vel etiam ex alio latere nascitura, soli appropinquet. Intra tredecim ergo partes solis, dum luna morata fuerit nova, in nullo signo apparebit, excepto ariete: mox autem ut longius a sole recesserit, teris apparebit. Vel sic potest intelligi, intra tredecim partes solis occultam esse, id est, in omni die tredecim partes luna transcurrit. In viginti enim et quatuor horis luna tredecim partes signiferi peragit. Occultam ergo dixit, id est, a sole quotidie elongatam, usque ad plenilunium per tredecim partes, vel ad solem recedat latere appropinquando, eundem numerum habebit.

Eadem die vel nocte. Quia aliquoties evenit, ut triginta vel viginti novem apparens in oriente, primo initio diei, et peragens cursum suum, ac soli tardius incedenti, appropinquans accendatur ab eo mediis quacunque hora diei, et ipso die vespere appareat in occidente.

CAPUT XXI.

BRIDGES. RAM. GLOSSÆ. — *Luna Zodiacum, etc.* Luna in unoquoque mense suo in viginti et septem diebus, et tertia parte diei circuit duodecim signa, et insuper unum. Hoc argumento inusitato deprehenditur luna XIII circuire Zodiacum melius quam in illo usitati simus. Quod potest probari, si XXX lunam hoc argumento consideraveris. Istud namque argumentum est

verius, quia ad liquidum hæc ratio comprehenditur. Illud vero argumentum aliud per triginta dies computat signum, quod non ita esse manifesta ratio docet: quia scilicet ætas lune in XXX diebus, et XII horis completur. Nos tamen illo argumento XXX dies damus, propter facilitatem computandi, et ideo istud argumentum, quia subtilius est, ideo verius: quod probatur ita, quia trigesimam lunam secundum hoc argumentum invenies XIII signa habere peracta, illo vero alio non amplius, quam duodecim.

Tredecies. Quomodo tredecies? Quia postquam luna accensa fuerit, in prima parte signi per viginti septem dies et octo horas, currit duodecim signa, usque dum venerit ad eam partem primi signi, ubi accensa fuit: et per illud signum a quo cœpit recurat iterum per duos dies et quatuor horas. Hoc enim superest tantum de sua ætate, antequam fiat impleta, et antequam inchoaverit alterum cursum signorum a capite. Tali siquidem modo peragit, quasi XIII signa in unoquoque cursu suo.

Duobus scilicet diebus, etc. Multiplica illos duos dies duodecies, et reddunt XXIV dies. Multiplica sex præfatas horas duodecies similiter, et sunt LXXII horæ. Divide per XXIV et fiunt ter XXIV, et reddunt III dies. Supersunt in singulis signis adhuc bisse unius horæ. Duodecim ergo bisses octo faciunt horas. Collige in unum, et fiunt viginti septem dies, et octo horæ. In quibus viginti septem diebus, et octo horis conficit luna totum illud signum, quo cœpit et quo desinit, antequam inchoaverit cursum suum secundum. Hoc modo perlustrat XIII signa per unumquemque cursum suum, et sic potest intelligi quod tredecies in anno suo, id est, in CCCLIV diebus peragit XII signa.

Partire, etc. Quinquies IX quadrans quinquies (*sic*), id est, quadraginta quinque, et restant adhuc de XLVII quadrantibus tres indivisi, post quadraginta quinque, qui faciunt horas octodecim: quia unusquisque de istis quadrantibus sex horas habet in se. Et si diligenter per hanc computationem ad unumquemque numerum, id est, ad unumquemque quadrantem sex horas multiplicaveris, invenies in unoquoque numero novennali, id est, in novem quadrantibus LIV horas, quæ reddunt duos dies et sex horas. Ideo per tot dies et horas, et bisse unius horæ, currit luna unum signum: quia quod sol agit diebus quinque, hoc facit luna in VIII s. horis. Quod ita probatur. Sexies quini XXX sexta ejus pars quinque sunt. Hoc ad solem pertinet, XXX diebus unumquodque signum perlustrat. Contra luna duobus diebus et sex horis perficit unumquodque signum, quæ faciunt horas LIV. Tres remanserunt post quadraginta quinque, et ad unumquemque sex horæ multiplicantur, sicut supra dictum est.

nas horas, id est, duos adjectos esse dies. Ex quibus tamen horis per terna semper signa binas subtrahere memento. Operosum est enim in singulis signis horas minutatim dividere per uncias. Unde in præsentī quamvis ad nonas portiones tria remanserint, non horas [†] XVIII, sed XVI, sexti signi duodecima luna complevit. Et hæc quidem luna in prima vel media parte signi cujushbet nata prompta est computatio; sin autem alias, quot primo signo luna accensa vel dempserit vel retinuerit partes, tot sequentibus etiam

A detrahere vel adjicere recorderis, novem horis in luna pro quinque diebus in sole computatis.

CAPUT XXII.

De eclipsi solis et lunæ.

Solem interventu lunæ, lunamque terræ objectu nobis perhibent occultari; sed solis defectum non nisi novissima primave fieri luna, quod vocant coitum, lunæ autem non nisi plena. Non posse autem totum solem admi terris intercedente luna, si terra major esset quam luna. Omnibus autem annis fieri

VARIANTES LECTIONES.

† Addunt tamen A,B,C.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Per terna semper signa. Bene usque ad terna signa dicit, quia bisse, quæ supersunt in luna, non complent duas horas, nisi in tribus signis, quater si ponas octo uncias, faciunt duas horas: quia unaquæque hora habet XII uncias.

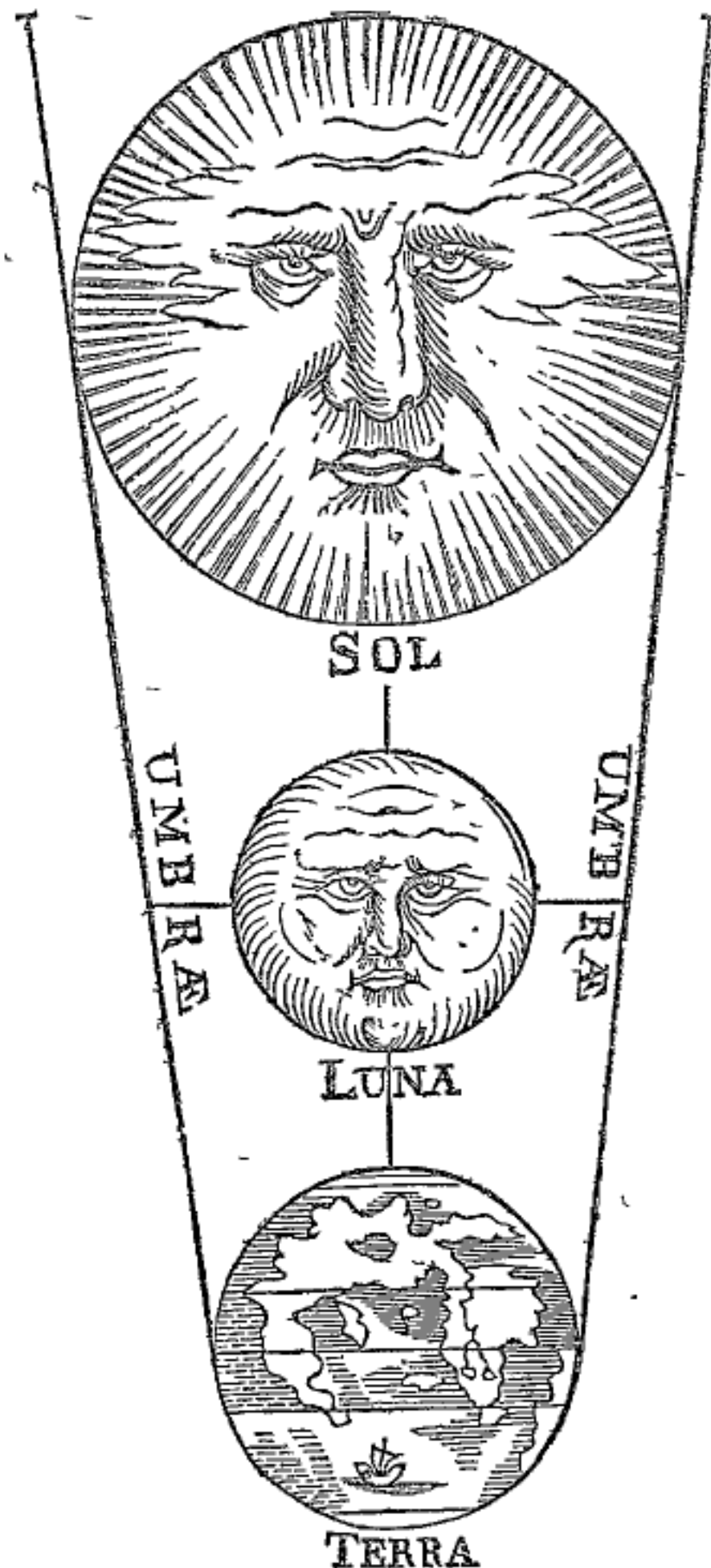
Binas subtrahere. Ideo auferre præcipit per terna signa binas horas, quia ubi signa per novenos quadrantes comprehendit, non computavit bisse eorundem signorum, qui faciunt duas horas in tribus signis: et licet non computaverimus, bisse perfecit. Propterea secundum computationem nostram tot signa habet percursa, id est, in quoto signo sit luna elongata a sole, ex quo fuit accensa. Verbi gratia: si fuerit luna accensa in tertia vel quarta parte Arietis, et

B est elongata a sole tribus signis, ex quarto signo accipies tres partes, vel quatuor, et supplebis totum Arietem. Unde dicit: Quot partes dempseris, tot adjicere recorderis. Si vero in xx parte, vel in alia qualibet post medietatem signi fuerit accensa, non computabis illud signum in quo fuit accensa, sed secundum ab illo. Et cum perveneris ad illud signum ubi luna est, tot partes retrahere ab eo signo, quot retinuit luna ex eo signo ubi fuit accensa, si tamen post medietatem fuit accensa; et propterea illud signum non computabis totum ubi est luna.

CAPUT XXII.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. *Coitum.* Quando in media

(*De eclipsi solis figura utilis.*)

signiferi linea, per quam sol semper currit, corpus lunæ positum fuerit inter solem et terram, tunc

lumen solis aufertur a terris. Non enim potest per corpus lunæ venire ad eos qui tunc sub luna sunt:

utriusque sideris ¹ defectum statutis diebus horisque ² sub terra; nec tamen cum superne fiant ubique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante convexitatibus mundi; et lunæ defectum aliquando quinto mense a priori, solis vero septimo fieri. Eundem bis in triginta diebus super terras occultari, sed ab aliis hoc cerni; quondam in quindecim diebus utrumque sidus defecisse, semel jam, mira

A ratione, lunam in occasu defecisse, utroque super terras conspicuo sidere. Sed ne singulis mensibus eclipsis fieret, latitudo signiferi lunam superius inferiusve transmittit.

CAPUT XXIII.

Ubi non sit et quare.

Defectus solis ac lunæ vespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad occasum habitantes-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, C, defectus.

² Illic dicunt addit A.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

et hoc est solis eclipsis. Sin autem illam lineam mediam aut hinc aut inde transitum fecerit, lumen a sole accipiens, defectum solis non facit. Non enim inter solem et terram positam tunc, sed ex lateribus solis esse manifestum est. Deficere sol abusive dicitur, quia nullum detrimentum patitur: luna autem verisimili ratione deficit, quia auferitur ab ea per omnia lumen, non tamen nisi cum plena fuerit.

Si terra major esset quam luna. Sed luna major est quam terra, ideo potest abscondere lumen solis, ut non videatur a terra. Martianus luna terram esse majorem certissimis approbat argumentis. Luna namque deficiente in australibus mundi partibus, id est, in Ægypto, in Æthiopia, umbra ejus non amplius quam quatuor obscurat climata, id est, primum dema Diameroes, secundum Diasennes, tertium Dialexandrias, quartum Diarrhodu. Sed Ptolemæi regis geometræ decimam octavam partem totius terreni ambitus, in his quatuor climatibus contineri confirmant. Sed quia illa umbra minor sit lunari corpore sub triplo, luna enim umbram suam triplo superat, ut novenarius ternarium sequitur: ut quia lunaris umbra decimam octavam partem totius terræ tenuit, ipsa luna cujus umbra est, sextam tenere ejusdem terræ necesse sit. Terra igitur sexies major est ipsa luna. Umbram autem lunæ terram decies octies superare manifestum est. Hinc est, quod umbra lunæ decima octava pars sit totius terræ, ipsa vero luna sexta terræ pars est.

A priori. A priori, id est, a Martio, vel ab illo, in quo fuerit defectus prius.

Eundem bis in triginta diebus. Non est hoc mirum. Defecit enim sol in novilunio, id est, prima luna, et luna in plenilunio. Potest ergo defectus utriusque inter quindecim dies evenire.

Sed ne in singulis mensibus eclipsis fieret. Latitudo signiferi circuli duodecim partes, id est, duodecim vias habet, quas luna singulis mensibus perlustrat. Quantum enim spatium graditur sol per duodecim dies in longitudine signiferi, tantum spatium habet latitudo ejusdem signiferi. Luna enim non potest pati defectum, nisi in ea linea fuerit superius, in qua sol inferius. Unde fit ut diversæ lineæ latitudinis signiferi circuli, per quas luna egreditur, succurrant ei, ne patiat defectum, etiam et diversa altitudo absolum succurrit ei in hoc: aliquando enim procul a terris est, aliquando prope. Et quando prope, si in una linea fuerint, tunc patitur defectum: et quando in illis signis sit quæ altius nobis super terram, id est, quæ altius super verticem, non patitur defectum. Quando vero in illis quæ sunt nobis prope terræ, id est, quæ sunt nobis australia, tunc patitur.

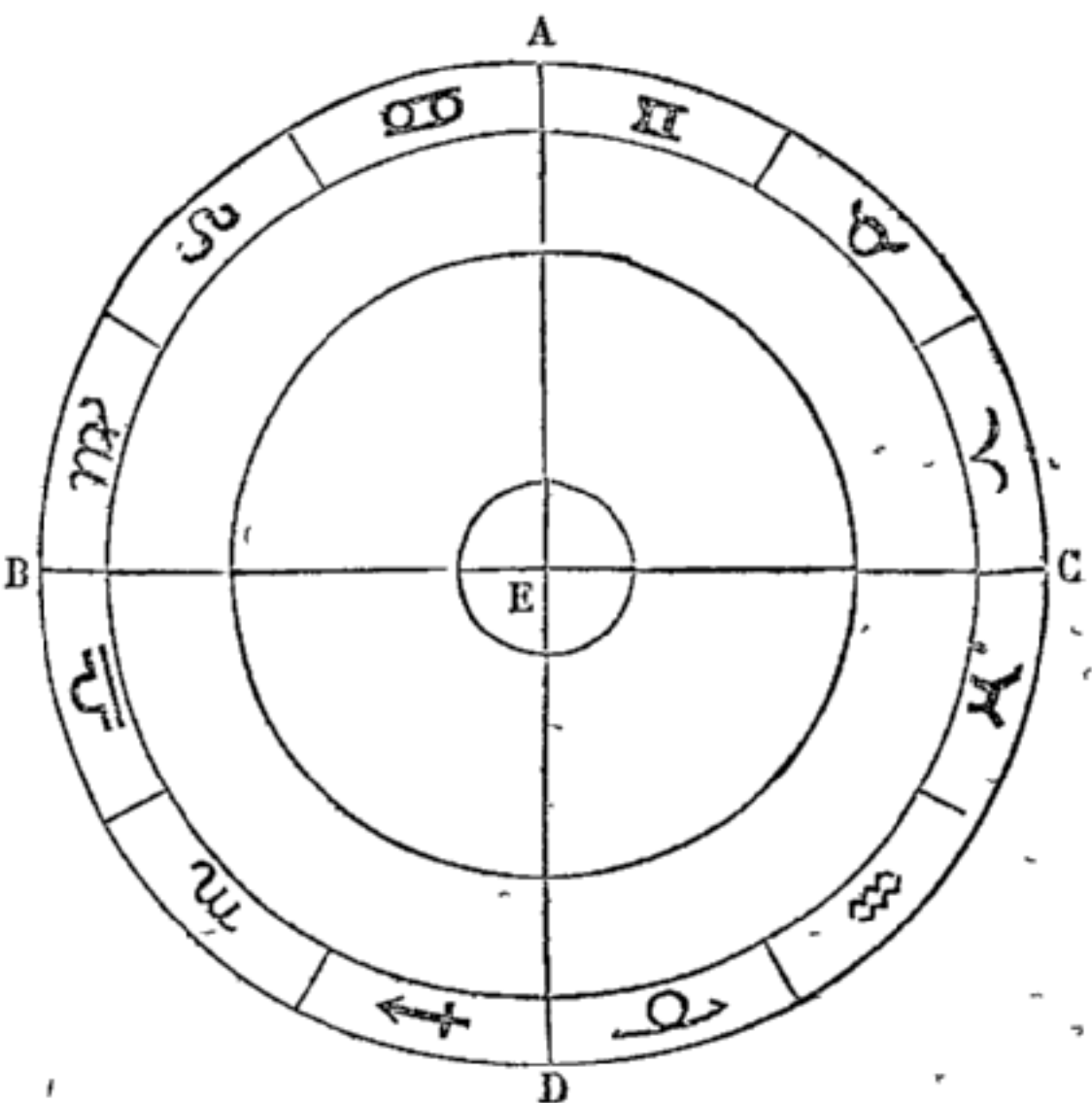
Latitudo signiferi. Si enim luna mediam signiferi lineam teneret sicut sol, in omni plenilunio eclipsin pati necesse esset. Potest enim superius vel inferius sole iter suum agere, ac per hoc latitudine signiferi liberatur, ne defectum patiat.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Solem interventu lunæ.* Quæ faciunt ad exactiorem hujus capitis explicationem, supra expōsita sunt in veteri Commentario.

CAPUT XXIII.

INC. AUCT. GLOSSÆ.—*Defectus solis ac lunæ vespertinos, Orientis incolæ non sentiunt.* Defectus solis, qui fit apud nos vespertino tempore, Orientis incolæ, id est, Orientales non sentiunt, sed propter globum terræ, jam enim tunc illis fit nox. Nec sentiunt matutinos, scilicet defectus orientis, ad occasum habitantes sicuti nos: quia tunc nox fit nobis adhuc. *Obstante*, id est, obsistente. *Quamvis eadem*, id est, quamvis una eademque sit dies vel nox. *Simul est*, id est, neque pariter sit. *Oppositu*, id est, oppositione globi, id est, terræ. *Toto orbe in noctem*, scilicet illis. *Aut ambitu*, scilicet solis, id est, circuitu. *Diem*, scilicet nobis afferente, id est, adducente. *Eadem* scilicet luna, deficit in Sicilia. *Exoriens*, id est, dum oriretur initio noctis: quia quando illis secunda hora noctis advenit, istis prima erit. Illi enim ante noctem habent quam isti: quia viciniore sunt orientali plagæ. *Qui*, scilicet defectus, fuit... *consulibus*, scilicet regnantibus. *Campania*, scilicet sensit, id est, Italia. *Armenia*, scilicet sensit in oriente: quia quando vesperascit in Indiæ partibus, media dies est in Campania.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Obstante globo terrarum.* Esto cœli ambitus maximus A B C D, horizon habi-

tantium orientalem plagam: A B D, cœlum eorum conspectum, inconspicuum vero A C D, et D quidem oriens, B merities, A occasus: alius vero horizon (eorum qui occasum versus partibus x, hoc est, quadrante mundi a superiore horizonte remoti sunt) B C et cœlum conspectum B A C, inferius autem cœlum seu non conspectum B D C, et B quidem oriens, A merities, C vero occidens. Igitur eclipsis lunæ aut solis habitantibus orientem, fiat in exortu, hoc est, in D, manifestum est eam non posse videri ab his quorum

obstante globo terrarum. Neque enim nox aut dies, quamvis eadem, toto orbe simul est, oppositu globi noctem aut ambitu diem afferente. Tempore enim Alexandri Magni luna defecit in Arabia hora noctis secunda, eademque in Sicilia exoriens. Et solis defectum, qui fuit Ipsanio et Fonteio Cons. ¹ pridie Kal. Maii, Campania ² hora diei inter septimam et octavam, Armenia inter decimam et undecimam sensit.

CAPUT XXIV.

De cometis.

Cometæ sunt stellæ flammis crinitæ, repente nascentes, regni mutationem, aut pestilentiam, aut

A bella, vel ventos, æstusve portendentes. Quarum aliæ moventur errantium modo, aliæ immobiles hærent. Omnes ferme sub ipso septentrione, aliqua ejus parte non certa, sed maxime in candida, quem lactei circuli nomen accepit. Brevissimum quo cernerentur spatium ³ septem dierum annotatum est, longissimum LXXX. Sparguntur aliquando et errantibus stellis cæterisque crines, sed cometes nunquam in occasura parte cæli est.

CAPUT XXV.

De aere.

Aer est omne quod inani simile vitalem hunc spiritum fundit, infra lunam, volatus avium nubium-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, II Kal.² A, horam.

A, octo.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

horizon est BC et BAC, cælum cōspectum. Cum autem eclipsis sit juxta B, hoc est, in meridie, his scilicet, qui habitant versus orientem, cernitur eclipsis eadem his, qui alterum horizontem habent in exortu, B enim in hoc horizonte erat exortus. Dum autem eclipsis videtur in puncto A, qui horizontem habent AD, vident eam in occasu; quorum vero horizon est BC, his est in meridie; quare quæ eclipsis fit orientalibus gentibus in meridie et hora sexta, ea fit occidentalibus in occasu et hora duodecima. Distant enim quadrante mundi hi horizontes, hoc est, senis horis, totus namque mundus viginti quatuor horarum spatia continet. Horum facilis erit intellectus si legantur, quæ copiosius dicemus libro ultimo de meridianis et longitudine cæli.

Neque enim nox aut dies quamvis eadem. Nox quæ est umbra terræ, semper fit adverso sole, quemadmodum igitur sol mundum ambit ab exortu versus occasum, sic nox ab occasu paulatim discedens, subterraneo meatu versus exortum sequitur, quemadmodum plenius docebitur de positione et figura terræ.

Et solis defectum, qui fuit Ipsanio et Fonteio cons. Apud Plinium legitur non Ipsanio, sed Vipsanio: suspicor lectionem apud Bedam esse depravatam. Fuit autem pridie Kalendas Maii, non tertio, ut apud Bedam legitur.

CAPUT XXIV.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Cometæ sunt stellæ flammis crinitæ. Κομητης ἀπὸ τῆς κομῆς dicitur, hoc est, A coma cometa dicitur, significat enim coma latine crinem seu cæsariem. Physicorum quidam putant fieri fortuito igne et repentino incendio aeris, qui est supra nubes in confinio ætheris, etenim ille fervidus est a cæli superioris motu, quo etiam in occasum rapitur: alii putant esse sidera in cælo perpetua, sed non videri nisi justo spatio a sole relicta, quemadmodum et Mercurio accidit et Veneri.

Regni mutationem aut pestilentiam, aut bella, aut ventos portendentes. Corporum affectiones animorum motus sæpe efficiunt; itaque fit ut qualitatibus corporum ex rerum cælestium et aeris influxu permotis, voluntas et sententia hominum in diversa consilia agantur, ut cholera excitata (quod Marti tribuunt et cometis: sunt enim hujus factionis) homines ira et furore exagitentur. Naturale est igitur, ut aliis influentiis alia homines affectent, velint, agant: cometæ autem, qui proxime terras feruntur, validissime corporibus influunt: nam cum siccitates efficiant haustis humoribus, naturaliter quorum sunt prognostica, etiam causæ haberi possunt. Siccitates vero sequitur sterilitas et terræ motus, et pestilentiae lues, et inundationes et tempestates aeris, cæteraque hujusmodi. Quarum aliæ moventur errantium modo, aliæ immo-

B biles hærent. Sparguntur caudæ aliquando stellis aut fixis, aut errantibus, quemadmodum Aristoteles memoriæ prodidit sua ætate evenisse in stella, quæ est in femore Canis majoris: alia sunt libera incendia in vago aere, quorum motus est tardior quam mundi propter aerem, qui supra nubes leniter insequitur motum cæli: hujusmodi omnes sunt infra cælum, altiore tamen loco, quam sunt venti, imbres aut pluvia.

Sub ipso septentrione. Ratio sumitur a loci ejus qualitate; isti enim sol, a quo hæc regio remota est, horum ignium materiam dissolvit atque dissipat.

Sed cometes nunquam in occasura cæli parte. Occasuram partem opinor intelligi posse occasum æquinoctialem; hic namque medius est sub solis itinere, ubi rarum cometas videre est. Vide Aristotelem libro primo τῶν μετεωρῶν. Operæ pretium est, isto loco annotare plura esse eorum genera, quorum discrimina sumuntur a figuris et magnitudine. Cometa ipse generaliter quidem sumitur, interim tamen specialiter, ut apud Aristotelem pro eo cujus crines quoquoersum sparguntur rotunda specie. Pogoniæ aliæ dicuntur, quibus ex inferiore parte in speciem barbæ juba prominet: Πόγων enim barba est. Aliæ ἀόντιαι in jaculi similitudinem forma tenuiore, sed longiore diriguntur a Græco ἀόντιον quod jaculum significat, et telum missile minus hasta. Aliæ breviores sunt, et ad similitudinem ensis fastigiato mucrone: hoc Græci ξιπίος ἔριφος enim est ensis. Sunt enim hæc omnium pallidissimæ, et quodam gladii nitore sine ullis radiis. Est etiam, quem διασείον Græci vocant colore argenteo, a disco, quod notum est: alii pithetes dicuntur figura doliorum; πίθος enim dolium significat; in his cavitas quædam apparet, quod exterior ora candida sensim in fumidam lucem evanescat. Est etiam ubi coma ad figuram cornu reflexum sit: hoc Græci vocant νεπατίας, a κέρως, quod cornu significat. Sunt etiam, quæ ab animalibus figuram et nomina recipiunt, ut Hippeus, ab equo, qui hippos dicitur: hic habet equinas juba in orbem supra se reflexas. Tragi vel hirci etiam quidam dicuntur, specie villorum et juba quadam circumdati. Fit etiam, auctore Plinio, cometes candidus argenteo crine, ita refulgens, ut vix contueri liceat, specieque humana Dei effigiem in se ostendens.

CAPUT XXV.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — Potestates aereæ. Cum ergo cælum dicitur etiam ipse aer, ubi venti et nubes, et procellæ, et turbine sunt: nemo existimet haberi ibi demonia mala, ubi solem et lunam, et stellas Deus ordinavit. Non enim arbitrari debemus in sidere statuto cælo habitare diabolum cum suis angelis, unde eos cecidisse credimus.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Aer est omne quod inani simile vitalem hunc spiritum fundit. Docent physici statim sub

que, et tempestatum capax. Ubi etiam potestates aereæ superna sede deturbatæ cum tormento diem iudicii durius tunc damnandæ præstolantur. Ex quo hominibus apparentes, aerea sibi corpora meritis similia sumunt. Nam supra lunam, quæ aeris ætherisque confinio currit, omnia pura ac diurnæ lucis sunt plena, cujus vicinia tangere fertur Olympus. A nobis autem per noctem cernuntur sidera, ut reliqua lumina¹ e tenebris. Superior vero et serenus aer cœlo, inferior autem, qui in exhalationibus² humidis

corporeoscit, terræ deputatur: ubi sunt ignis, grando, nix, glacies, et spiritus tempestatum, quæ Dominum de terra laudare jubentur. Sed et ipse aliquando cœlum vocatur; unde et Petrus ait cœlos in diluvio periisse, cum aer turbulentus esset conversus in undas. Et cœli cœlorum dicuntur siderei cœli istorum aereorum, tanquam superiores inferiorum.

CAPUT XXVI.

De ventis.

Ventus est aer commotus et agitatus, sicut flabello-

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, in pro e.

² A, B, C, tumidis corporascit.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

cœlo non esse aerem, sed ignem: aeris enim regio supra B nubes desinit. Ostendunt namque ignes nocturni, quorum alii e cœlo in terram excutiuntur, alii in directum feruntur ocissime instar avium volatus, mundi hujus inferioris supremam partem, qua lunam attingit totam esse incensam, tum quod calida suprema quæque petunt deinde quod universum illud a nubibus usque ad ætheris confinium, una cum mundo celerrime ad occasum rapiatur. Etenim motus dissolvens materiam, incendium facit: quod itaque est sub luna, volunt esse aerem supra naturam suam calefactum, ex motione ætheris. Verum hic aer neque flamma est, neque ulla materia quæ lucem præbere potest, ut pruna aut hujusmodi aliquid. Flamma enim fit, dum ignis materiam nactus est, in quam caloris vim exerceat: sed inane quiddam fervidum veluti in hypocaustis fornacibus, reliquisque caldariis, quibus ignis subjicitur: in quibus quidem flamma nulla, verum talis fervor, ut si stупpa aut similis pulvis in eum locum forte incidat, statim inflammetur. Itaque intervallum hoc usque ad lunam non uno corpore seu elemento Deus implevit, ut elementorum inter se esset rectus ordo, atque conveniens proportio.

Nam supra lunam omnia pura ac diurnæ lucis sunt plena. Supra ostensum est umbram terræ, quæ vocatur nox, non altius quam luna est, pervenire: forma enim ejus umbræ pyramidis simili est, cujus conus seu vertex intra cœlum desinit: adeo sol omnia largissimo lumine collustrat, neque in cœlo ulla nox aut obscuritas, sed tantum apud mortales, ut nostræ nos mortalitatis memores reddat.

Cujus vicinia tangere fertur Olympus. Nota sunt quæ de Olympo traduntur fabulis similia. Est autem mons, cujus hoc loco mentio fit, in Macedonia juxta Larissam, alius non pari celebritate est in Phrygia, dicitur autem Ὀλυμπος, ut Græci, quasi ὄλος ὀμπρος, id est, totus lucidus. Est hujus loci, quod a Græcis poetis apponatur ei ἐνύχιος, quod nocte scilicet caret: sole enim jam dudum sub horizonte merso, in vertice adhuc dies est usque ad secundam noctis vigiliam, ac matutino tempore paribus horis, præluet vicinis campestribus.

A nobis autem per noctem. Quemadmodum fieri potest, ut claro die ex profundis tenebris seu puteis, cæterisque similis altitudinis cavernis sidera cernantur in lumine, circumfusi videlicet tenebris hebetato: pari modo nocte in cœlo intuemur stellas in regione quidem lucis, sed tenebris circumfusi, quod si supra lunæ globum consisteremus, præ solis lumine nulla in cœlo infra, aut supra stella cerneretur.

CAPUT XXVI.

BRID. RAM. GLOSSÆ.— Ventus est aer, etc. Sicut nihil aliud est unda nisi commotio maris, sic non aliud est ventus nisi aer commotus.

INC. AUCT. GLOSSÆ.— Ventus est aer commotus et agitatus, sicut flabello brevi potest approbari. Quidam autem aiunt ventos esse, eo quod ex aquis aer, ex aere venti nascuntur. Clemens autem auctor dicit,

eo quod montes excelsi certis quibusdam in locis habentur, et ex his velut compressus et coangustatus aer, ordinatione Dei cogatur et exprimitur in ventos: quorum spiramine et fructus germen concipiat, æstivusque ardor temperiemumat, cum Pleiades igniti solis arderibus incanduerint. Venti autem interdum angelorum intelliguntur spiritus, qui a secretis Dei ad salutem humani generis per universum mittuntur mundum. Item nonnunquam venti *incentores spiritus* poni solent, pro eo quod malæ suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorum corda succendunt: secundum quod scriptum est, *Tollet eum mens ventus.*

JOAN. NOV. SCHOLIA.— Ventus est aer commotus et agitatus, sicut flabello brevi potest approbari. Ventorum generationem tradit ex opinione Stoicorum. Putant enim Stoici, aerem, nubes, ventos, imbres, materia atque subjecto esse eadem, sed differre tantum pro diversis naturæ affectionibus. Motum enim aerem et veluti percussum aut concussum esse ventos, eundem constantem sine motione crassescere, atque imbres efficere: cæterum istud ut frigidum commentum, Aristoteles reprehendit. Reddenda namque erat ratio quæ naturæ vis aerem hoc pacto undelibet impellat: ipsæne partes veluti oriens aut septentrio, hoc modo aerem trudunt, et si sic fit, cur per intervalla flatus excitentur, et non potius sint perpetui. Sunt alii putantes hos spiritus esse quasi terræ anhelum: quemadmodum antra et cava terrarum, sine flatu non sunt. Ad eandem sententiam inferri potest commentum poetæ in primo Æneidos, in descriptione ventorum; sic enim habet:

... Conversa cuspide montem
Impulit in latus; illi, velut agmine facto,
Qua data porta ruunt, ac terras murmure perflant.

Pro diversis autem partibus cœli, nomina diversa sortitur. Ordo et nomina ventorum ex diversis partibus horizontis sumuntur: sunt enim notæ præcipue quatuor et in summa duodecim quas scriptores communi consensu acceperunt: qui enim plures faciunt quam duodecim, nauticam magis sequuntur quam physicen, quamque apud veteres, ne plures quidem quam quatuor positos scimus: sed ut tota hæc res clare deprehendatur, descriptionibus agemus. Sit itaque horizon circulus, qui mundi partem conspectam ab inconspicua dividit, quem cernimus sub aperto cœlo rotundo ambitu super terram. Sit in hoc circulo nota unde sol die æquinoctiali exoritur A: hinc ducatur linea in adversam partem, cujus terminus est B, occasus æquinoctialis: per hanc ducatur linea a dextris ad sinistram, sitque dextra pars H, meridiem ostendens, sinistra G septentrionem: ex his duobus limitibus invicem sese secantibus, in centro ad angulos normales statim quatuor loca emergunt in horizonte præcipua: deinde ducatur alia linea sinistrorsum ab F versus C, quorum F ostendit exortum solstitialem (Post orientis enim notam sol astate oritur versus septentrionem), C autem occasum hybernum; hunc limitem secet alius ab D versus E,

breui potest approbari, nec aliud intelligitur quam fluctus aeris, qui, ut Clemens ait, ex quibusdam montibus excelsis, velut compressus et coangustatus ordinatione Dei cogitur et exprimitur in ventos, ad excitandos fluctus, æstusque temperandos. Pro diversis autem partibus cœli nomina diversa sortitur.

CAPUT XXVII.

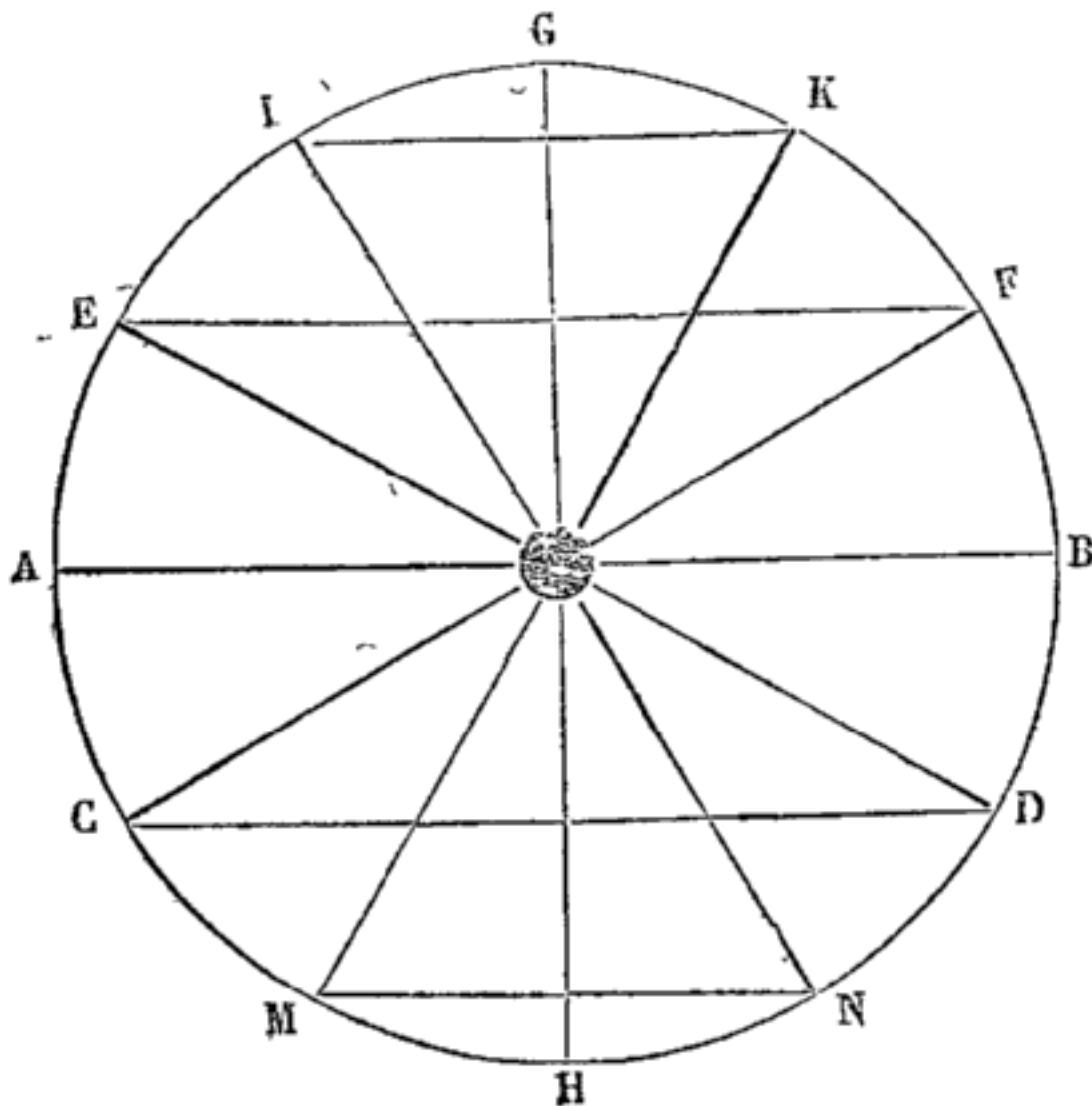
Ordo ventorum.

Ventorum quatuor cardinales sunt, quorum primus Septentrio, qui et Aparthias dicitur, flat rectus ab axe, faciens frigora et nubes; hinc dexter Circius, qui et Thrascias, faciens nives et grandines; a sinistris Aquilo, qui et Boreas, nubes constringens. Secundus cardinalis Subsolanus, qui et Apeliotes, ab ortu intonans solis, temperatus: cuius a dextris Vulturnus, qui et Cæcias; cuncta desiccans; a sini-

stris Eurus, nubes generans. Tertius cardinalis Auster, qui et Notus, humidus calidus, atque fulmineus. huic a dextris Euroauster, calidus; a sinistris Euronotus temperatus, calidus. Venti Australes quia ex humili flant, majores in mari tempestates faciunt, quam Septentrionales. Ideoque post Austros fiunt noxii præcipue terræ motus. Quartus cardinalis Zephyrus, qui et Favonius, hyemem resolvens, floresque producens: cui dexter Africus, qui et Libs, tempestuosus, tonitrua generans, et fulmina; a sinistris Corus, qui et Argestes, in Oriente nubila, in India faciens serena. Sunt etiam alii quidam peculiare quibusque gentibus venti, non ultra certum procedentes terminum, ut Atheniensibus Scyron, paulum ab Argeste deflexus; Narbonensibus Cucus, qui nec ad Viennam quidem ejusdem provinciæ rei-

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

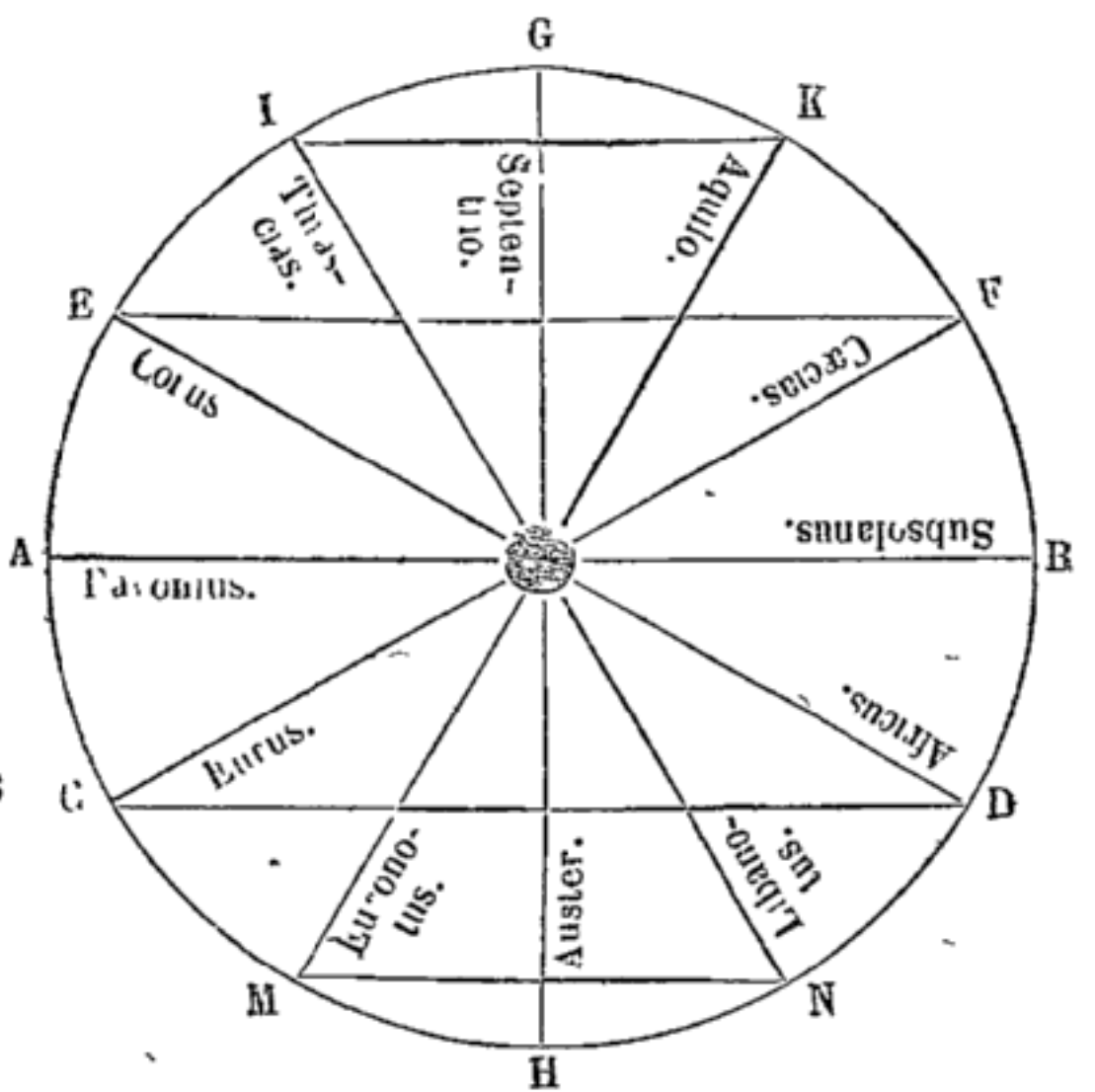
quorum D orientem hibernum, E vero occidentem ex adverso ostendit æstivum: sunt itaque ex quatuor his limitibus octo notæ; sit insuper alia nota media inter septentrionem et exortum, hoc est, circuli arctici contactu K: ab hac per centrum circuli agatur linea in contrarium, sitque terminus M, hic eodem intervallo distabit a meridie versus exortum, quo prior ab oriente æquinoctiali versus septentrionem: alia deinde linea medio loco inter septentrionem et occasum æstivum a puncto I in contrarium signum N. Manifestum est igitur ex tribus exortibus, et totidem occasibus fieri sex notas, quas signant tres demetientes seu diametri, tum a meridie septimam, ab septentrione octavam, quam ostendit quartus diameter; tum a binis contactibus augustioris lineæ juxta G, et alterius juxta H adjici reliquas quatuor, ut in summa sint duodecim notæ in horizonte ex solis determinatione partim, et ex contactu arctici et antarctici cum horizonte, quemadmodum adjectum schema demonstrat. Quinque sunt in hoc circulo lineæ parallelæ, id est, æquidistantes. I K arcticum significat sequens exortum hibernum et æstivum: tertius exortum et occasum vernum, hoc est, æquinoctialem: quartus occasum hibernum et æstivum: quintus antarcticum: sextus nulli parallelus est: secat enim antedictas lineas. Quomodo igitur in horizontis designatione ex parallelorum terminis flant diametri, ex quibus venti sibi mutuo contrarii flant, superius ex descriptione apparet.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — Quia ex humili flant. Flant enim ex humili, id est, ex ima parte mundi, contra quam septentrionales, qui ex alto spirant.

Quidam peculiare quibusque gentibus. Feruntur hi venti de voraginibus montium emergi.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Ventorum quatuor cardinales sunt. Cardinales dicuntur, quod ex quatuor mundi præcipuis partibus, quas designant duo limites secantes finitorem in quatuor quadrantes; cum his quatuor reliqui omnes sic agunt, ut ejus fractiones esse dicantur: quos enim dextra sinistraque habet septentrio, septentrionales dicuntur, quemadmodum in reliquis fit: quia et vernacula lingua quatuor duntaxat simplicibus ulimur ventorum nominibus; medios enim ab extremorum compositione efferimus, veteres quoque non plures fecerunt. Vide Strabonem primo libro Cosmographiæ. Quomodo autem per horizontem collocentur, et a quibus partibus emergant, tum quos vicinos et contrarios habent ex antegresso schemate manifestum est. Quod quidem sic disponetur, ut ejus exortus exortui in mundo respondeat, quo posito facile erit deprehendere quolibet momento, quis sit ventus.

Hinc a dextris Euroauster. Euroauster et Euronotus synonyma sunt, voros enim austrum significat. Improprie itaque Beda accipit Euronotum pro Phœnicio: sic enim Græci hunc vocant, quem a sinistris

venit urbem. Duo sunt autem extra hos, ¹ utique A spiritus magis quam venti, aura et altanus. Aura enim est lenis motus aeris in terra, altanus in pelago.

CAPUT XXVIII.

De tonitruo.

Tonitrua dicunt ex fragore nubium generari, cum spiritus ventorum earum sinu concepti, sese ibidem versando pererrantes, et virtutis suæ mobilitate in

LECTIONES VARIANTES.

¹ A, ubique.

auster. Græciæ namque ex ea mundi parte flat, in qua Phœnicia est, id est Judæa: dextrum autem et sinistrum accipienda sunt, si pectore sis aversus ab eo vento, cui aliquis dicitur esse dexter aut sinister.

A sinistris Corus, qui et Argæstis in oriente nubila. Suspicio hunc locum esse depravatum. India enim est in exortu. Vide igitur legendumne sit, loco orientis, occidens. Aristoteles namque auctor est, ventum esse nivolum ac pluvium: quod haud dubie de occidentalibus intelligendum est, si spectemus Indiæ situm.

Narbonensibus Circius. Vide, præter Plinium, Gellium etiam libro II, capite 12; Marcus Cato hunc ventum non Circium appellat in libris Originum, sed Certum.

Altanus in pelago. Vitruvius libro primo de Architectura, Altanum vocat eum, qui proxime meridiem paululum inclinans, ad occasum, hoc est, medio loco in austrum et libanotum, nam ventos facit viginti quatuor, nautas opinor secutus.

CAPUT XXVIII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Tonitrua dicunt ex fragore nubium generari. Variæ sunt de tonitruo apud physicos opiniones; alii aiunt ignem ex cælo in nubes lapsum stridorem efficere, veluti candens ferrum dum mergitur. Aristoteles putat fieri spirituum motione, qui se fortiore conatu e nubibus explicant. Beda hoc loco Lucretii opinionem recensere videtur, cujus versus ascribam:

Principio tonitruo quatuntur cæcula cæli,
Propterea qua concurrunt sublimis volantes
Æthereæ nubes contra pugnantibus ventis.
Nec sit enim sonitus cæli de parte serena.
Verum ubicumque magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitu fit murmure sæpe.
Præterea neque tam condensato corpore nubes
Esse queunt, quam sunt lapides ac trigna: neque autem
Tam tenues quam sunt nebulæ fumique volantes.
Nam cadere abrupto deberent pondere pressæ,
Ut lapides, aut ut fumus constare nequirent,
Nec colubere nives gelidas, et grandinis imbres.
Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi.
Hoc etiam pacto tonitruo concussa videntur.
Omnia sæpe gravi tremere et divulsa repente,
Maxima dissiluisse capæcis mœnia mundi.

Vel vesicæ, quæ licet parva sit, magnum tamen sonum displosa emittit. Est et hoc simile ex Lucretii physico sumptum de tonitruo, quo loco sic habet:

Cum subito validi venti collecta procella,
Nubibus intorsit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis, ac magis undique nubem,
Cogit uti fiat spisso cava corpore circum.
Post ubi commovit vis ejus et impetus acer,
Tum per terricrepe sonitu dat missa fragorem.
Nec mirum, cum plena animæ vesicula parva,
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.

CAPUT XXIX.

BRIDLE. RAM. GLOSSÆ. — Quam fulgorem ad oculos penetrare. Visus cæteris sensibus acutior et subtilior

quamlibet partem violenter erumpentes, magno concrepant murmure, ² instar exilientium de stabulis quadrigarum, vel vesicæ, quæ, licet parva, magnum tamen sonitum displosa emittit.

CAPUT XXIX.

De fulminibus.

Fulmina nubium attritu nasci in modum silicium

LECTIONES VARIANTES.

² A, ad instar.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

est: quapropter licet ignis fulminibus et sonitus tonitrus simul fiant, ante tamen ignis videtur quam tonitrus audiatur.

B Vaporaliter. Vapor est emanatio vel exhalatio terræ, quando videlicet aqua de imis terræ, ut modum in tenuissimis nebulis exhalando, sursum ascendit.

Caumaliter. Cauma Græce, calor Latine. Zetos etiam Græce, calor latine. Hinc zetæ dicuntur assæ balneæ: et zetarius dicitur qui præest zetis, id est, balneis.

Subtilioribus elementis. Hinc apparet quod ignis cælestis penetrabilior sit quam ignis terrestris, cujus effectus invisibilis est, sed videtur per calores et colores.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — Fulmina nubium attritu nasci in modum silicium collisorum. Cum nubila invicem in se fuerint collisa, illico fulmina emittuntur; dehinc sequuntur tonitrua quæ licet tardiora sint sonitu præcedente, concussi luminis claritate, pariter tamen cum fulgure emittuntur. Sed eorum sonitus tardius penetrat aures, quam oculos splendor fulguris, ad instar securis arborem proculcædentis: cujus quidem ante cernis ictum quam ad aures perveniat sonitus. Fit enim fulmen, nube, imbre et vento. Nam cum ventus in nubibus vehementer agitatus est, sic incalescit, ut accendatur: dehinc ut prædictum est, fulgura et tonitrua simul exprimuntur: sed illud celerius videtur quod clarum est: hoc autem ad aures tardius pervenit. Post fulminis autem ictum ventorum erumpere violentiam, sicque furorem tempestatum, quem in nubibus conclusi agebant, exeuntes ad terras emittunt. Horatius:

Feriantque summos fulgura montes.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Sed sonitum tardius ad aures, quam fulgorem ad oculos penetrare. Sonum cum igne fieri certum est, collisione enim facta, statim incendium emicat: quod verò cernatur citius fulgetrum quam tonitruum audiatur non est alia ratio, nisi quod lux ocior est plaga. Lumen enim repente et sine successione aerem illustrat, quemadmodum lucerna loco tenebroso illata, statim omnia plena fiunt luce, ad quæcunque loca radius ignis pervenire potest: at sonus, qui fit aeris motione, tanquam lapide immisso in aquam stagnantem, quoquoersum a centro exeunt, innumerabiles circinationes paulatim ad terram pervenientes. Vide Aristotelem libro secundo de Anima.

Et ignem caumaliter de superioribus trahat. CAUMALITER adverbium traxit à Græco καύμα, quod calorem et æstum significat.

Ideo autem fulminis ignem vim habere majorem ad penetrandum. Plura sunt fulminum genera: primum humidum, quod non urit quidem, sed infuscat; id ab Aristotele psoloen cognominatur. Sicca alia sunt non urentia etiam, sed dissipantia. Tertium est, quod a poetis, ut Aristoteles inquit, ἀργές dicitur. Plinius videtur interpretari clarum: μικρὰ naturæ, quod dolia exhaurit intactis operimentis, nec ullo signo alio

collisorum, concurrente simul et tonitruo, sed sonitum tardius¹ aures, quam² fulgorem oculos penetrare. Nam omnium rerum collisio ignem creat.³ Quidam dicunt, dum aer in se vaporaliter aquam de imis, et ignem caumaliter de superioribus trahat, ipsis confligentibus horrisonos tonitruorum crepitus gigni; et si ignis vicerit, obesse fructibus; si aqua, prodesse. Ideo autem fulminis ignem vim habere majorem ad penetrandum, quia⁴ subulioribus elementis factus est quam qui nobis in usu est.

CAPUT XXX.

Ubi non sint, et quare.

Hyeme et æstate rara sunt fulmina, quia⁵ hyeme gelidus aer quicquid accipit ignei vaporis extinguit. Æstate calidi⁶ vaporis raro tenuesque densantur in nubes, sine quibus non fulgurat. Quæ ratio Scythiam Ægyptumque præmunit a fulmine: cui subjacet

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, ad aures.

² C, fulgur.

³ Hic in A habetur phrasis sequens: Ideo, etc.

⁴ A om. nec.

⁵ A, sublimioribus.

⁶ A, B, in hyeme.

⁷ A, B, vapores raræ... densantur.

⁸ A, B, C, sumali.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

relicto. Aurum, æs, argentum intus liquatur, sacculis illis nullo modo ambustis: et Martia gravida, icta fulmine, partu exanimato, ipsa vixit citra ullum aliud incommodum.

CAPUT XXX.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ.—*Quæ ratio Scythiam.* Scythia frigidissima regio est, ibi ergo non fiunt fulmina propter frigus, sicut nec in Ægypto, propter calorem.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Hyeme et æstate rara fulmina dicunt.* Universa hæc iere ad verbum ex Plinio desumpta sunt.

CAPUT XXXI.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ.—*Ex sole adverso.* Dum nubes e regione solis sunt, formatur iris: sciendum etiam quia de luna formatur, quando in plenilunio est.

Instar ceræ imaginem annuli reddentis. Imago enim annuli arcus est: quia sicut imago in cera exprimitur cujuslibet rei, sic nubibus solis imago figuratur.

INC. AUCT. GLOSSÆ.—*Arcus in aere quadricolor ex sole adverso nubibusque formatur.* Arcus, id est, iris. Est enim iris solaris corporis impressio. *Quadricolor,* id est, quatuor colorum. *Nubibusque formatur.* Nubes parva nobis videtur, adeo tamen magna est, ut plerumque solem nobis occultet, et radios ipsius in ipsam refringat. *Repulsa,* id est, repercussa acies illius radii. *Cavæ nubi,* id est, densæ. Dum nubes e regione solis sunt, formatur iris. Sciendum etiam, quia de luna formatur, quando in plenilunio est.

In solem, id est, contra solem. *Refringitur,* id est, repercutitur. *Instar,* ad exemplum vel ad similitudinem, ceræ. *Reddentis imaginem annuli.* Imago enim annuli arcus est: quia sicut imago in cera exprimitur cujuslibet rei, sic nubibus solis imago figuratur. *Qui,* scilicet arcus. *De cælo igneum,* id est, rubeum trahit colorem. *De aquis,* id est, de mari. *Purpureum,* id est, rosaceum. *De aere hyacinthinum:* ipsum in modum hyacinthi lapidis. *De terra gramineum,* id est, viridem. *Rarius autem æstate quam hyeme,* id est, formatur arcus in aere: quia majores nubes fiunt in hyeme quam in æstate. *Et raro noctibus,* scilicet formatur: quia de pleno orbe solis efficitur. Nec cernitur, scilicet in nocte, nisi in plenilunio, utpote de luna refulgens. Item: Sine sole et nubibus nunquam apparet arcus, quia ex tepore radii solis species ejus formatur. Quadricolor enim est, et ex omnibus elementis in se rapit species. De cælo enim trahit igneum colorem, de aquis purpureum, de aere album, de terris col-

A Italia, ubi mitiore hyeme et æstate nimbose semper quodammodo vernat vel autumnat.

CAPUT XXXI.

De arcu cæli.

Arcus in aere quadricolor, ex sole adverso nubibusque formatur, dum radius solis immissus cavæ nubi, repulsa acie in solem refringitur, instar ceræ imaginem annuli reddentis: qui de cælo igneum, de aquis purpureum, de aere hyacinthinum, de terra gramineum trahit colorem. Rarius autem æstate quam hyeme, et raro noctibus⁷ nec nisi in plenilunio cernitur, ut pote de luna refulgens.

CAPUT XXXII.

De nubibus.

B Nubes coacto guttatim aere conglobantur, qui⁸ naturali levitate vapores aquarum de terra marique

ligit nigrum. Hic autem arcus pro eo quod a sole resplendet in nubibus, Christi gloriam indicat, in prophetis ac doctoribus refulgentem. Alii ex duobus coloribus ejus, id est, aquoso et igneo duo judicia significari dixerunt: unum per aquam, dum impii perierunt in diluvio: alterum, per quod postmodum peccatores cremandi sunt in inferno. Item in Græce, Latine dicitur *arcus*. Arcus in die pluviae patet, et est signum propitiationis, dicente Domino tempore diluvii ad Noe: *Ponam arcum meum in nubibus, et recordabor fœderis mei,* etc. In arcu vero duo sunt colores principales, viridis scilicet, id est, aquosus et rubeus: in quibus nimirum designatur aperte aqua baptismatis, et sanguis redemptionis, vel gratia Spiritus sancti. Per hæc duo ab omnibus emundamur peccatis. De quibus duobus mysteris tota Ecclesia cingitur, et per hæc in novitatem gratiæ Dei renovatur. Vel per duos colores possumus intelligere duo judicia: unum, quod factum est per aquam: atque aliud, quod faciendum est per ignem.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Arcus in aere quadricolor.* Aristoteles in Meteoris, lib. III, trium duntaxat, quorum rationem reddit, colorum meminit.

Et raro noctibus. Cernitur et nocturna iris, sed raro. Aristoteles ætate sua intra sexaginta annos, semel noctu visam, nec unquam nisi decima quinta dum plena est.

CAPUT XXXII.

INC. AUCT. GLOSSÆ.—*Nubes coacto guttatim aere conglobantur.* A nubibus ergo rapiuntur aquæ maris, et iterum ab ipsis redduntur in terris. Sed ut esse dulces possint, in pluviis coquantur igne solis. Alii autem dicunt, non tantummodo aquis maris nubes concrecere, sed etiam exhalatis terriæ vaporibus nebulae adolescere, quibus densatis coactisque nubes altius surgere, atque iisdem labentibus pluvias effundere. Nubes autem apostoli significantur atque doctores. Pluviæ ergo nubium, eloquia sunt apostolorum, quæ quasi guttatim, id est, sentialiter veniunt, sed abundantius doctrinæ fecunditatem infundunt.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—*Nubes coacto guttatim aere conglobantur, qui sumali levitate.* Tradunt physici loca per quæ imbres suspensæ feruntur frigida esse per antiperistasin, qua proprietate naturæ fit ut hiberno tempore putei ac subterranea loca tepeant, æstivo autem frigida sint. Igitur dum tepore solis continguntur maria, lacus et stagna, exhauriuntur vapores, et vi caloris tolluntur in sublimitatem nubium: hi

sustollens, quandiu in minutissimis stillis consistunt, A sua vi suspendit in altum, qua vel solis igne decocti vel aeris itinere mutati dulcescant, ut marinam aquam humo, vel dulcem marinis herbis infundentes, in contrarium solemus transferre saporem.

CAPUT XXXIII.

De imbribus.

Imbres ex nubium concreti guttulis, dum in majores stillas coeunt, aeris amplius non ferente natura, nunc vento impellente, nunc sole dissolvente pluraliter ad terras dilabuntur. Sed pluvias vocamus lentas et juges: nimbos autem repentinos et præcipites.

CAPUT XXXIV.

De grandine.

Grandinis lapilli ex stillis pluviae, frigoris et venti B vigore conglaciati, in aere coagulantur, sed citius nive solvuntur, et interdum sæpius quam noctu decidunt.

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, B, C, *rigore.*

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

propter frigus densantur in nubes, quæ, humore nondum sese conglomerante, sua se vi et quadam inanitate istic sese sustinent: primum igitur propter humoris brevitatem non decidunt, ubi autem e nube congestus fit humor, propter pondus sese sustinere nequit, sed denuo ad terram fertur.

CAPUT XXXIII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Sed pluvias vocamus lentas C et juges.* Pluvia generale nomen aquarum omnium cœlestium est, ros enim sublimi non fit, nec pluvia dicitur. Nimbi repentini sunt et præcipites; hos Aristoteles vocat *θερότερα*: aliud genus est minutissimis guttulis, densis tamen atque instar roris cadens, quod idem auctor *ψερόδα*; imber autem est moderatus, neque rorulentus, neque præceps.

CAPUT. XXXIV.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — *Grandinis lapilli ex stillis pluviae.* Grando differt a nive, modo, loco et tempore: etenim nix modice concreta est flocci instar, aut tosti salis, grando in solidam glaciem. Nix fit in nubibus, grando inferiore loco: pluvia namque inter cadendum propter repentinam mutationem calidi et frigidi congelatur antiperistasi, unde montes nivosi sunt, sed sine grandine, inferiore loco enim fit: fit denique nix frigidis locis temporibusque, at grando temperatis.

Sed citius nive solvuntur. Quæcunque antiperistasi D fiunt, statim redeunt ad naturam, quæ causa est ut grando statim solvatur.

Et interdum sæpius quam noctu decidunt. Noctes propter absentiam solis frigidæ sunt, at grandines fiunt dum gelidus humor tepido aere excipitur.

CAPUT XXXV.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Nives aquarum vapore, necdum densato in guttas, sed gelu præripiente formantur, quas in alto mari non cadere perhibent.* Denique ait beatus Ambrosius, quod plerumque glacialibus ventorum flatibus rigentes aquæ solidantur in nivem, et rupto aere nix funditur. Simili quoque ratione grandinum coagulatio fit. Aquæ enim nubium rigore-ventorumque, stringuntur in glaciem, atque durescunt. Dehinc glacies ipsa partim fragore ventorum comminuta in fragmine, partim solis vapore soluta frustatim ad terram dilabitur. Quod autem rotunda videtur, hoc solis calor facit, et mora refrenantis

CAPUT XXXV.

De nive.

Nives aquarum vapore, necdum densato in guttas, sed gelu præripiente formantur, quas in alto mari non cadere perhibent.

CAPUT XXXVI.

Signa tempestatum vel serenitatis.

Sol in ortu suo maculosus, vel sub nube latens, pluvium diem præsignat. Si rubeat, sincerum; si pallescat, tempestuosum; si concavus videtur, ita ut in medio fulgens radios ad Austrum et Aquilonem emit-
tat, tempestatem humidam et ventosam; si pallidus in nigras nubes occidat, aquilonem ventum. Cœlum si vespere rubet, serenum diem; si mane, tempestuosum significat. Ab Aquilone fulgur, et ab Euro tonitrus tempestatem, et ab Austro flatus æstum portendit. Luna quarta si rubeat quasi aurum, ventos ostendit; si summo in corniculo maculis nigrescit,

aeris, dum per longum spatium usque ad terras currit. Figuraliter namque grando perfidiæ duritia est, torpore malitiæ frigida. Nix enim, homines increduli sunt, frigidissimi atque pigri, et ad infima torpore mentis depressi. Item alio intellectu: Nives homines sunt dilectione frigentes, qui etiam etsi existant candidi puritate baptismatis, non fervent spiritu charitatis.

CAPUT XXXVI.

BRIDEF. RAM. GLOSSÆ. — *Sol in ortu suo maculosus.* Prognostice loquitur. Prognostica enim dicuntur rerum futurarum signa.

Præsignat. Sagare, est acute sentire, ex quo sagaces dicti sunt canes.

Cum Delphini undis sæpius exsiliunt. Delphini obviam ventis pergunt, ne venti eos in undis collectos ad littora allidant, et ad mortem consumant.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Sol in ortu suo maculosus.* Pertinet etiam ad rerum naturam tempestatum per prognostica consideratio, utilis in agris rem agentibus; quæ non a sole ac luna rebusque cœlestibus tantum, quanquam ab his potissimum, sumuntur: sed ab animalibus, tum etiam rebus vita carentibus. Purus oriens, et non fervens, quemadmodum a Plinio scriptum est, serenum diem nuntiat. Sol si pallidus, hibernam grandinem: si serenus occidit, ac rursus pridie serenus oritur, præsignium indubitatae serenitatis.

Vel sub nube latens. Præsertim si veluti trabs superiori e loco solis globo immineat, ac eadem mox condatur.

Si rubeat, sincerum. Si aute exortum nubes rubescunt, venti erunt: si cum his nigrae copulentur, miscentur venti imbribus. Si occidens, et rursus mane oriens rubeat, pluvias præsignat: at si nubes circa occidentem rubescunt, serenum fore eum qui sequetur.

Si pallidus in nigras nubes, aquilonem ventum. Si a solis exortu nubes dextra ac sinistra dispelluntur, præsignium est ventorum cum imbribus; aspera vero tempestas si cum pluvia occidit.

Luna quarta si rubeat. Quarta luna maxime in præsignis observatur; si splendens ac puro nitore fulserit, serenitatem; si rubicunda, ventos; si nigra, pluvias. Pari modo observatur *διχότομος, ἀμφικυρτος, Πανσέληνος*: rursus *διχότομος*, deinde *ἀμφικυρτος*.

¹ pluvium mensis exordium ; si in medio, plenilunium A serenum. Item cum aqua in nocturna navigatione scintillat ad remos, tempestas erit. Et cum Delphini undis sæpius exsiliunt, quo illi feruntur, inde ventus exsurget, et unde nubes discussæ cœlum aperiunt.

CAPUT XXXVII.

De pestilentia.

Pestilentia nascitur ex aere, vel siccitatis, vel caloris, vel pluviarum intemperantia, pro meritis hominum corrupto, qui spirando vel edendo perceptus

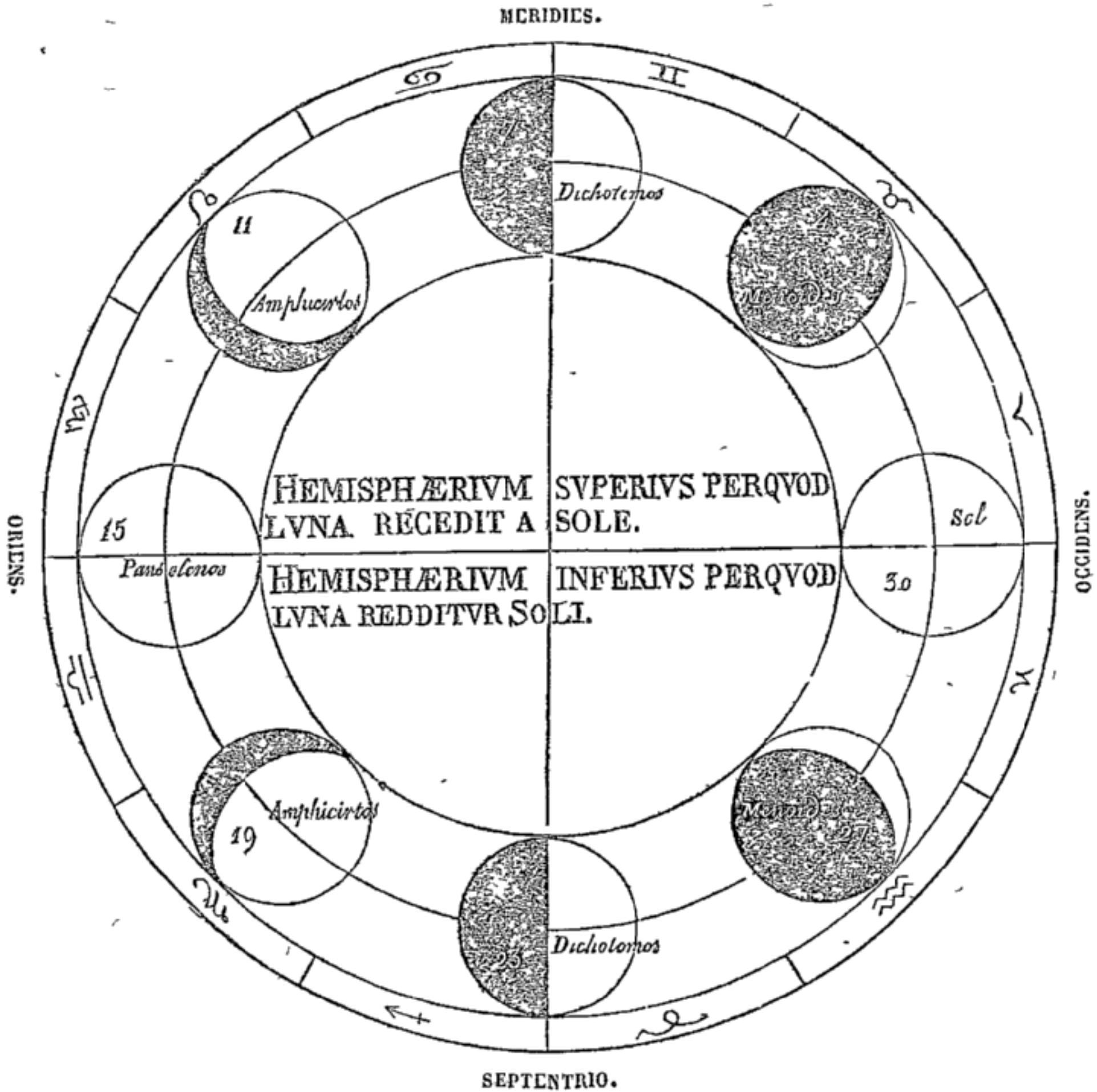
VARIANTES LECTIONES.

¹ A, pluviale.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

hinc *μηνοειδής*, et postremo silens : id est, prima, quarta, septima, decima, decima quinta, decima no-

na, vigesima tertia, vigesima septima, et interhū-
nium.

CAPUT XXXVII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Pestilentia nascitur aere vel siccitatis, vel caloris, vel pluviarum intemperantia.* Pestilentia unde nascatur, quemadmodum et alii eventus rerum naturalium, etiam a physicis quæritur, quanquam tota hæc disputatio ad medicos abjicienda sit, exstimant multi venenoso halitu ex terra coorto, quem sol dum venenum fervet, in aera adducit, qui longe lateque hoc veneno infectus (inficitur enim unus omnium et facillime et maxime) vicissim corpora non hominum modo, sed et quadrupedum et avium etiam hoc afflatu inficit : itaque ad solem, quem alias tamen medicum faciunt poetæ, hujus luis causam referunt, vocantque Apollinem a

Græco *ἀποδεδν*, quod *perdere* significat. Sunt de hac re non inelegantes nec injucundi versiculi Lucretii poetæ in primis vetusti, quos ascribam; conveniunt enim cum hac sententia Bedæ.

Nunc ratio quæ sit morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominum generi pecudamque catervis,
Expeditam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis :
Et contra, quæ sint morbo mortique necesse est
Multa volare : eâ cum casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer.
Atque ea vis omnis morborum pestilentasque
Aut extrinsecus, ut nubes, nebulaque superne

luem mörtemque generat. Unde sæpius omne tempus æstatis in procellas turbinesque brumales verti conspicimus. Sed hæc cum suo tempore ¹ venerint, tempestates; cum vero alias, prodigia vel signa dicuntur.

CAPUT XXXVIII.

De natura aquarum duplici.

Aquarum duplici natura formantur et reformantur omnia ² quæ cernuntur in terra. Nam salæ in mari convenientes mortalibus fructus nutriunt in terris et aere, dulces aptius alendis fructibus sitique sedandæ congruunt. Sed quæ harum ³ naturalis sit quæritur. Utraque autem deprehenditur, dum in alterum refundi, hæc per marinorum olerum cineres, illa per humum diffusa queant. maris vero fretibus

VARIANTES LECTORES.

¹ A, B, *evenierint.*   ² A om. *quæ.... terra:*   ³ A, *natura.*   ⁴ *Lædon.... septem recurrit* om. A, B, C.
⁵ A om. *et a vicesima.*

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Per cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta.
De terra surgunt, ubi putorem humida nacta est
Intempestivis pluviusque et solibus icta.
Nonne vides etiam cœli novitate et aquarum
Tentari, procul a patria quicunque domoque
Adveniunt, ideo quia longe discrepant res.
Nam quid Britannis cœlum differre putamus,
Et quid in Ægypto est, qua mundi claudicat axis,
Quid ni quod in Ponto est, differri et Gadibus, atque
Usque ad nigra virum percoctaque secla calore:
Quæ cum quatuor inter se diversa videmus
Quatuor a ventis, et cœli partibus esse,
Ium color et facies hominum distare videtur,
Largiter et morbi generatim secla tenere.

CAPUT XXXVIII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Aquarum duplici natura formantur et reformantur omnia quæ generantur in terra.* Sequitur opinionem vetustissimam Thalys Milesii, qui numeratur inter septem sapientes: hic ut Aristoteles loquitur, humorem *πόνσπερμα* esse scripsit rerum omnium, quæ sunt et quæ nascuntur in cœlo et in terra, cum quo fabula consentit Homeri de Oceano patre (*Iliados* χ). Hic igitur aliis omnibus sub terra affunditur maribus, primum in ternis, veluti a Plinio dictum est, Oceanum in terna maria allatrare: hic reliquis omnibus generibus aquarum materiam supeditat; at res alit deposita crassitie et austeritate, dum per arenas colatur, hoc est, ut ita dicam, cribratur, unde fit ut omnibus dulces aquas reddat. Sunt enim flumina dulcia, unde non modo agri et stirpes alantur, sed animalibus quoque potus sit, quapropter Græce dicta sunt *ποτόνοι* a potando flumina, et apud poetas *potula*, quod eandem rationem respicit.

Maris vero fluctibus. Majores regiones maribus distinguuntur: minores fluminibus, ut qui ad exteras regiones penetrat, maria transmittit, unde litteræ et studia *transmarina* apud Hieronymum, pro Atheniensium et philosophorum apud eos schola. Et apud prophetam ex Spiritu Dei maria laudantur usu navigationis et commerciorum intra sese. Utum vero mare sit et an naturaliter salsa, tum de fluviorum origine, vide Aristotelem libro 1 τῶν Μετεωρῶν.

CAPUT XXXIX.

JOAN. NOV. SCHOLIA. Superior commentarius (*Figuræ causa commentarium post Joan. Nov. Scholia posuimus*) recentioris est cujusdam quam illæ antegressæ expositiones, quemadmodum facile colligitur tum ex sermonis habitu, tum ex tractatione *lædon* vel *lædonæ* et *malinæ* peregrinarum vocum; nos tamen schema et commentarium ut invenimus in exemplari manu-

crebris terrarum spacia distinguuntur, ut et gentium terminos intercludant, et alternis opibus omnes provincias per commercia ditent.

CAPUT XXXIX.

De æstu Oceani.

Æstus Oceani lunam sequitur, tanquam ejus aspiratione retrorsum trahatur, ejusque impulsu retracto refundatur, qui quotidie bis adfluere et remeare, unius semper horæ dodrante et semiuncia transmissa, videtur, ejusque omnis cursus in lædones et malinas, id est, in minores æstus dividitur et majores. ⁴ Lædon enim vi accurrit horis, totidemque recurrit; Malinas vero v accurrit horis, sed septem recurrit. Sed lædon a quinta ⁵ et a vicesima luna

B scripto, excudendum dedimus. Quod vero ad æstus attinet (est enim hoc propter Ptolemæi *Cosmographica*, atque propter *physica* annotandum) non esse ubilibet, nec loca eadem semper obtinere æstus. Est enim causa quædam ignea et occulta, qua undæ sic impelluntur, maxime in faucibus littorum, quæ usu longioris temporis sic evanescent, veluti in arboribus et animalibus vitalis vegetatio paulatim emoritur. Hinc est quod quædam veterum observata pro falsis atque incomptis habeantur: quemadmodum Ptolemæus in littore Britannico plures recenset quam hodie in his littoribus inveniuntur: tum quæ de memorabili illo æstu inter Atticam et Eubæam (quem Euripum vocant Græci) longe aliter res deprehenditur nunc atque a veteribus memoriæ mandatum est. In Ptolemæi tabulis, quia interpretes Græcam dictionem non vertit (quod tamen commode fieri potuisset) Græcæ dictionis ignarus, eo loci oppidum ejus nominis positum arbitratur. Aristoteles auctor est (quanquam a quibusdam scribatur eum doloris impatientia victum, quod in Euripo reciprocationis causam invenire nequirêt, in mare hoc præcipitem sese dedisse, adjecta causa mortis, quam iis verbis prodidit: Aristoteles Euripum capere nequivit, at ipse capiet Aristotelem) hanc reciprocationem venire ex occultis flatibus, qui aere in cavitatibus horum locorum constricto, expellantur. Fieri enim putat maxime in locis angustis; et ubi littora ex adverso facto concursu fretum efficiunt. Nam in loci angustia motus primum et maxime deprehenditur, qui in vago pelago propter latitudinem in immensum spargitur ac sic evanescit. Vide Aristot. lib. II. *Meteorologiæ*.

Et per æquinoclia vel solstitia solito validus a stians. Et hoc naturale est, quandoquidem quod Aristoteles quoque scriptum reliquit, hæc temporum permutationes aera commovent propter violenta sidera, quæ sunt in Ariete et Orione. Vide rursus Aristotelem libro II. *Meteoron*.

VLT. COMMENT. *Ista rota (Vid. pag. seq.) pertinet ad concordiam maris et lunæ, quæ si concordat, maxima est, ut Bedadocet in libro II de Temporum ratione. Nam æstus Oceani quotidie bis venire et remeare perhibetur; in ortu scilicet et occasu lunæ. Ascensus autem ipsi in lædonas et malinas dividuntur, id est, in minores ac majores æstus. Malina namque a majore luna et lædona quasi læsa dicitur unde. Qui ascensus quando incipiant, vel quantum temporis teneant, signatum est in figura. Nam interior rotula trium partium mundi habet nomina. Spatium quod extra hanc est, aeris terram undique cingentis, typum gestat: unde et ventorum per aerem flantium nomina habet. Ex-*

inchoans, quot horis ¹ occurrit tot et recurrit. Malinas autem a ² XIII et a XXVIII incipiens, citior in accessu, sed tardior in recessu, septem diebus et ³ duodecim horis perseverat, in medio sui semper lunam primam et decimam quintam ostendens, et per æquinoctia vel solstitia solito validius exæstuans. Per octonos ⁴ autem annos ad principia motus, et

A paria incrementa certissimo lunæ revocantur ambitu: illa semper ⁵ aquilonia tenente mitiores, quam cum in austro digressa propiore nisu vim suam exercet.

CAPUT XL.

Cur mare non crescat.

Quod mare fluviorum ⁷ accursu non augetur, di-

VARIANTES LECTIONES.

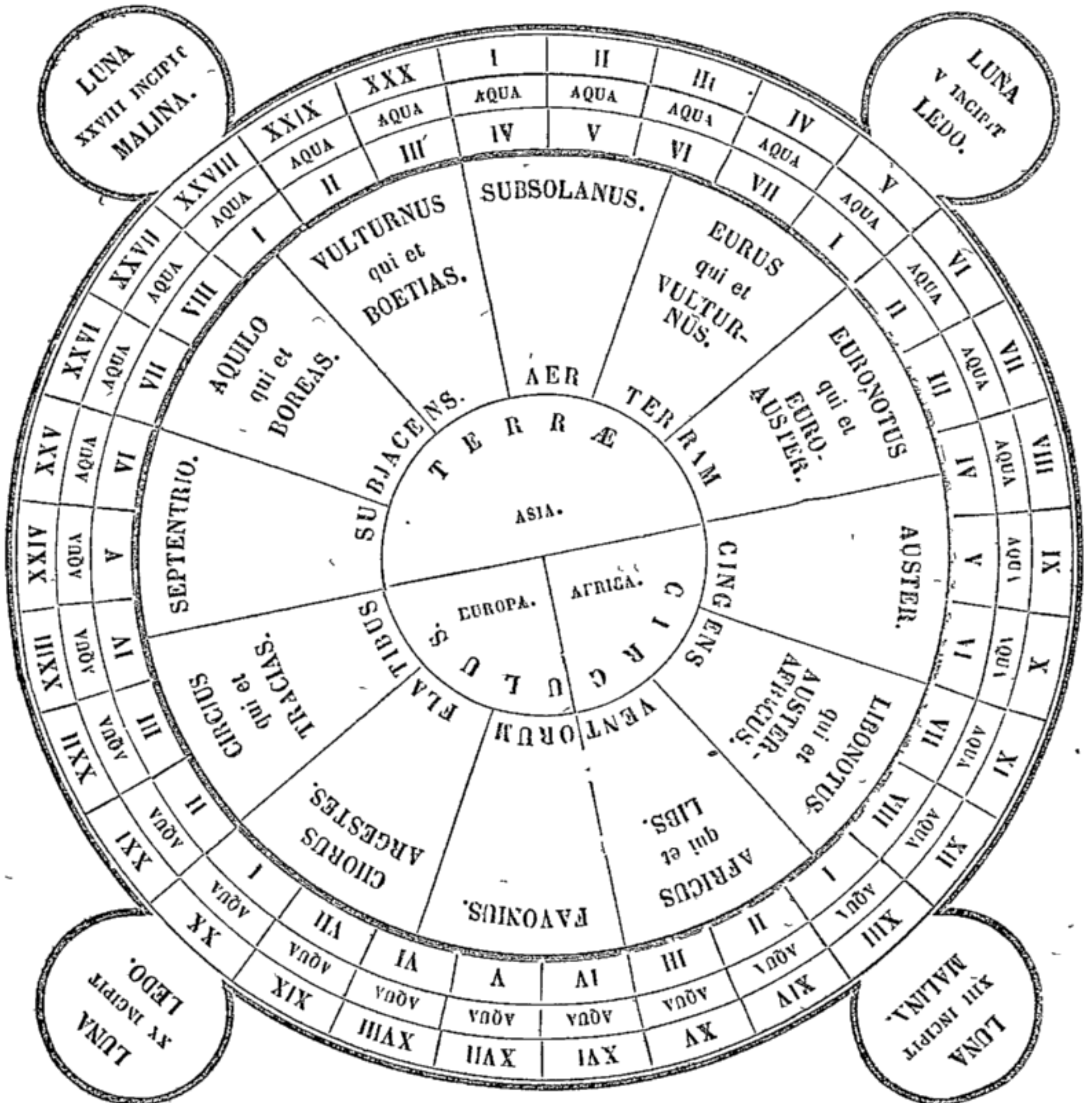
- ¹ A, B, occurrit.
- ² XXI sive XXVIII, B.
- ³ B, quindecim.
- ⁴ A quoque pro autem.
- ⁵ A, aquilonaria... austros.
- ⁶ A, B, C, occursu.

GLOSSÆ ES SCHOLIA.

terior sane rota ætates lunæ habet, a prima usque ad tricesimam. Subter hanc, quæ est linea circularis angustior, continens aquam, significat Oceanum, qui totum orbem circuit. At infra hanc ducta linea numerum continet dierum, quibus accedunt vel re-

cedunt præfati æstus. Unde semper contra primum numerum est foris signatum quota luna incipiat quisque eorundem accessuum ad mælinæ vel lædonæ exortum.

(De concordia maris et lunæ.)

CAPUT XL.

INC. AUCT. GLOSSÆ. Quod mare fluviorum accursu non augetur, dicunt naturaliter salsis vadis fluentum

dulce consumi Utrum ventorum spiritu aquæ erigantur, an lunari cursu increcant, an sole trahente decrescant, hoc Deo soli cognitum est, cujus et opus

cunt naturaliter salsis vadis fluentum dulce consumi, A vel ventis aut vapore solis abripi, ut in lacis lacunis- que probamus in brevi momento desiccatis, vel etiam occulto meatu in suos refluere fontes, et solito per suos amnes gressu recurrere; marinis autem aquis dulces superfundi, utpote leviores; ipsas vero ut gravioris naturæ, magis sustinere superfusas.

CAPUT XLI.

Cur sit amarum.

Mare idcirco dicunt salsum permanere, tot flumi- nibus ac pluviis irrigatum, quod exhausto a sole dulci tenuique liquore, quem facillime trahit vis ignea, omnis asperior crassiorque linquatur. Ideoque summam æquorum¹ aquam dulciorem esse² profunda. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse, sicut B solis in mari.

CAPUT XLII.

De mari Rubro.

Mare Rubrum nomen a roseo colore trahit, quem

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, aquarum; C, æquoream.

² A, profundp.

³ A, fluvio quo.

⁴ A, septem ostia ejus, quibus.

⁵ A, interjectis.

GLOSSÆ ET SCHOLÆ,

mundus, solique omnis mundi ratio nota est. Oceani autem magnitudo incomparabilis, et intransmeabilis, latitudo prohibetur. Mundi philosophi aiunt, quod post Oceanum terra nulla sit, sed solo denso aere nubili contineatur mare, sicut et terra subterius. Salomon autem dicit: *Ad locum autem unde exeunt flumina revertuntur.* Unde intelligitur, mare non cre- scere, quod etiam per quosdam occultos meatus aquæ revolutæ in fontes suos refluant, et solito cursu super suos amnes recurrant. Mare propterea factum est, ut omnium cursus fluminum recipiat. Cujus cum sit altitudo diversa, indiscreta est tamen dorsi ejus æqualitas. Unde et æquor appellatum creditur, quod superficies ejus æqualitas sit. Physici autem dicunt mare altius esse terris.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Salsis vadis fluentum dulce consumi.* Scilicet præ calore, quod idem et cineres efficiunt.

Vapore solis absumi. In hac sententia est Aristoteles libro II Meteorologiæ.

Lacis lacunisque. Id est lacubus, utroque enim modo dicitur. Est hoc videre in paludibus quæ, hi- berno imbre stagnantes, æstate a sole desiccantur.

Vel etiam occulto meatu in suos refluere fontes. Quemadmodum scriptum est in Ecclesiaste: *Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat.* Ad D *locum enim unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.*

CAPUT XLI.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Sed in dulcibus aquis lunæ olimentum esse, sicut solis in mari.* Ex eorum opinione loquitur qui sidera et stellas ignes arbitrantur, ac ali humoribus e terris ac maribus in sublime raptis: quod existimant plerique ex Homeri fabula originem duxisse: in Iliade enim recenset Jovem cum reliquis diis ad Æthiopas profectum epularum gratia. Phy- sice intelligitur e loco nox, qua sidera et sol potis- simum in Oceanum cadere videntur. Super hac opi- nione vide apud Strabonem libro primo.

CAPUT XLII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Mare Rubrum a roseo colore*

tamen non naturaliter habet, sed vicinis littoribus, quæ sanguineo colore rubent, inficitur. Ideoque inde minium, et alii colores picturarum, rubræque gem- mæ leguntur. Scinditur autem in duos sinus, quorum Persicus Aquilonem, Arabicus petit Occidentem, qui CXY passibus distat ab Ægyptio mari.

CAPUT XLIII.

De Nilo.

Nilo³ flumine, quod inter ortum solis et Austrum enascitur, pro pluviis utitur Ægyptus, propter solis calorem imbres et nubila respuens. Mense enim Maio, dum⁴ ostia ejus, in quibus in mare influit, Zephyro flante, undis⁵ ejectis arenarum cumulo præstruuntur, paulatim intumescens, ac retro pro- pulsus, plana irrigat Ægypti; vento autem cessante, ruptisque arenarum cumulis, suo redditur alveo.

CAPUT XLIV.

Aquis terram necti.

Aqua Creator orbem medio ambitu præcinxit,

nomen accepit, quem tamen non naturaliter habet. Rubrum mare, hoc est sinum Arabicum, Græci vo- cant Ἐρυθρὰν θάλασσαν: seu quod Erythras rex in his locis imperaverit, seu quod aquas habeat rubras, ru- brum enim Græci vocant ἐρυθρόν; scriptorum alii de ratione nominis ambigunt, ut Pomponius Mela lib. III, alii a rege nomen inditum videri volunt: in qua sententia est Herodotus in Melpomene. Cum Pomponio quoque sentit Plinius. Vulgatior fama est (quam confirmant perigrini, qui ad ea usque loca per terram sanctam penetrarunt) colorem quidem videri rubrum: verum hunc esse ex arenæ et fundi rabedine, quæ per undas alioqui claras mini- meque infectas pelluceat. Vide multa de hoc mari apud Strabonem lib. XVI. Magnorum animalium ac belluarum magis quam alterius ferax: cuius rei ab Aristotele redditur ratio et in Problematis, et in li- bello de Longitudine et Brevitate vitæ. Mare hoc in sacris Litteris Israelitarum reditu ex Ægypto in Ju- dæam nominatissimum est.

CAPUT XLIII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. *Nilo flumine.* Hic fluviorum omnium quos terra habet notos est maximus. Aristoteles eum ex Argenteo monte (quem Ptolomæus lib. IV de Cosmographicis rebus montem Lunæ ap- pellat) primo τῶν Μετεωρῶν, de fluviorum origine, nasci scribit, qui ultra Æthiopiam est, versus Pras- sum promontorium: fluvius juxta eximius, ac naturæ maxime admirabilis. Servius scribit, hunc ante dictum fuisse Melonem, deinde Nilum quasi νέαν ἐπίδα. Ori- ginem ejus, quia nihil certi habuere veteres, in- certam fecerunt. Unde est illud Lucani in decimo Pharsaliæ:

Arcaum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre.

CAPUT XLIV.

VETUS COMMENTARIUS. Refusio Oceani per orbem quartæ partis totius terræ.

Zona terræ perusta, quam undique sursum æ- deorsum circumfluit Oceanus: qui a suis duabus ex- tremitatibus, oriente scilicet et occidente, in septen-

quæ ex omni parte in centrum terræ vergeret, et in interiora nitens decidere non posset, ut, cum terra arida et sicca constare per se ac sine humore nequiret, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra, mutuo amplexu jungerentur, hæc sinus pandente, illa vero permeante totam intra, extra, supra, infra, venis ut vinculis discurrentibus, atque etiam in summis jugis erumpente.

CAPUT XLV.

Terræ positio.

Terra fundata est super stabilitatem suam, abyssus sicut pallium amictus ejus. Sicut enim ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiri-

¹ A, C, ac.

trionem et austrum refauditur: qua refusione reumata, id est, ebullitiones maris fieri videntur.

Omnia terra quæ colitur a nobis, parva quædam est insula: quia et singule de quatuor habitationibus, parvæ quædam efficiuntur insulæ, Oceano bis eas ut vides ambiente, ex quo omnia maria orta pro-

tus nisi in spiritu, sic et terræ cohærentibus cunctis nisi in se locus non est, natura cohibente, et quo cadat negante. Quæ in centro vel cardine mundi sita, humillimum in creaturis, ac medium, tanquam gravissima, locum tenet, cum aqua, aer, et ignis ut levitate naturæ, ita et situ se ad altiora præveniant.

CAPUT XLVI.

Terram globo similem.

Orbem terræ dicimus, non quod absoluti orbis sit forma, in tanta montium camporumque disparilitate, sed cujus amplexus, si cuncta linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat. Inde enim fit ut septentrionalis plagæ sidera nobis semper ap-

VARIANTE LECIONES.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Adjacentibus regionibus sumunt sibi nomina. Nam si attendas superficiem nostræ insulæ, alteram e contra deorsum potes intelligere: et rursus trans zonam Torridam, debes intelligere superiorem et inferiorem insulam habitabilem.

CAPUT XLV.

INC. AUCT. GLOSSÆ.—*Terra fundata est super stabilitatem suam: abyssus sicut pallium amictus ejus.* Qualiter terra super aerem fundata libratis creditur stare ponderibus, sic dicit beatus Ambrosius: De terræ autem qualitate sive positione sufficiat secundum Scripturam Job: *Sciendum quia suspendit terram in nihilo* Philosophi quoque similiter opinantur aere denso terram sustentari, et esse in modum spongiæ, atque in medio aeris mole sua immobilem pendere, sicque ut æquali motu hinc atque inde vel uti alarum suffulta remigiis, ex omni parte librata propendeat, quia scribitur: *Qui fundavit terram super aquas; vel quomodo aer mollis et tenuis molem*

possit sustentare terrenam, aut super aquas stat tam immane pondus; quomodo non dimergitur, aut quomodo æquitatis libram teneat, ne in alteram partem propensa incumbat: hoc nulli hominum mortalium scire fas est, nec nobis discutere atque perscrutari licet cuiquam tantam divinæ artis excellentiam; dum constat eam lege majestatis Dei ac super aquas, ac super nubes stabilem permanere. *Quis enim, inquit Salomon, sufficiat enarrare opera illius, aut quis investigavit magna ejus? Ego quod mortalium naturæ secretum est, divinæ potestati relinquendum est.*

Vetus commentarius, qui sequitur, ostendit aquæ superficiem esse sphæricam, atque terram ipsam esse globum.

pareant, meridianæ nunquam; rursusque hæc illis non ¹ cernantur, obstante globo terrarum. Septentriones non cernit Troglodytice, et confinis Ægyptus, nec Canopum Italia: quamvis ejusdem orbis pene dimidio major pars ab oriente ad occasum, quam a meridie ad septentrionem habitetur: hinc calore, illinc rigore prohibente accessum.

CAPUT XLVII.

De Circulis terræ.

Octo circulis terra, pro dierum varietate, distinguitur. Primus ab Indiæ parte Australi, per Rubri maris ² accolas, et Africæ maritima ad columnas Herculis pervenit. Quo æquinoctii die medio gnomon ³ VIII pedum, umbram IV pedes longam reddit. Dies vero longissimus XIV horas æquinoctiales habet. Secundus ab occasu Indiæ per Medos vadit et ⁴ Persas, Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretam, Lyli bæum, et septentrionalia Africæ contingens. Umbili-

cus æquinoctio XXXV pedum, umbram ⁵ XXIII pedes longam facit. Dies autem maxima XIV horarum est accedente his quinta parte unius horæ. Tertius oritur ab Indis Imæ proximis, ⁶ tendit per Caspias portas, Taurum, Pamphiliam, Rhodum, Cycladas, Syracusas, Catinam, Gades: ⁷ gnomonis cunctæ umbram XXXVIII unciarum faciunt. Longissimus dies horarum XIV atque dimidiæ, cum tricesima unius ⁸ horæ. Quartus ab altero latere Imai per Ephesum, mare Cycladum, septentrionalia Sicilia, Narbonensis Gallie exortiva, Africæ maritima tendit ad occasum. Gnomoni XXI pedum respondent umbræ XVI pedum. Longissimus dies habes horas XIV et tertias duas unius horæ. Quinto circulo continentur ab iatrouitu Caspii maris Bactrii, Armenia, Macedonia, Tarentum, Tuscum mare, Baleares, Hispania, Media. ⁹ Gnomonis septem pedes, umbris VI ¹⁰ pedum. Maximus dies horarum XV. Sextus amplectitur Caspias gentes, Caucasum, Samothraciam, Illyricos, Campaniam, Etruriam, Massilian. Hispania-

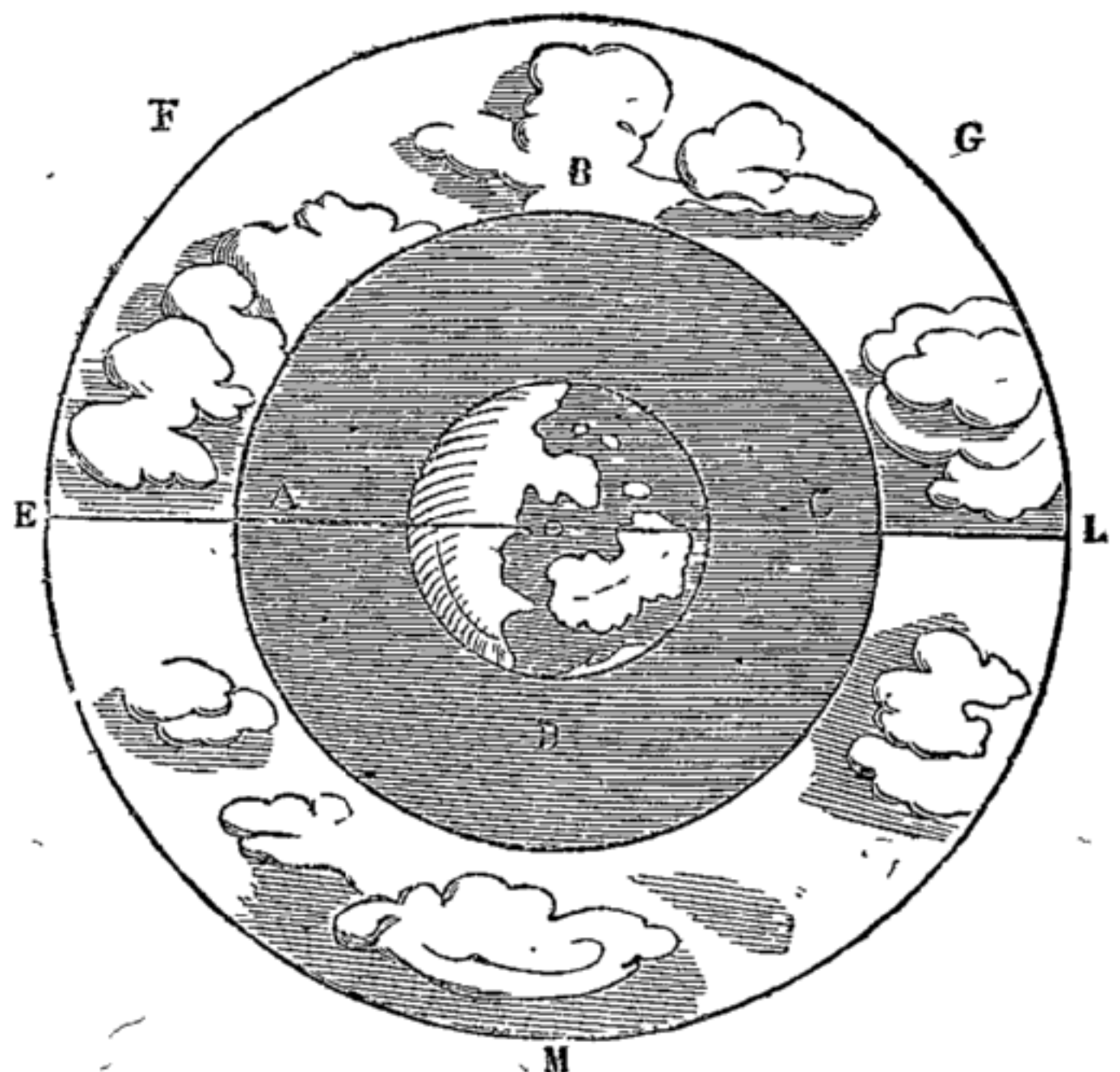
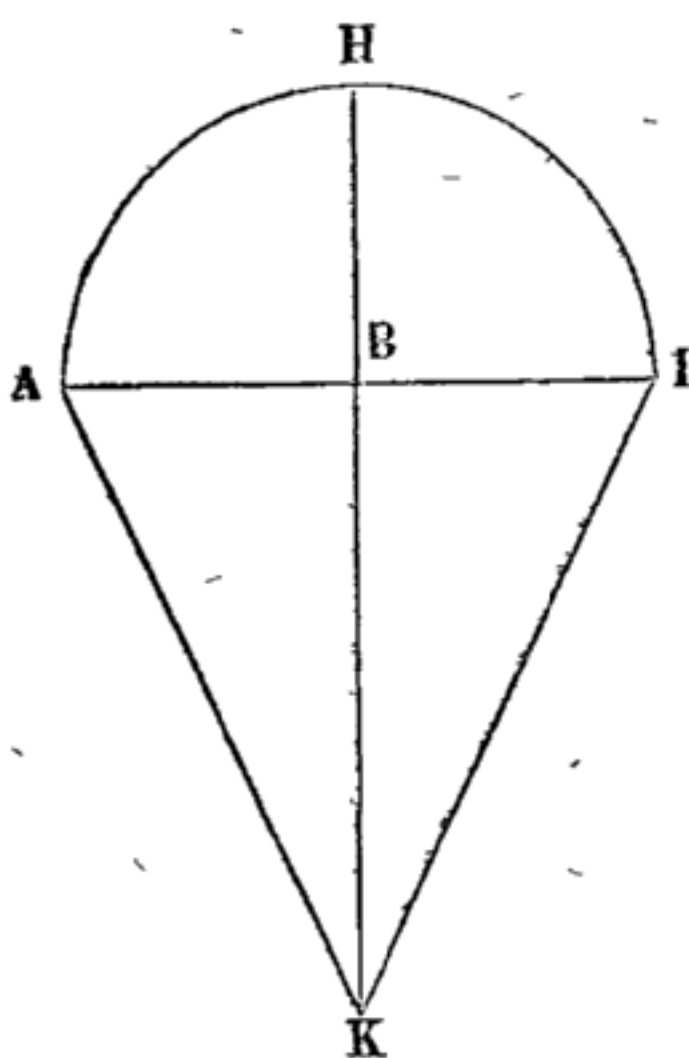
VARIANTES LECTIONES.

- ¹ A, cernuntur.   ² A, B, incolas.   ³ A, B, C, VII.   ⁴ A, per Persas.   ⁵ A, XXVI.
⁶ A, et tendit.   ⁷ A, gnomoni.   ⁸ A, horæ parte.   ⁹ A, Gnomoni septem respondent pedes.
¹⁰ A et B om. pedum.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

VETUS-COMMENTARIUS. — Maris et totius aquæ, cum est in tranquillitate stabilis, forma apparet globosa: quare si ponamus aquæ superficiem planam et in directa linea positam, ut est ABΓ, et a puncto terræ, id est, K, ducatur linea KB; conjungatur autem lineæ KA, et KΓ, quæ singulæ tanto sunt majores media, id est, KB, quantum est AB, ad H: igitur tranquillæ aquæ per AHΓ ubique curvatur.

Sphæræ terræ adscripta sunt ABCD: circa hanc sit aeris orbis, cui adscripta sunt EFGLM; et utrumque orbem, id est, terræ et aeris dividat linea ducta ab E usque ad L: erit superior ista, quia possidemus et illa sub pedibus. Nisi ergo caderet omne pondus in terram, parvam nimis imbrium partem terra susciperet ab A usque C. Latera vero aeris humorem suum in cælum ducerent, restat ut ex omni parte aeris humor influat terris.

niam, Terraconensem mediam, et inde per Lusitania-
niam. Gnomoni pedes IX umbræ VIII. Longissimus
dies horarum XV addita nona parte unius horæ.

A Septimus ab altera Caspii maris ora incipit, vadit-
que per Thraciæ aversa, Venetiam, Cremonam, Ra-
vennam, transalpinam Galliam, Pyrenæum, Celtibe-

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

JOAN. NOV. SCHOLIA.—Septentriones non cernit
confinis Troglodytice, nec confinis Ægyptus. Tro-
glodytæ Græce dicuntur, quod pro domibus antra
habitent, sic exigente caloris vehementia. Horum alii
sunt in Asia, alii de quibus hoc loco mentio fit, in
Africa interiore ultra Ægyptum, in torrida zona,
et ultra æquinoctialem circulum. Vide descriptionem
Ptolemæi.

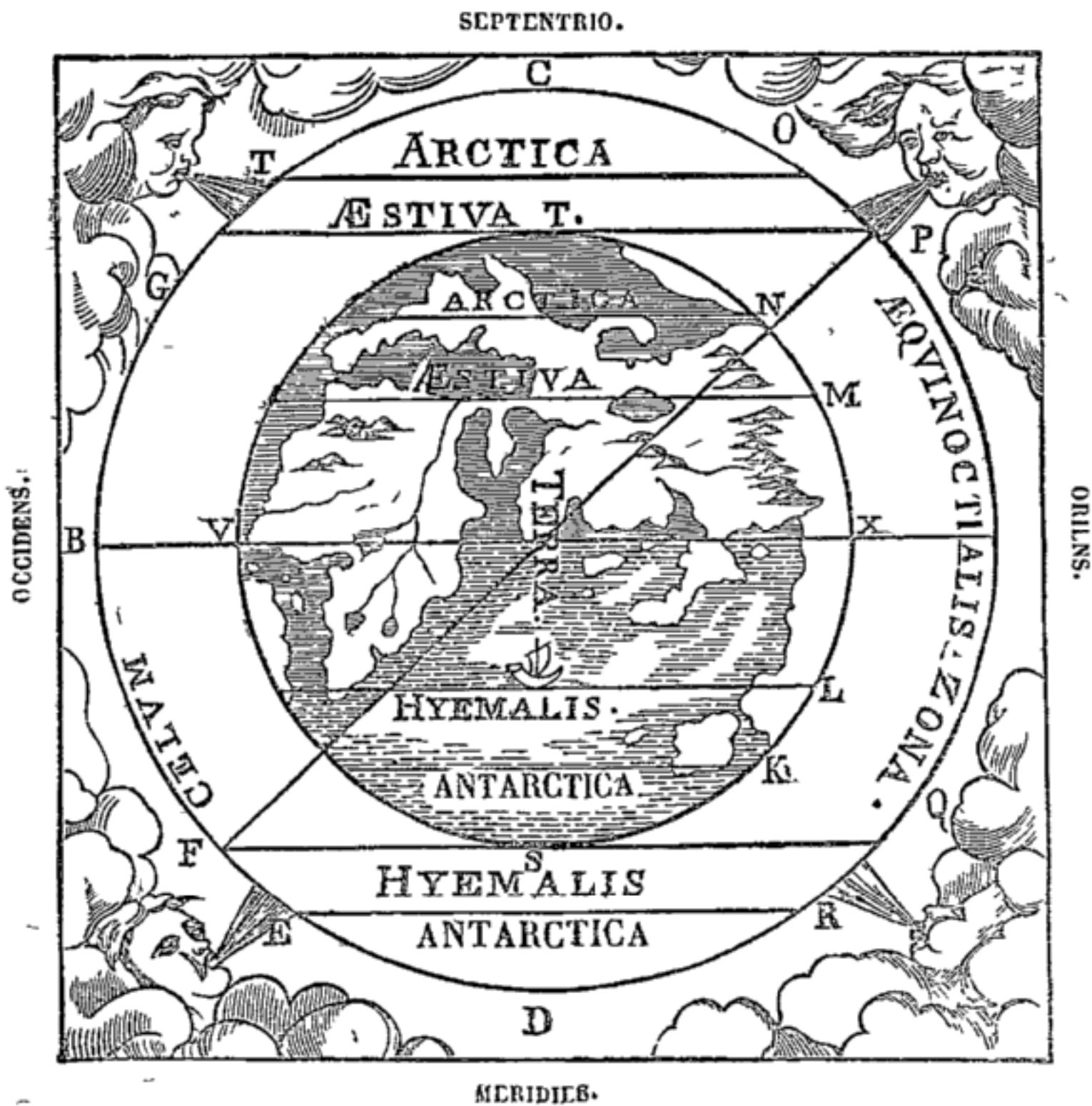
Nec Canopum Italia. Canopus Menelai nauclerus
fuit, qui dum in Ægyptum navigarent Græci ad repe-
tendam Helenam, submersus est in Nili ostio, quod
hinc Canopicum vocatur. Hic relatus est inter sidera
ac constitutus est in navi Argo, sed hanc partem re-
giones septentrionales non vident. Idem de hac stella
est apud Aristotelem et Plinium. Sed sunt et alia ar-
gumenta quibus efficitur terram esse globum: lunæ
videlicet eclipsis, quæ fit per menoeides figuras et
ἀμφοτέρως, unde constat umbram ejus esse pyra-
midem, que ex nulla alia materia provenit, nisi
globata, id quod vetus commentarius hoc sche-

mate proposuit. Unde sit nox.

Hanc figuram in commentario sequebatur ea quam
hic quoque statim adjecimus, in qua demonstratur
terram eisdem circulis distingui quibus cælum; sum-
ptum autem est ex Macrobii commentario super Sci-
pionis Somnium.

Quomodo quinque zonæ cæli superjacent quinque zonis terræ.

VETUS COMMENTARIUS.—Orbis terræ est, cui hic ad
scriptæ sunt litteræ A B C D. Quomodo vero ducantur
linæ inter litteras quæ in circuitu prædictarum sunt
vides. Nam spatia duo adversa sibi, id est, a C in I,
septentrionum, et a D in F, australium intelliguntur
pruina obruisse perpetua. Siquidem id ostendunt linea
ab I in G, et ab F in E. Inter hos extremos cingulos et
medium sunt duæ mortalibus concessæ, ab I scilicet in
N, et ab F in L. Ab his quoque ducuntur linæ, osten-
dentes zonas ab N in M, et ab L in K. Nam inter I et
N æstiva, inter L et F hiemalis constat, quæ utraque
altrinsecus frigoris et calor temperie gaudent, quo-

niam ab N in L semper sole rubet. Interiore quoque
rota, quæ hanc præcedit quinque zonis terræ, super-
jacent quinque zonæ cæli, quæ omnes distinguuntur
litteris, sicut hic prædictus terræ orbis. Est enim
cæli sphaera A B C D, et intra se claudit sphaeram
terræ S X T V. His depictis, constat singulas partes
terræ a singulis cæli partibus super verticem suum
positis qualitatem mutuari.
JOAN. NOV. SCHOL. Post hoc caput invenimus scri-
ptum quoddam expositionis loco additum, fragmen-
tum videlicet ex libro η Ptolemæi περί μεγάλης πραγ-
ματείας; nos operæ pretium arbitrati sumus, si totum

riam. Gnomoni XXXV¹ pedes umbræ XXXVI. A Sarmatas, Dacos, partemque Germaniæ Gallias ingreditur. Longissimus dies horarum XVI est. His circulis antiqui duos præponunt, unum per insulam

VARIANTES LECTIONES.

A, B, om. pedes et habent umbram.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Illud commentarium ascriberemus huic capiti: universam enim hanc distributionem absolute continet de climatis ac parallelis, qua recte intellecta studiosi cum fructu in cosmographia Pliniana præsetium versabuntur.

Expositio proprietatum per singulos parallelos (Ex cap. 6 lib. II Ptolemæi, de magna operatione, quod almagestum inscribitur.)

Eodem modo in cæteris quoque parallelis universales propositasque proprietates sumentes, quarta parte unius æquinoctialis horæ declinationem excessibus adauctis, sufficienter fecerimus, si posuerimus universalem earum expositionem, antequam ad particularia descendamus.

Initium igitur a parallelo qui sub ipso æquinoctiali est capiamus. Is dissepertat proxime a totius quartæ nostri orbis parte illam quæ ad meridiem est, solusque dies et noctes universas æquales inter se habet. Ibi enim solummodo omnes qui in sphaera sunt paralleli ad æquinoctialem circulum in duo æqualia dividuntur, ita ut partes quæ super terram sunt et inter se similes et æquales subterraneis partibus singulæ singulis sint, quod in nulla prorsus declinatione accidit, solus tamen æquinoctialis rursus ubique æqualiter ab horizonte divisus, dies qui per ipsum sunt æquales ad sensum noctibus facit. De maximis enim ipse quoque circulus est, reliqui vero cum inæqualiter et secundum nostri orbis declinationem dividantur; australiores quidem ipso partes, quæ super terram sunt minores subterraneis, et dies noctibus breviores faciunt: borealiores autem e contra, majores super terram partes, longiores dies. Hujus paralleli umbræ quoque duplices sunt: sol enim bis super verticem habitantium sub eo sit secundum æquinoctialis obliquique circuli partes. Quare tunc solum in meridie gnomones nullam umbram reddere possunt. Cum vero sol per borealem semicirculum feratur, tunc ad meridiem; cum autem per australem, tunc ad septentrionem umbræ a gnomonibus redduntur. In his regionibus qualium partium gnomon est 60, talium utraque tam æstivalis quam hiemalis umbra 26 50 proxime est. Dicemus autem universaliter, nisi de illis umbris quæ in meridiibus fiunt. Non enim accipere possumus veritatem meridiei, neque in punctis æquinoctialibus neque solstitialibus. Sed tamen quando non acceperimus umbram in his temporibus apud horam meridiei, erit proximum veritati neque causaliter aliquis error sensibilis: supra verticem vero eorum qui sub æquinoctiali habitant, illæ stellæ perveniunt quæ in ipso æquinoctiali volvuntur, et omnes tam oriri quam occidere videntur. Nam sphaeræ poli cum in ipso sint horizonte, nullum circulum æquatori parallelum aut semper apparentem, aut nunquam apparentem faciunt orbem meridiei secantem. Habitationes autem posse sub æquinoctiali esse quasi in regione nimium temperata, multi contendunt^a. Nam solem nec in punctis super verticem immorari, quoniam recensus secundum latitudinem velociter ab æquinoctialibus punctis deficit; unde temperatam reddi æstatem, nec in solstitiis multum a vertice distant, quare levissimas hiemes fieri. Quæ vero istæ sint habitationes,

verisimiliter dicere non possumus. Nam ad hunc usque diem nostri orbis homines minime illo penetrarunt. Quare conjecturam magis quam veram historiam ea quæ de ipsis narrantur quispiam existimabit. Sed de proprietatibus quidem paralleli qui sub æquinoctiali est, hæc breviter dicta sint. De reliquis vero a quibus et habitationes nonnulli æstimant comprehendere, illa re in singulis repetantur, addemus quod super verticem in singulis illæ stellæ fiunt, quæ arcu æquali ejus circuli qui per polos æquinoctialis est, ab ipso distant, æquali inquam arcui, quo suppositus quoque parallelus similiter distat, et quod semper ille apparet circulus qui polo æquinoctialis boreali polo et elevatione poli spatio describitur, à quo quæ intercipiuntur stellæ omnes semper apparent: contra vero nunquam ille apparet circulus qui polo australi et eodem describitur spatio, a quo quæ intercipiuntur stellæ nunquam apparent.

Secundus est parallelus, in quo maximus dies horarum est æquinoctialium 12 15. Hic ab æquinoctiali gradibus 4, M. 15 distat, et describitur per insulam Taprobanem: hic etiam umbræ duplicis est Sol enim bis super verticem illorum sit. Qui sub eo habitant, et gnomones in meridiibus umbra tunc privat, quando ab æstivali solstitio in utraque parte G. 79 M. 30 distat: ita dum per hos 159 gradus fertur ad australia, dum vero per reliquos 201 ad borealia gnomonum umbræ protenduntur. Hic qualium gnomon est 60, talium est æquinoctialis umbra 425. Æstivalis 21 20, brumalis 32.

Tertius parallelus est, ubi maximus dies æquinoctialium est horarum 12, M. 30. Hic G. 8, M. 25. Ab æquatore distat et describitur per sinum Avalicum; umbræ duplicis hic quoque est, sol enim bis super verticem illorum sit qui sub eo habitant, et gnomonica etiam in meridiibus umbra tunc privat: quando ab æstivali solstitio in utraque parte 69 partibus distat. Ita dum per hos 138 gradus fertur, ad meridiem gnomonum umbræ protenduntur; dum vero per reliquos 222, ad septentrionem. Hic qualium gnomon est 60, talium æquinoctialis quidem umbra est 8 50, æstivalis vero 16 50, brumalis autem 37 54.

Quartus parallelus, in quo maximus dies est horarum æquinoctialium 12 45. Hic distat ab æquinoctiali gradibus 12 30, et describitur per sinum Aduliticum: hic quoque duplicis umbræ est; bis enim sol super verticem sit, et gnomonas in meridiibus umbra tunc privat, quando ab æquinoctiali solstitio in utraque parte 57 50 gradibus distat. Ita dum per hos 115 40 gradus fertur, ad meridiem umbræ gnomonum protrahuntur; dum vero per reliquos 244 20, ad septentrionem. Hic qualium gnomon est 60, talium æquinoctialis umbra 13 20. Æstivalis 12, brumalis 44 10.

Quintus parallelus, sub quo maximus dies est horarum æquinoctialium 13. Hic ab æquinoctiali G. 16, M. 27, distat, et describitur per Meroem insulam. Hic quoque umbræ duplicis est, et sol bis super verticem sit, gnomonasque umbra in meridiibus tunc privat, quando in utraque parte ab æstivali solstitio 45 gradibus distat, ita dum per hos 90 gradus fertur, gnomonum umbræ ad meridiem tendunt.

^a Sub æquatore est habitatio secundum plerosque nostri temporis i. 22.

Meroen, et Ptolemaidam Rubri maris urbem, ubi **A** amplior : alterum per Syenem Ægypti, qui est longissimus dies horarum XII est, dimidia hora rarum XIII. Duosque subjiciunt, primum per Hyper

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

dum vero per reliquos 270, ad septentrionem hic qualium gnomon est 60, talium est æquinoctialis umbra 17 45, æstivalis 7 45, brumalis 51.

Sextus est parallelus, sub quo maximus dies 15 15 horarum æquinoctialium. Hic ab æquinoctiali 20 14 gradibus distat, et describitur per Napata : et est etiam iste duplicis umbræ; sol enim bis super vertices fit, et gnomonas in meridiibus umbra tunc privat, quando ab æstivali solstitio ex utraque parte 31 gradibus distat; ita dum per hos 62 gradus fertur, gnomonum umbræ ad meridiem protrahuntur : dum vero per reliquos 298, ad septentrionem. Hic qualium gnomon est 60, talium æquinoctialis umbra 22 10, **B** æstivalis 5 45, brumalis 58 10.

Septimus est parallelus, ubi maximus dies est horarum æquinoctialium 13 30. Hic ab æquinoctiali 23 51 gradibus distat, et describitur per Syenem. Hic parallelus primus eorum est qui simplicis umbræ nominantur, nunquam enim sub ipso gnomonum in meridiibus umbræ ad australia protenduntur, sed in ipso æstivali duntaxat solstitio super verticem habitantium sub eo sol fit, et gnomones tunc ab æstive umbra esse cernuntur. Tantum enim ab æquinoctiali distat, quantum æstivale tropicum punctum, reliquo vero tempore universo ad septentrionem umbram mittunt. Hic qualium gnomon est 60, talium est æquinoctialis umbra 26 50, brumalis 65 50, æstivali vero umbra gnomones carent. Omnes quoque istos borealiores paralleli usque ad eum qui nostrum orbem dissepant, habitabilesque regiones terminat, simplicis umbræ sunt. Sub ipsis enim meridiibus sine umbra penitus gnomones cernuntur : nec ad meridiem eas, sed septentrionem semper mittunt, nunquam tamen sol super vertices in istis fit.

Octavus est parallelus, sub quo maximus dies est 15 45 horarum æquinoctialium. Hic ab æquinoctiali 6 27, M. 40, distat, et scribitur per Ptolemaidem, quæ in Thebaide est, quæque Mercur. appellatur. Hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra 5 50, æquinoctialis 5 50, brumalis 70 10.

Nonus est parallelus, ubi maximus dies est 14 horarum æquinoctialium. Hic ab æquinoctiali 30 22 gradibus distat, et scribitur per interiorem Ægypti regionem : hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra 6 50, æquinoctialis 55 12, brumalis 85 15.

Decimus est parallelus in quo maximus dies est 14 15 horarum æquinoctialium. Hic ab æquinoctiali 33 18 gradibus distat, et scribitur per medium Phœnicen. Hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis **D** umbra 10, æquinoctialis 59 30, brumalis 93 5.

Undecimus est parallelus sub quo maximus dies est 14 30 horarum æquinoctialium. Hic 36 ab æquinoctiali gradibus distat, et scribitur per Rhodum; hic qualium gnomon est 60, talium est æstivalis umbra 12 55, æquinoctialis 43 50, brumalis 103 20.

Dodecimus est parallelus in quo 14 45 maximus dies horarum æquinoctialium est. Hic ab æquinoctiali 38 35 gradibus distat, et scribitur per Smyrnam; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra 15 20, æquinoctialis 47 50, brumalis 114 55.

Tertius decimus est parallelus in quo maximus dies est horarum 15 æquinoctialium. Hic ab æquinoctiali 40 56 gradibus distat, et scribitur per Hellespontum; hic qualium gnomon est 68, talium æstivalis umbra est 18 50, æquinoctialis 52 10, brumalis 127 50.

Quartus decimus est parallelus, ubi maximus dies

15 15 æquinoctialium horarum. Hic distat ab æquinoctiali gradibus 45 5, et scribitur per Massiliam; hic qualium gnomon est 60, talium est æstiva umbra 20 50, æquinoctialis 55 5, brumalis 140 15.

Quintus decimus est parallelus, ubi maximus dies 15 50 æquinoctialium horarum, distatque ab æquinoctiali gradibus 45 1 et describitur per medium Pontum; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra est 25 15, æquinoctialis vero eorundem 60; brumalis 155 15.

Sextus decimus est parallelus sub quo maximus dies 15 45 horarum æquinoctialium est. Hic ab æquinoctiali 46 51 gradibus distat, et scribitur per Danubii amnis fontes; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra est 25 30, æquinoctialis 65 55, brumalis 171 33.

Decimus septimus parallelus, ubicunque maximus dies 16 horarum æquinoctialium est. Hic ab æquinoctiali 48 23 gradibus distat, et scribitur per ostia Borysthenis; hic qualium gnomon est 60, talium est æstivalis umbra 27 30, æquinoctialis 67, 50, brumalis 188 55.

Decimus octavus est, ubicunque maximus dies 16 15 horarum æquinoctialium est. Hic ab æquinoctiali 50 gradibus distat, et scribitur per mediam Meotida paludem; hic qualium gnomon est 60, talium est æstivalis umbra 29 55, æquinoctialis 71 20, brumalis 208 20.

Decimus nonus parallelus est, in quo maximus dies 16 horarum, M. 30 æquinoctialium est. Hic ab æquinoctiali 51 35 gradibus distat, et scribitur per australissima Britanniae; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra 31 25, æquinoctialis 75 25, brumalis 229 20.

Vigesimus est parallelus, sub quo 16 45 horarum æquinoctialium maximus dies est. Hic ab æquinoctiali 52 50 gradibus distat, et scribitur per Rheni fluvii ostia; hic qualium gnomon est 60, talium æstiva umbra 33 20, æquinoctialis 69 5, brumalis 253 10.

Vigesimus primus est parallelus, ubi maximus dies 17 horarum æquinoctialium est. Iste ab æquinoctiali 54 1 gradibus distat, et scribitur per Tanai'os fluvii ostia, hic qualium gnomon est 60, talium est æstivalis umbra 34 55, æquinoctialis 82 35, brumalis 278 45.

Vigesimus secundus parallelus est, in quo maximus dies 17 15 horarum æquinoctialium est. Iste 55 gradibus distat ab æquinoctiali, et scribitur per Brigantium Magnæ Britanniae; hic qualium gnomon est 50, talium est æstivalis umbra 35 15, æquinoctialis 85 20, brumalis 304 30.

Vigesimus tertius est parallelus, ubi maximus dies 17 30, horarum æquinoctialium est. Iste ab æquinoctiali 55 gradibus distat, et scribitur per mediam Britanniam Magnam; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra est 37 20, æquinoctialis 88 58, brumalis 335 15.

Vigesimus quartus parallelus est sub quo maximus dies 17 45 horarum æquinoctialium est. Iste ab æquinoctiali 57 gradibus distat, et scribitur per caturatorium Britanniae; hic qualium gnomon est 60, talium æstivalis umbra 39 20, æquinoctialis 92 25, brumalis 372 40.

Vigesimus quintus parallelus est, ubi maximus dies 18 æquinoctialium horarum est. Iste ab æquinoctiali 58 gradibus distat, scribitur per parvam Britanniae australia; hic qualium gnomon est 60, talium est æstivalis umbra 40 44, æquinoctialis 93, brumalis 419 5.

boreos et Britanniam, ¹ ubi est dies longissimus A horarum XVII: alterum ² per Scythicum, a Riphæis jugis in Thulen in quo dies continuantur noctesque per vices.

CAPUT XLVIII

Gnomonica de iisdem.

Umbilici, quem gnomonem appellant, umbra in Ægypto meridiano tempore, æquinoctii die pau'o

VARIANTES LECTIONES.

¹ Hæc ubi e. d. longissimus om. A, B, C. A, B, C, omittunt per.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Vigesimus sextus parallelus est, ubi maximus dies horarum est æquinoctialium horarum 18, M. 30. Iste ab æquinoctiali 59 30 gradibus distat, et scribitur per mediam Britanniam Parvam. Non sumus hic usi incremento quartæ partis horæ unius, tum quoniam crebriores hic paralleli fiant, tum quoniam elevationum differentia ne integri quidem unius gradus colligatur; et ad hæc quia non similiter nobis in borealioribus scrutanda sunt omnia, propterea et proportionum umbrarum ad gnomones, superfluum putavimus in separatim reconditisque locis apponere.

Ubi ergo dies maximus 19 horarum æquinoctialium est, ille parallelus 61 ab æquinoctiali gradibus distat, et scribitur per borealia Parvæ Britanniae.

Ubi autem maximus dies 19 30 æquinoctialium horarum est, ille parallelus 62 gradibus ab æquinoctiali distat, et scribitur per insulas quas Ebudas nominant.

Ubi autem maximus dies 20 horarum æquinoctialium est, ille parallelus 63 gradibus distat ab æquinoctiali, et scribitur per Thylen insulam.

Ubi vero maximus dies horarum 21 æquinoctialium est, ille parallelus 64 gradibus distat ab æquinoctiali, et scribitur per Scythicas gentes ignotas.

Ubi maximus dies horarum est æquinoctialium 22, ille parallelus 65 30 gradibus distat ab æquinoctiali.

Ubi maximus dies horarum est æquinoctialium 23, ille parallelus ab æquinoctiali 66 gradibus distat.

Ubi autem maximus dies 24 horarum æquinoctialium est, ille parallelus distat ab æquinoctiali gradibus 68 40. Hic p. imuseorum est qui periseii, hoc est Latine circumumbratiles appellantur: in æstivaltaren solstitio duntaxat sole non occidente, ad omnes horizontis partes gnomonis umbræ vertuntur; hic æstivaltropicus parallelus semper, brumalis vero nunquam apparet, ambo enim permutatim horizontem tangunt. Obliquus autem circulus, qui per medium signorum est, quando verum æquinoctiale punctum oritur, idem fit cum horizonte: si quis vero contemplationis causa universaliora borealiorum declinationum accidentia quærat, is inveniet ubi elevatio poli graduum 67, M. 15, fere est, ibi nequaquam zodiaci gradus, sive orbis signorum partes ad utramque æstivaltis solstitii partem occidere: ita ut dies maxima et umbrarum ad omnes horizon-

lis partes circumductio, menstrua ferme fiat. Hæc quoque facile per jam expositam obliquationis tabulam intelliguntur. Nam quemcunque distare ab æquinoctiali gradibus parallelum inveniemus, qui verbi gratia 15 gradibus ab utraque tropici parte intercipiat, quique tunc aut semper, aut nunquam apparet. cum intercepta ejus circu'i parte, qui per medium signorum est, tot profecto gradibus ab 90, unius scilicet quartæ partis, borealis poli elevatio deficiet.

Ubi autem elevatio poli 69 30 graduum est, ibi 30 gradus ex utraque solstitii æstivaltis parte solem non occidere quisquam inveniet; ita ut duorum proxime mensium maximus dies et gnomones circumumbrales eodem tempore fiant.

Ubi elevatio poli 73 20 graduum est, ibi 45 gradus ex utraque solstitii æstivaltis parte non occidere quisquam inveniet; ita ut maximus gnomones periseii ad trium mensium proxime spatium extendatur.

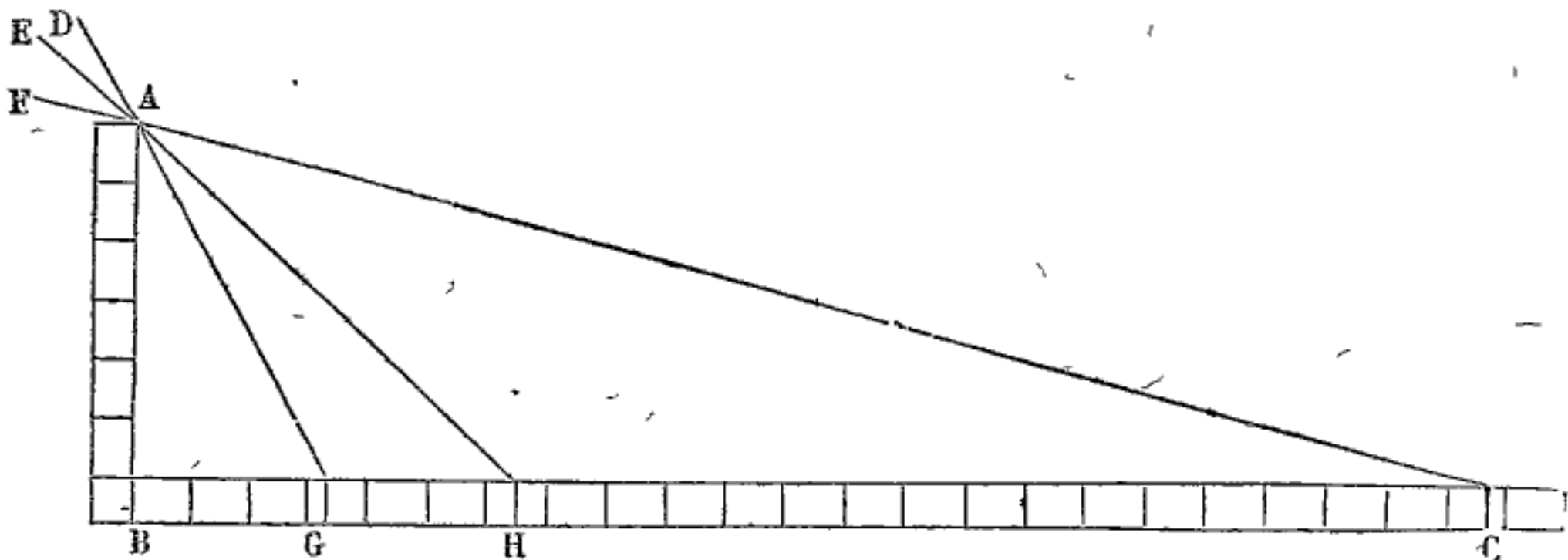
Ubi elevatio 78 20 graduum est, ibi ex utraque solstitii æstivaltis parte 60 gradus non occidere quisquam inveniet; ita ut maximus dies et umbrarum circumductio ad mensium quatuor spatium procedat.

Ubi elevatio poli 84 graduum est, ibi ex utraque solstitii æstivaltis parte 75 gradus non occidere quisquam inveniet; ita ut quinque maximus dies mensium ferme fiat, et gnomonum umbræ eodem tempore circumducantur.

Ubi vero totius quartæ partis 90 gradibus borealis polus elevatur ab horizonte, ibi borealior æquinoctiali, semi-circulus signiferi; hoc est, circuli qui per medium signorum est medietas, nunquam sub terra fit australior, nunquam super terram; ita ut dies unus et nox una anni spatii sint sex proxime mensium, gnomones vero semper periseii sint. Illius declinationis propria sunt, ut borealis polus super verticem sit, et obliquus quidem tum semper tum nunquam apparentis situm accipiat; et borealis semisphærium situm super terram australis sub terra semper efficiat, æquinoctialis vero situm habeat horizontis.

CAPUT XLVIII.

JOAN. NOV. SCHOLIA. — Umbilici quem gnomonem appellant. Gnomonica inveniuntur a radiis solis. Stylo ad perpendicularum a planitie secundum rectum angulum erecto, qui, dum est in lumine, umbram necessario facit, quæ ratio ad horologiorum descriptionem et mundi inclinationem et cosmographiam sane necessaria est. Sit itaque in proposito schemate umbi

licus, id est, stylus erectus AB, qui splendente sole facit umbram, humili quidem sole longam, sublimi

plus quam ¹ dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido Ancona superest quinta tricesima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, iisdem horis umbra gnomoni par fit. Simili quidem modo est super Alexandriam quinque millibus stadiorum, solstitii die medio nullam umbram ² jaci. Sicut et in India supra flumen Hypasim : quod et apud Troglodytas quadragesimo quinto ante et post solstitium die fieri dicunt mediis XC diebus in meridiem umbra sita. Sed et in Meroe insula Nili, V millibus stadiorum a Syene bis in anno absumi umbras, sole duodevicesimam partem Tauri, et ³ quartam decimam Leonis obtinente.

CAPUT XLIX.

De terræ Motu.

Terræ motum vento fieri dicunt, ⁴ ejus visceribus instar spongiæ cavernosis incluso, qui hanc horribili ⁵ tremore percurrens, et evadere nitens, vario murmure conculit, et se ⁶ tremendo vel dehiscendo cogit effundere. Unde cava terrarum his motibus subjacent, utpote venti capacia : arenosa autem et solida carent. Neque enim fiunt, nisi cælo marique tranquillo, et vento in venas terræ condito. Et hoc est in terra tremor, quod in nube tonitruum : hocque hiatus, quod fulmen. Fiunt simul cum terræ motu et

VARIANTES LECTIONES.

¹ A, dimidium.   ² A, jaci scripsit Onesicriatus, dux Alexandri. Sic et...   ³ A, duodecimam.
⁴ A, et ejus.   ⁵ A, C, frimore.   ⁶ A, tremescendo   ⁷ A, erigit.   ⁸ A, maris... diffunditur.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

brevem. Sit itaque sol in D, radius a contactu umbilici ubi est A, descendit in G, efficiens umbram B G, dimidio brevior : stylus enim sit pedum LX, umbra xxx, talis die æquinociali sit (solem semper intelliges in meridie) in Ægypto, eadem sit die solstitiali apud Coloniam Agrippinensium. Eodem die in oppido Syene nulla sit umbra, in meridie enim erit sol in A, radius vero recta descendit in B, quæ ratio umbrarum, vergentibus ad meridiem et aquilonem continuo mutatur, veluti Germaniæ plerisque locis hiberna umbra erit B C, sol enim erit in F. Dum autem sol est in E, sit umbra H B, duodecima parte longior quam umbilicus, quod sit Coloniæ die æquinociali.

Duodecimam partem Tauri et quartam decimam Leonis. Quemadmodum ex signorum partibus antisus constat, hoc sic fieri nequit. Duodecima enim pars tauri antisiam habet decimam octavam Leonis, non quartam decimam, veluti inferius copiosius docebimus de antisus signorum. Legitur et apud Plinium aliter, sed neque hoc ad recentiorum partium distinctionem quadrat. Vide inferius de æquinociali.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Terræ motum vento fieri dicunt, ejus visceribus instar spongiæ cavernosis incluso.* Terræ motus autem illic fieri solet, ubi cava terrarum sunt, in quibus venti ingrediuntur, et faciunt terræ motum. Nam ubi arenosa est aut solidata, non ibi sit terræ motus. Hujus autem terræ motatio pertinet ad judicium, quando peccatores et terreni homines, spiritu oris Dei concussi, commovebuntur. Item : Terræ commotatio, hominum terrenorum ad fidem est conversio. Unde scriptum est : *Pedes steterunt, et commota est terra*, utique ad credendum.

CAPUT LI.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — *Terrarum orbis universus*

inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi vel residentis sinu recepti.

CAPUT L.

Incendium Ætnæ.

Tellus Siciliæ, quæ cavernosa et sulphure ac bitumine strata, ventis pene tota et ignibus patet, spiritu introrsus cum igne concertante, multis sæpe locis fumum, vel vapores, vel flammam eructat, vel etiam vento acrius incumbente, arenarum lapidumve moles ⁷ egerit. Inde montis Ætnæ ad exemplum gehennæ ignium tam diutinum durat incendium, quod insularum Æolidum dicunt undis nutriri, dum aquarum concursus spiritum secum in imum profundum rapiens, tam diu suffocat, donec venis terræ diffusis fomenta ignis accendat. Hinc Scyllæi canes latrare finguntur, dum procul navigantes undarum fremore terentur, quas sorbente voragine collidit æstus

CAPUT LI.

Divisio terræ.

Terrarum orbis universus, Oceano cinctus, in tres dividitur partes : Europam, Asiam, Africam. Origō ab occasu solis, et Gaditano freto, qua irrupens Oceanus Atlanticus in ⁸ maria interiora effunditur : hinc intranti dextera Africa, læva est Europa : inter has Asia magnitudine compar est aliis duabus. Terminum sunt amnes Tanais et Nilus. XV passuum in longitudine quas diximus fauces Oceani patent : V

Oceano cinctus, in tres dividitur partes. Europam, Asiam, Africam. Terra, ut testatur Hyginus, mundi media regione collocata, omnibus partibus æquali desinens intervallo, centrum obtinet. Oceanus autem regione circumductionis spheræ profusus, prope totius orbis alluit fines. Itaque et signa occidentia in eum cadere existimantur. Regio autem terræ dividitur trifarie : e quibus una pars Europa, altera Asia, tertia Africa vocatur. Europam igitur ab Africa dividit mare, ab extremis Oceani finibus et Herculinis columnis. Asiam autem et Libyam cum Ægypto determinat ostium Nili fluminis, quod Canopicon appellatur : Asia autem, ut ait B. Augustinus, a meridie per orientem usque ad septentrionem pervenit : Europa vero a septentrione usque ad occidentem, atque inde Africa ab occidente usque ad meridiem. Unde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa et Africa : alium vero dimidium sola Asia. Sed ideo illæ duæ partes sunt, quia inter utrumque ab Oceano, ingreditur, quidquid aquarum terras interluit, et hoc mare Magnum nobis facit. Totius autem terræ mensuram geometrici, centum octuaginta millium stadiorum æstimaverunt. Ambrosius in libro Hexameron : *« Cælum legimus, cælum accipiamus. Terram legimus ; terram intelligamus frugiferam. Quid mihi quærere quid sit ejus mensura circuitus, quam geometra centum octuaginta millium stadiorum æstimaverunt? Libenter me fateor nescire quod nescio, imo nescire quod scire nihil proderit. Quemadmodum possumus comprehendere quod impossibile esse hominibus. Scriptura demonstrat, dicente Domine : Quis mensus est manu aquas et cælum valmo, et universam terram clausam manu? »*

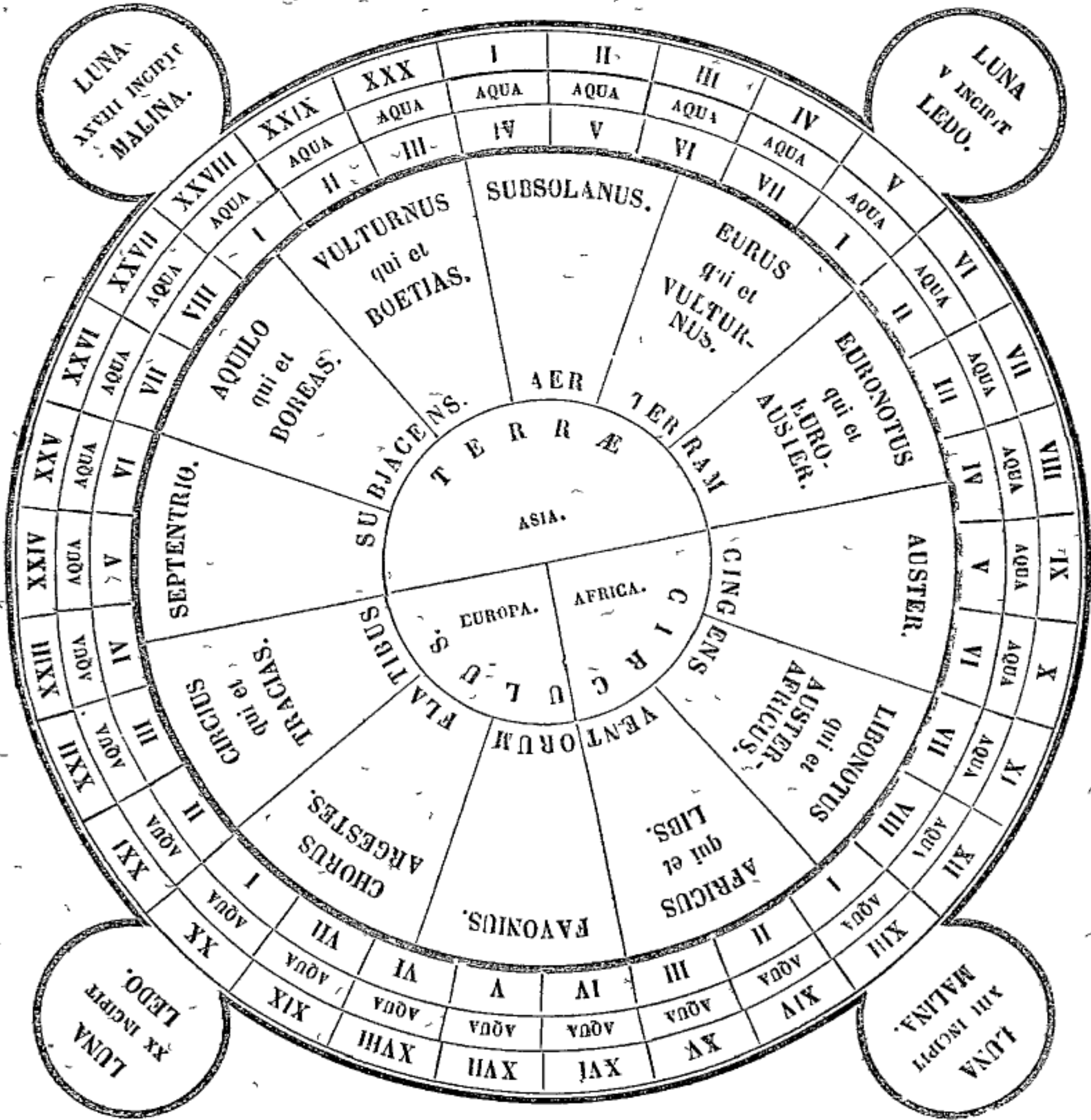
Marginibus ternis tellus hæc cingitur omnis, Obliquatque latæ per cunctas linea partes,

in latitudine. Europa ergo ab occidente usque ad A usque ad meridiem, atque inde Africa a meridie usque septentrionem, Asia vero a septentrione per orientem ad occidentem extenditur.

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

Indorum terras, hinc Thetios æquora claudunt,
Quas primo Titān ascendens lumine cermit:

Hesperios fines, immanis terminal Indus,
Ad Thylen veniens, qui nocte dieque relucet.

DE TEMPORIBUS LIBER.

ARGUMENTUM IN LIBRUM VEN. BEDÆ DE TEMPORIBUS.

Superiore libro de mundo et præcipuis ejus partibus, brevibus ac perspicuis rudimentis, in Cosmographia lector institutus est, quandoquidem ad temporum ac historiarum cognitionem quibus hoc argumentum est destinatum ea disciplina parascève est. Hoc autem volumine quod de Temporibus inscribitur, temporum partes, species et discrimina cursim tantum exponit: præcedente enim idem argumentum copiosius tractat. Ordinis enim fuit, et quidem secundum naturam, ut posteaquam temporis causam unde proveniat, id est, mundum, explicasset, nunc de effectibus et consequentibus oratio institueretur, quæ quia præcedenti libro fusius traduntur, explicationem locorum difficilium illi argumento reservavimus.

CAPUT PRIMUM.

Temporis divisio.

Tempora momenti, horis, diebus, mensibus, annis, sæculis et ætatibus dividuntur. Momentum est

B minimum atque angustissimum tempus, a motu siderum dictum: est enim extremitas horæ in brevibus intervallis, cum aliquid sibi cedit atque succedit: Hora Græcum nomen est, et tamen Latinum sonat:

GLOSSÆ ET SCHOLIA.

CAPUT PRIMUM.

INC. AUCT. GLOSSÆ. — Tempora dicuntur a temperamento, quod se invicem temperent calore et

frigore. Momentis, horis, diebus, mensibus, annis, sæculis, ætatibus. Sæculis, scilicet unius hominis. Sæculum secundum quosdam sunt ducenti et viginti